XAVIER DE MAISTRE

SİBİRYALI KIZ

●

KAFKAS TUTSAKLARI

Çeviren:
Sitare Sevin

Dünya Klasikleri

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 130

SİBİRYALI KIZ

▪

KAFKAS TUTSAKLARI

Dünya Klasikleri

Bu kitabın hazırlanmasında, MEB Fransız Klasikleri dizisinde yayınlanan birinci baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayma hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Aralık 2000

XAVIER DE MAISTRE

SİBİRYALI KIZ

KAFKAS TUTSAKLARI

Çeviren: Sitare Sevin

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüsüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yaran düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devhmi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

SİBİRYALI KIZ

(La Jeune Sibérienne)

Birinci Pol döneminin sonlanna doğru, babasının bağışlanmasını istemek için Sibirya'dan kalkıp yaya olarak Sen Petersburg'a giden bir genç kızm gözüpekliği, o zamanlar ünlü bir yazara (*) bu yaman yolcuyu bir roman kahramanı yaptıracak denli kışkırtıcı bir gürültüye yol açmıştı. Ama, bir çocuğun babasına karşı duyabileceği en temiz sevgiden başka bir tutku tanımayan ve kimseden öğüt almadan, kimseye güvenmeden, yüreğinde soylu bir işin düşüncesiyle o işi yapma gücünü bulan bu soylu ve deneyimsiz genç kıza birtakım aşk serüvenleri ve romanesk düşünceler yüklemelerine, kızı tanıyanların canları sıkılmıştı.

Onun başından geçenler, bir romancının uydurma kişilerinin uyandırabileceği coşkulu ilgiyi bulamasa bile; başlı başına çekici olan ve bütün değerini gerçekliğinden alan bu öykü, sanırız az çok zevkle okunabilir.

Adı Praskovi Lopulof tu. Ukrayna'nın soylu bir ailesinden olan babası, yazgının bir cilvesi annesiyle babasını Macaristan'a sürüklediği için bu ülkede dünyaya gelmiş, orada bir süre Kara Hüsarlar'da hizmet etmişti. Ama, az zaman sonra oradan da ayrılıp Rusya'ya gelmiş ve evlen-

(*) Fransız yazan ve romancısı Madam Maria Coltin.

misti. Yurduna gelir gelmez hemen yeniden askerlik mesleğine girmiş; uzun süre Rus ordularında hizmet etmiş, Türklere karşı birçok kez savaşmıştı, ismail (*) ve Oçakof saldırılarında bulunmuş, yararlıklanyla birliğinin beğenisini ve saygısını kazanmıştı. Sibirya'ya neden sürüldüğü bilinmiyordu. Yargılanması ve hemen arkasından davanın yargıtaya gönderilmesi gizli tutulmuştu. Kimileri bir serserilik yüzünden üstünün öfkesini çekip mahkemeye verildiğini ileri sürüyorlardı. Her ne olduysa, kızı yola çıktığı sıralarda Lopulof, on dört yıldan beri Sibirya'da bulunuyordu. Tobolsk ilinin sınırlarına yakın olan işim köyünde oturmak zorunda bırakılmıştı. Bayındırlık işlerinde çalışmaya mahkum edilmeyen tutuklulara verilen günde on kapik gibi az bir parayla ailece geçiniyorlardı.

Genç Praskovi, köylülerin ya da çiftçilerin çamaşırını yıkayarak, gücünün yettiğince köyün bütün işlerine katılarak ailenin geçimine yardım ediyordu. Çalışmasına karşılık eve buğday, yumurta ve sebze getiriyordu. Sibirya'ya pek küçükken geldiği için, daha iyi bir yaşam konusunda hiçbir bilgisi yoktu; kendisine epey güç gelen bu sıkıntılı işlere de bu nedenle seve seve katlanıyordu. İncecik elleri, başka türlü işler için yaratılmış gibiydi. Annesi, kendini tümüyle yokluk içinde çekip çevirdiği evinin işlerine vermiş olduğundan, bu acınacak duruma sabırla katlanıyordu; ama, ta ilk gençliğinden o canlı askerlik yaşamına alışmış olan babası bir türlü yazgısına razı olamıyor, büyük yıkımının neden olabileceğinden çok daha büyük umutsuzluk nöbetlerine kapılıyordu.

(*) Osmanlı ordusunun İsmail kentinde Ruslar karşısında bozguna uğradığı çarpışma.

Her ne kadar içini kemiren bu üzüntüleri Praskovi'ye göstermemeye çalışıyor idiyse de, kızcağız kendi odacığıyla ana babasının odalarını ayıran bölmenin aralıklarından birkaç kez babasının ağladığını işitmiş ve bir zamandan beri de onların bu kara yazgıları üzerine düşünmeye koyulmuştu.

Lopulof daha önceki başvurularını yanıtsız bırakan Sibirya valisine aylarca önce bir dilekçe göndermişti. Görevle tşim'den geçen bir subay, dilekçeyi kovalamayı üstlenmiş ve Lopulof a, isteklerini valinin yanında savunacağına söz vermişti. Karayazılı sürgün, biraz umutlanmıştı; ama öncekilere olduğu gibi, buna da bir yanıt verilmemişti. Tobolsk'tan gelen her yolcu (ki bu da pek seyrek olurdu), çektiği sıkıntılara bir de boşa çıkan umudun üzüntüsünü katıyordu.

Genç kız, bu üzüntülü günlerin birinde, ekin biçmeden döndüğünde, annesini sel gibi akan gözyaşları içinde gördü; çektiği acılardan artık sabuklayan babasının sapsarı yüzünden, sıkıntılı bakışlarından pek ürktü. Babası, kızını görünce, "İşte!" diye bağırmaya başladı, "işte çektiklerimin en acısı bu! İşte hem kendi yıkımımla, hem de onun yıkımıyla iki kat acı çekeyim diye, en kaba işlerle gücü tükene tükene gözümün önünde günden güne eridiğini göreyim diye, herkes için bir mutluluk kaynağı olan babalık, benim için Tanrı'nın bir ilenci olsun diye, yazgının öfkeli bir anında bana verdiği çocuk!"

Korku içinde kalan Praskovi, babasının kollarına atıldı. Ana kız kendi gözyaşlarını onunkilere kattılar; sonunda adamcağızı yatıştırmayı başardılar; ama bu olay, genç kızın üzerinde çok büyük bir etki uyandırdı. Annesiyle ba-

bası, onun yanında ilk kez umutsuz durumlarını açıktan açığa konuşmuşlardı; o da ilk kez ailesinin yıkımı konusunda bir bilgi edinebilmişti.

işte o zaman, on beş yaşını sürerken, Sen Petersburg'a gidip babasının bağışlanmasını dilemek ilk kez aklına gelmişti. Kendisi anlatıyordu: Bu güzel düşünce, aklına bir gün tam duasını bitirdiği sırada bir şimşek gibi gelmiş ve ona anlatılmaz bir coşku vermişti.

Praskovi bunun büyük koruyucu Tanrı'nm bir esini olduğuna her zaman inanmış ve bu sağlam inanç, sonradan en umutsuz durumlarda bile onun dayanağı olmuştu.

O zamana dek özgür olma umudu yüreğine hiç gelmemişti. Bu yeni duygu, ona büyük bir sevinç verdi; hemen secdeye kapandı; ama düşünceleri öyle karmakarışıktı ki, kendi de Tann'dan ne isteyeceğini bilemedi. Ancak, içinde duyduğu ama ne olduğunu anlayamadığı bu mutluluktan onu yoksun kılmaması için Tann'ya yalvardı. Bununla birlikte, çok geçmeden Sen Petersburg'a gitme, împarator'un ayaklarına kapanıp ondan babasını bağışlamasını isteme düşüncesi kafasında gitgide gelişerek, o andan sonra beynini kaplayan tek düşünce oldu.

Evin yakınlarında bir kayın ormanının kıyısında güzel bir yer seçmişti; dua etmek için çoğu kez oraya çekilirdi; o günden sonra oraya daha düzenli olarak gitmeye başladı; orada kendini tümüyle tasarladığı işe vererek, yapacağı yolculuğu kolaylaştırması, kendisine güç ve çıkar bir yol bağışlaması için yana yakıla Tann'ya yalvanyordu. Kendini bu düşüncelere öyle kaptırmıştı ki, birçok kez işlerini savsaklayacak denli ormanda dalıp kalır, bu yüzden de annesinden babasından azar işitirdi. Derin derin dü-

şündüğü bu girişim konusunda onlara açılabilinceye dek epey bir zaman geçti. Azıcık bir basan olasılığı gördüğü böyle tehlikeli bir konuşmaya başlamak için babasının yanına her gidişinde, içini yılgınlık kaplıyordu; bununla birlikte, düşüncesinin tümüyle olgunlaştığına inandığı zaman, bunu babasına söyleyeceği günü kararlaştırdı ve çekingenliğini yenmeye de iyice niyet etti.

O gün Praskovi, annesiyle babasını kandırmak için gereken yürekliliği ve söz söyleme becerisini Tann'dan dilemek üzere erkenden ormana gitti. Sonra hangisini önce görürse ona söylemek karanyla hemen eve döndü. Annesinden izin almak umudu daha çok olduğu için, önce annesine raslamak istiyordu; ama eve yaklaşınca, babasını kapının yanında bir kerevetin üzerine oturmuş pipo içerken gördü. Kendi kendini yüreklendirerek onun yanına yaklaştı, tasarladıklannı anlatmaya başladı ve dili döndüğünce, Petersburg'a gitmek için izin istedi. Kızının sözünü hiç kesmeden, büyük bir ciddilikle dinleyen babası, Praskovi susunca onun elinden tuttu ve annesinin yemek hazırladığı odaya girerek, "Kancığım," diye bağırdı, "sana iyi bir haber! Çok güçlü bir koruyucu bulduk! Bak, kızımız hemen yola çıkıp Petersburg'a gidecek, imparatorla kendisi konuşacak..." Lopulof sonra da Praskovi'nin kendisine söylediklerini alaylı alaylı anlattı. Annesi de, "Gelip size bu saçmaları söyleyeceğine, işine baksaydı daha iyi ederdi." diye yanıt verdi. Genç kız, annesiyle babasının öfkelenmeleri olasılığına karşı önceden hazırlıklıydı, ama bütün umutlannı kökünden yıkan bu alaylı karşılık üzerine bütün gücünü yitirdi; acı acı ağlamaya başladı. Neşelendiği bu bir an için huyunu değiştiren babası, hemen ciddiliği-

ni takındı. Ağladığı için kızını azarladı. O sırada annesi yumuşamıştı; hem gülüyor, hem de Praskovi'yi sevip okşuyordu. Eline bir bez parçası vererek, "Haydi, yemek yiyeceğiz; önce şu masanın üstünü bir sil bakalım; sonra rahat rahat Petersburg'a gidersin," dedi.

Bu sahne, Praskovi'ye yılgınlık verme bakımından, kötü davranıştan, azardan çok daha etkili oldu. Bununla birlikte, küçük bir çocuk gibi davranılmaktan duyduğu küçülme duygusu çabucak geçti ve artık cesaretim kırmaz oldu. Bir kez şeytanın bacağı kırılmıştı; ondan sonra birçok kez bu konuya döndü, yalvarmaları öyle sık, öyle bunaltıcı bir durum aldı ki, artık sabrı tükenen babası onu bir temiz azarladı ve bir daha da bundan söz etmeyi kesin olarak yasakladı. Annesiyse, böylesine güç bir işi aklına getirmek için bile yaşının pek küçük olduğunu daha tatlılıkla ona anlatmaya çalıştı.

O günün üstünden üç yıl geçti. Bu üç yılda, Praskovi bu konudaki ricalarını yineleyemedi. Annesinin uzun süren bir hastalığı yüzünden, tasarladığı işi daha uygun bir zamana bırakmak zorunda kaldı; bununla birlikte dualarını Tanrı 'nın nasıl olsa bir gün kabul edeceğine inancı olduğundan, babasından izin alabilmek için de her gün ayrıca dua etmekten geri durmuyordu.

Böyle güçlü bir inancın, bu dindarlık duygusunun, bu denli genç bir insanda, aldığı eğitimin gereği olmaması, büsbütün şaşırtıcı bir şeydi. Babası dinsiz değildi, ama pek dua filan da etmezdi; annesi böyle şeylere biraz daha uymakla birlikte, eğitimsiz bir kadındı. Praskovi'nin duyguları, tümüyle kendi içinden gelen duygulardı. Son üç yılda, akılca da gelişmişti; ailece toplanıp konuştukları zaman,

artık genç kızın sözü daha çok geçmeye başlamıştı. Bunun sonucu olarak, tasarladığı işten söz etmeye başladı; artık hiç değilse bu tasarı tartışılabiliyordu. Annesiyle babası, artık bu işe çocukça bir düşünce diye bakamıyorlardı; bu yoldaki uğraşları, ona olan gereksinmeleri oranında oluyordu. Gitmesine engel olmak için ileri sürdükleri nedenler, aslında kızın yüreğini etkileyecek şeylerdi. Artık alayla ya da korkutmayla değil, gözyaşlarıyla, yalvarmayla onu kararından caydırmaya çalışıyorlardı. "Biz artık yaşlandık. Rusya'da ne servetimiz, ne de dostumuz kaldı; senden başka bir avuntumuz yok, ananla babanı bu çölün ortasında bırakıp nasıl gideceksin? Bu yolculuk, belki senin ölümüne yol açacak; bizi de özgürlüğe kavuşturacağı yerde yaşamımıza mal olacak; bu işi bütün bunlar için mi yapacaksın?" diyorlardı. Bu akla yakın sözlere, Praskovi gözyaşlarından başka yanıt bulamıyordu; ama kararlılığı hiç sarsılmadığı gibi, günden güne de sağlamlaşıyordu.

Ancak, babasının engel olmasından da önemli başka türlü bir güçlük karşısında bulunuyordu; pasaportu olmadan gidemezdi; pasaportsuz, köyden bile kımıldayamazdı. Öte yandan, şimdiye dek hiçbir mektuplarına yanıt vermemiş olan Tobolsk valisinin bu konuda onlara bir iyilikte bulunması da pek kuşkuluydu. Praskovi, yola çıkışını gene başka bir zamana ertelemek zorunda kaldı ve bütün düşüncesi, bir pasaport elde etmenin yolunu nasıl bulacağı düşüncesine odaklandı.

O sıralarda köyde Neiler adında bir tutuklu vardı; bu adam bir Alman terzinin oğluydu. Bir zamanlar Moskova 1 Jniversitesi'nde okuyan bir öğrencinin uşağıydı; bundan dolayı da İşim'de herkes gibi düşünmeyen bir adam olarak

tanınmış ve bundan da yararlanmasını bilmişti. Kendisinin nihilist olduğunu ileri sürüyordu. Bu deliliği, daha yararlı olan terzilik sanatına eklenince, onu hem tutukluların, hem de yerlilerin tanımasını sağlamıştı; kimileri giysilerini onarttırıyor, kimileri de küstahça sözler söyleyerek onunla alay edip eğleniyordu. Bu eğlenenler arasında Lopulof da vardı. Neiler arasıra onu görmeye gelirdi. Genç kızın nasıl dindar olduğunu bildiği için onun sofuluğuyla alay eder, ona "Azize Praskovi" derdi. Kızcağız bu adamı olduğundan daha becerikli sanıyordu; valiye göndermek istediği rica mektubunu ona yazdırmayı düşündü. O zaman babasına da imza etmekten başka bir iş kalmayacaktı; böylece, belki daha kolaylıkla razı olurdu.

Bir gün, ırmağın kıyısında çamaşır yıkamış, eve dönmeye hazırlanıyordu. Yola çıkmadan önce, her zamanki gibi, birçok kez haç çıkardıktan sonra yaş çamaşırları güçlükle sırtına aldı. Raslantıyla oradan geçen Neiler onu gördü ve alay etmeye başladı. "Bu yapmacık davranışı biraz daha yinelemiş olsaydınız, belki bir mucize yaratırdınız; çamaşırlar da eve kendi kendilerine giderlerdi." dedi. Sonra da, kızın elindeki yükü zorla yakalayarak, "Verin," dedi, "o denli nefret ettiğiniz dinsizlerin iyi insanlar olduklarını size göstereceğim." Gerçekten de sepeti aldı, köye dek taşıdı. Yolda giderken, bir pasaport elde etmekten başka bir isteği olmayan Praskovi, Neiler'e dilekçeden söz etti; ondan önemli bir yardım beklediğini söyledi. Ne yazık ki, filozof yazmayı bilmiyordu. Kendini terzilik uğraşına verdiğinden beri okuyup yazmayı tümüyle unuttuğunu açıkladı; ama köyde Praskovi'nin işini görecek birinin bulunduğunu söyledi. Praskovi çok sevindi, hemen ertesi

günden sonra o kişiyi bulmaya karar verdi. Eve geldiklerinde babasının yanında birkaç kişi vardı; Neiler, Azize Praskovi'ye gördüğü hizmeti, onu mucize yaratmak sıkıntısından nasıl kurtardığını bağıra bağıra söyleyerek övündü ve daha bunun gibi nice kaba şakalar da yaptı. Ama genç kızın verdiği yanıttan da pek utandı. Praskovi, "Ben, Tanrı 'nm büyüklüğüne nasıl bütün yüreğimle inanmam? Irmağın kıyısmdayken bir an ona yalvardım; çamaşırlar kendi kendilerine eve gelmediyse, ben de taşımadım ya! Dinsizin biri taşıdı. Böylece mucize yerine gelmiş oldu; ben Tanrı'dan başka bir şey istemedim ki..." dedi. Bu yanıt üzerine, orada bulunanların hepsi terziyi haksız bularak gülüşmeye başladılar; terzi de utanarak çekilip gitti. Genç kızda en zor anlarda bile eksik olmayan bu sevimli hazırcevaplığın birçok örneğini ileride göreceksiniz.

Ertesi gün salık verilen adamı görüp konuşmaya gitti. Ondan dilekçeyi kendisinin imzalaması gerektiğini öğrendi. Adam dilekçeyi gereken biçimde yazmayı üstlendi. Her iş olup bittikten sonra, Lopulöf biraz direndiyse de, sonunda dilekçenin gönderilmesine razı oldu; böylece de kendi işleriyle ilgili olarak yazdığı yeni bir mektubu gönderme fırsatını elde etmişti.

O ândan sonra, genç kızın kaygılan dağıldı, sağlığı yerine geldi. Annesiyle babası da onun yeniden doğal neşesini bulmasına sevindiler. Bu güzel değişikliğin nedeni, genç kızın pasaporta elde edeceğine hiç kuşku duymamasından ve Tanrı'nın koruyuculuğuna büyük bir inancı bulunmasından başka bir şey değildi. Bir Tatar gelir umuduyla sık sık Tobolsk yolunda gidiyordu. Hayvan değiştirme konağına gidip, burayı yöneten ve tşim köyüne gelen tek-

tük mektupları sahiplerine dağıtan sakat yaşlı adamla konuşuyordu. Ama epeydir ona da soramaz olmuştu; çünkü adam, kıza hem kaba davranmış, hem de onun yola çıkma düşüncesiyle alay etmişti.

Dilekçeyi gönderdiklerinden beri yaklaşık altı ay geçmişti ki, bir gün Lopuloflara, konağa bir Tatar'ın geldiğini ve bazı kimselere mektup getirdiğini haber verdiler. Praskovi hemen koştu, arkasından annesiyle babası da geldi. Lopulof adını söyleyince, Tatar ona içinde Praskovi'nin adına çıkarılmış bir pasaport bulunan mühürlü bir paket teslim etti ve karşılığında bir alındı aldı. Bütün aile için bu büyük bir sevinç oldu. Yıllardan beri tümüyle unutulmuşlardı. Pasaportun gönderilmesi, onlara büyük bir iyilik gibi geldi. Bununla birlikte, paketin içinde Lopulof un özel istekleri konusunda validen hiçbir yanıt yoktu. Kızına gelince, onu özgür sayıyorlar; isteği dışında Sibirya'da alıkonmasının büyük bir haksızlık olduğunu söylüyorlardı.

Babasına karşı elden bırakmadıkları bu kesin suskunluk bir iyi niyetten çok, onun tutukluluğunu perçinleyen bir şeydi. Bu acı düşünce, valinin verdiği izinden doğan sevinci çabucak yok etti. Lopulof, pasaportu kaptı ve o kızgınlıkla, dilekçeyi nasjl olsa geri çevireceklerine emin olduğu için, bir de kızının vırvırından kurtulmak amacıyla göndermeyi kabul etmiş ojduğunu söyledi.

Praskovi, annesiyle babasının peşinden eve gelinceye dek hiçbir şey sormadı; ama yüreği umutla doluydu. İsteklerinden birini olsun kabul etti diye Tanrısına şükürler ediyordu. Babası pasaportu bir beze sarıp sarmalayıp hırtı pırtısının arasına sakladı. Praskovi bu özeni hayır belirtisi saydı; çünkü babası pasaportu yutabilirdi de. Prasko-

vi, onun bu davranışını Tann'nın bir iyiliği diye kabul etti; yola çıkması için, belki de uğurlu saat daha gelmemiş olacaktı. Hemen ormana koştu, ateşli düşgücünün esinlediği sevince kendini kaptırarak, giriştiği işin başarısından bir an bile kuşkulanmadan iki saat dua etti.

Bu ayrıntı kimilerine pek çocukça ve gereğinden çok görünebilir. Ama genç kızın tasarladığı şeylerin ve umutlarının, bütün olanaksılıklara karşın gerçekleştiği görülürse, hiçbir insan gücünün onu niyet ettiği sonuca ulaştıramayacağına ve böyle bir iş için ancak dağlan deviren bir inancın gerektiğine insan inanır. Başına iyi kötü ne gelirse, Praskovi hepsini Tann'nın işi sayıyordu. "Tann beni birkaç kez denedi, ama hiçbir zaman aldatmadı," diyordu. Birkaç gün sonra geçen bir olay, kızının cesaretini yeniden güçlendirdi; belki de annesiyle babasının karar vermelerine yardım etti. Annesi boşinanlara pek inanmazdı, ama kimileyin en küçük olaylardan, gelecek konusunda anlamlar çıkarmaktan hoşlanırdı. Günlerin uğursuz olduğuna inanmadığı halde, pazartesi günü (*) bir işe başlamaktan, özellikle o gün tuzluğun devrilmesinden çok korkardı. Kimileyin eline İncil'i alır, rasgele bir yerini açar, gözüne ilişen ilk satırda kendi durumuna uygun bir anlam arayarak falına bakardı. Bu yöntemle geleceği öğrenmek, Rusya'da pek yaygındı. İlk tümceden bir anlam çıkmıyorsa, fal yinelenir ve tümce, istenen yöne çekilerek istenen anlam çıkanlırdı. Talihsiz insanlar her şeye bel bağlarlar. Bu falla-

(*) Rusyada halk ve özellikle boşinanları olanlar arasında pazartesi uğursuz bir gün sayılır. O gün bir işe başlamaktan ve özellikle yola çıkmaktan çekinmek öyle yaygındır ki, buna hiç inanmayanlar bile, Rusların hemen hemen dinsel olan bu inancına uymuş olmak için, bu göreneği sürdürürler.

ra pek inanmasalar bile, fallar umutlarına uygun düşerse, ondan bir tür zevk duyarlar.

Lopulof, akşamlan karısıyla kızına İncil'den bir bölüm okumayı alışkanlık edinmişti; anlamını bilmedikleri Slavonca sözcükleri onlara açıklardı; bu durum Praskovi'nin pek hoşuna gidiyordu. Bir gün, üzgün geçen bir akşam toplantısının sonunda, bu üç yalnız insan, bir masanın çevresine oturuyorlardı. Masanın üzerinde kutsal kitap vardı. Okuma işi bitmişti, ortalığı sıkıntılı bir sessizlik kaplamıştı. Praskovi, salt yeniden söze başlamış olmak için annesine, "Anneciğim, kuzum, İncil'i aç da sağ sayfanın on birinci satınna bak," dedi. Annesi hemen kitabı aldı, bir firketeyle sayfayı açtı, sonra da parmağıyla sayarak on birinci satın yüksek sesle okudu.

"Tann'nın bir meleği göklerden Hacer'e seslendi ve ona dedi ki: Orada ne yapıyorsunuz? Hiç korkmayın."

Kutsal kitabın bu parçasının, Praskovi'nin niyet ettiği yolculukla pek açık olan ilişkisini herkesin anlayabileceği biçimde yorumlamak pek kolaydı. Praskovi sevinçten kendinden geçmiş bir tavırla incili aldı; sayfalarını öptü, öptü. Annesi de kocasına bakarak, "Gerçekten şaşılacak şey," diyordu. Fakat kocası onlann bu konu üzerindeki düşüncelerini kabul etmek istemediği için, "İnanıyor musunuz bunlara?" diyordu, "bir kitabın sayfalannı firketeyle açmakla Tann'ya soru sorulabilir mi? O da sizin saçma düşüncelerinize böyle yanıt vermeye gönül indirir mi?" Sonra da kızına dönerek, "Kuşkusuz, siz hanımefendinin bu saçma gezinizde bir melek size hep eşlik edecek ve her susayışınızda içecek bir şey sunacaktır! Böyle inançlara bel bağlamanın nasıl bir delilik olduğunu anlamıyor musunuz?" dedi.

Praskovi, giriştiği bu işte kendisine yardım etmek için karşısına bir melek çıkacağını ummaktan ne denli uzak olduğunu babasına anlattı; "Ama herhalde," diyordu, "koruyucu meleğimin beni bırakmayacağım umuyorum. Buna çok inanıyorum; ben karar verdiğim zaman, yolculuğum gerçekleşmiş demektir."

Lopulof bu anlaşılmaz direnç karşısında sarsıldı. Bununla birlikte gitme konusuna değinilmeden bir ay daha geçti. Praskovi gitgide sessizleşiyor, dalgınlaşıyordu. Ya odacığında ya da ormanda hep yalnız dolaşıyor, annesiyle babasına güler yüz göstermiyordu. Birçok kez de, pasaportsuz yola çıkacağını söyleyerek onları korkuttuğu için, annesiyle babası dediğini yapar diye çok korkuyorlar, kız eve her zamankinden biraz geç gelirse, yürekleri çarpmaya başlıyordu. Bir gün, kesin olarak gittiği kanısına vardılar. Praskovi yalnız başına gittiği kiliseden dönüşünde birkaç köylü kadınla birlikte gelmiş ve onların kulübelerinde birkaç saat kalmıştı. Eve geldiği zaman, annesi gözyaşları içinde onu kucakladı, "Çok geç kaldın," dedi, "bizi bırakıp bütün bütün gittin sandık." Praskovi, "Pasaportu bana vermek istemediğinize göre, bir gün o da olacak," diye yanıt verdi, "o zaman hem hayır duanızdan, hem de böyle bir kolaylıktan beni yoksun ettiğinize pişman olacaksınız." Annesinin okşamalarına karşılık, soğuk bir tavırla bu sözleri öyle üzüntülü, öyle değişik bir sesle söylemişti ki, kadıncağız pek üzüldü. Kızını yatıştırmak için, bundan sonra yolculuğuna engel olmayacağına söz verdi; iş yalnızca babasından izin almaya kalıyordu. Praskovi'nin artık izin istediği de yoktu; ama derin üzüntüsü, izin için sü-

rekli yalvarıp yakarmasından daha da etkiliydi. Lopulof neye karar vereceğini bilemiyordu.

Karısı bir gün Lopulof tan evin yanındaki bahçeye diktikleri patatesten birkaç tane koparmasını istemişti. Lopulof hiç kıpırdamıyor, üzgün düşünceler içinde karısının bu isteğini hiç işitmemiş gibi duruyordu; sonunda, birdenbire kendine gelerek, "Hadi bakalım," dedi, "kuldan çaba, Tanrı'dan acıma!" Bu sözleri söyler söylemez, eline bir kürek alıp bahçeye yollandı. Praskovi babasının arkasından gitti. "Elbet baba," dedi, "yıkım zamanlarında kulun çabalaması gerekir, ben de size ettiğim ricalarda Tanrı'nm bana yardım edeceğini ve sizin yüreğinizi yumuşatacağını umuyorum. Pasaportu bana verin sevgili ve karaypzılı babacığım. Tanrı'nm bir isteğidir bu, inanın bana! Kızınızı size karşı söz dinlemezlik yıkımına uğratmak ister misiniz?" Praskovi bu sözleri söylerken babasının dizlerine sarılıyor, kendisine güç veren inancı, babasına da aşılamak istiyordu. O sırada annesi geldi. Kızcağız babasını razı etmek için annesinden yardım istedi. Zavallı kadıncağız ne diyeceğini bilemiyordu; gitmesine razı olduğu zaman kendinde güç bulmuştu; ama, izin istemeyi göze alamıyordu. Bununla birlikte, Lopulof bu denli içten yalvarmalara artık dayanamadı. Aslında kararını iyiden iyiye vermiş olan kızının, günün birinde pasaportsuz çıkıp gitmesinden korkuyordu. "Bu çocuğu ne yapmalı bilmem ki?" diye bağırdı, "bırakalım bari, gitsin!" Praskovi kendisinden geçerek babasının boynuna atıldı; onu büyük bir sevgiyle kucakladı ve "Emin olun, babacığım," dedi, "beni dinlediğinize hiç pişman olmayacaksınız; gideceğim babacığım, evet, Petersburg'a gideceğim; imparatorun ayaklarına kapanaca-

ğım; bana bu düşünceyi esinleyen, sizin yüreğinizi yumuşatan Tanrı, büyük hükümdarımızın yüreğine de bizim iyiliğimiz için egemen olacaktır." Babası, gözleri yaş içinde, " Ne yazık," diye yanıt verdi, "zavallı yavrucuğum, imparatorla konuşmak, böyle, Sibirya'da babanla konuşmak gibi kolay mıdır sanıyorsun? İmparator sarayının yollarını dört bir yandan nöbetçiler bekler; sen sarayın eşiğini bile aşamazsın. Zavallı yoksul ve kılıksız halinle oralarda kendini nasıl göstereceksin ki? Oralarda saraya seni kim tanıtabilir ki?"

Praskovi, gözüpekliğinden bir şey yitirmeden bu görüşün gücünü duyumsuyordu; gizli bir önduygu, onu bütün düşüncelerin üstüne çıkarıyordu. "Bana olan sevgizden doğma korkularınızı anlıyorum," diye yanıt verdi, "ama, ummak için ne de çok neden var! Düşünün bir kez Tanrı aşkına, bakın hiç umulmadık şeyleri Tanrı bana nasıl verdi... Çünkü ben bütün inancımla ona bağlanmıştım! Pasaport nasıl alınır hiç bilmiyordum; Tanrı, o dinsizin ağzıyla bana pasaport çıkartmanın yollarını söyletti; o katı yürekli valinin yüreğini acımayla dolduran da odur. Sonunda o denli kararlılıkla karşı çıktığınız halde sizi bile bana izin vermeye zorunlu kılmadı mı? Emin olun ki, bana bunca engelleri atlatan, şimdiye dek bu derece açık olarak beni koruyan Tanrı, beni imparatorun ayağına dek de götürür. Onu inandıracak sözleri bana söyletir. Verdiğiniz bu iznin ödülü, özgürlüğünüze kavuşmak olacaktır."

Genç kızın yola çıkması, o günden sonra kararlaşmıştı; ama henüz gideceği günü saptamanı ıslardı. Lopulof kimi dostlarından biraz yardım umuyordu; kimi tutukluların paralan vardı; başka nedenlerle ona öneride bulunmuşlar-

dı, ama çekingenliği bu önerileri kabul etmesine engel olmuştu. Şimdiyse, fırsattan yararlanmalıydı. Kazına yolun başlangıcında arkadaşlık edecek birkaç yolcu da bulmak istiyordu. Ancak bu iki umutta da aldanmıştı. Praskovi'yse, yola çıkmakta acele ediyordu. Ailenin bütün serveti bir gümüş rubleydi. Bu azıcık parayı artırmak için boş yere birçok çabadan sonra, o acıklı ayrılış günü, yolcunun kendi isteği üzerine Meryem Ana yortusuna raslayan 8 Eylül olarak kararlaştırıldı. Haber köyde yayılır yayılmaz, gerçek bir ilgiden çok merak nedeniyle, Praskovi'nin bütün tanıdıkları geldiler. Ona yardım edip yüreklendireceklerine, bu işe izin verdi diye babasını suçladılar; işlerinde onlara bir parça yardım etmeleri olasılığı olanları da, en iyi dostların bile gereksinme duyulduğunda elini kolunu bağlayan ters raslantılardan dem vurdular. Praskovi'den ayrılırken ailenin onlardan beklediği avuntu ve yardım sözleri yerine uğursuz belirtilerden söz ettiler. Bununla birlikte, tutuklulardan en yoksul ve hiç kimsenin tanımadığı ikisi Praskovi'yi savundular ve öğütleriyle onu yüreklendirdiler: "En güç işlerin bile, bütün umutların üstünde başarıldığı görülmüştür. Praskovi hükümdara dek kendi gitmeden, onun adına hükümdara söz söyleyecek koruyucular bulacaktır; çünkü, biz nasıl seviyorsak, onu tanıyanlarda kesinlikle severler," dediler. Bu iki adam, 8 Eylülde şafakla birlikte yola çıkarken kendisine yoldaşlık etmek için Praskovi'den izin almaya geldiler. Praskovi, bu büyük yolculuk için çoktan hazırdı; ne zamandır hazırladığı torbası elindeydi. Babası onun için sakladığı rubleyi verdi, ama o kabul etmek istemiyordu; bu kadarcık parayla nasıl olsa Petresburg'a kadar gidemezdi. Oysa bu para onların burada çok işlerine yarayabilirdi. Ba-

basının kesin buyruğu üzerine parayı aldı. İki zavallı sürgün de sermayeye bir şeyler katmak istediler; biri bakırdan otuz kapik, öteki de yirmi kapiklik gümüş para verdiler; kız onların bu cömertçe önerilerini kabul etmedi, ama çok duygulandı, "Bir gün aileme konusunda Tann'mn bir iyiliği olursa, umarım bunda sizin de bir payınız olur," dedi.

O sırada doğan güneşin ilk ışıklan odaya vurdu. Praskovi, "Gitme zamanı geldi, ayrılmalıyız," dedi. Böyle aynhk zamanlarında, Rusya'da görenek olduğu gibi, yere oturdu; annesi ve babasıyla o iki dost aynı şeyi yaptılar. Rusya'da bir yolcu uzun sürecek bir yola çıkacak olursa, son esenleşme sırasında yolcu oturur, orada bulunanlann hepsinin de onun gibi yapmalan gerekir. Bir iki dakika havadan sudan, öteden beriden söz edip dinlendikten sonra kalkarlar, kucaklaşıp ağlaşmaya başlarlar.

İlk bakışta anlamsız gibi görünen bu törenin hoş yanlan da yok değildir; uzun bir süre için, belki de sonsuza dek birbirinden ayrılmadan önce, Ruslar, sanki feleği aldatıp ondan bu kısacık mutluluğu çalar gibi birlikte bir an daha otururlardı.

Praskovi diz çökerek, annesiyle babasının hayır duasını aldı; sonra büyük bir yüreklilikle onların kollarından sıyrılıp çocukluğundan beri ona bir zindan olan kulübeden sonsuza dek ayrıldı. İki sürgün bir verst (*) kadar ona yoldaşlık ettiler. Annesiyle babası kapının eşiğinde, uzaktan olsun son bir esenleşme için, kıpırdamadan, gözleriyle onu izlediler; ama, genç kız hiç arkasına bakmadı ve ta uzaklarda birdenbire gözden yitti.

(*) 1067 metreye eşit Rus uzunluk ölçüsü.

Lopulof la karısı, şimdiden sonra bomboş kalan iç kapayıcı yuvalarına girdiler. Talihsiz insanlar, artık daha yalnız bir yaşam sürmeye başladılar. İşim'de oturanlar, kızını böyle tehlikeli bir yolculuğa yolladı diye babayı suçluyorlardı. Bu konu açıldıkça da kendisiyle alay ediyorlardı. Özellikle Praskovi'nin kendileriyle ilgileneceği konusundaki sözünü bütün saflıklarıyla anlatmış olan iki tutukluyu çok alaya alıyorlar; onları bu güzel talihlerinden dolayı şimdiden kutluyorlardı.

Şimdi biz bu işkence ülkesini bırakalım da, meraklı yolculuğu izleyelim. Praskovi kendisine yoldaşlık etmek için gelen o iki dosttan ayrıldığında, İşim'den yirmi beş verst uzaktaki bir köye aynı yoldan giden bir sürü genç kıza rasladı. Hep birlikte giderlerken, karşılarına bir alay genç köylü çıktı; içlerinden kimileri, yarı sarhoştu. Kızlara yoldaşlık etmek bahanesiyle atlarından indiler; o sırada büyük bir ormana varmışlardı; kızlar ürktüler, onlarla birlikte yürümek istemediler. Yanlannda biraz yiyecek vardı, karınlarını doyurmak İçin yolun kıyısına oturdular, köylülere de yollarına gitmelerini rica ettiler; ama gençler de onlarla birlikte oturdular; birlikte yemek yiyip sonra köye dek onları götüreceklerini söylediler. Bu zor durumda Praskovi, o can sıkıcı herifleri uzaklaştırmak için küçük bir hile düşündü ve başarılı da oldu; "Sizinle gitmekten çok hoşlanırdık ama," dedi, "bizi götürmek için araba getirecek olan kardeşlerimizi burada beklemek zorundayız". Gençler gerçekten uzaktan iki arabanın geldiğini gördüler; Praskovi o arabaları onlardan önce görmüştü. Biraz sonra köylüler atlarına binip gözden kayboldular. Başından geçen ilk olayı anlatırken, Praskovi, "Bu küçük bir yalandı, ama ba-

na bir kötülüğü dokunmadı," diyordu. Konaklayacağı köye sağ esen vardı, tanıdıklar» bir köylü kadının evine konuk oldu, köylü kadın onu çok iyi karşıladı.

Ertesi gün uyandığında, şimdiye dek hiç alışık olmadığı bu ilk yürüyüşün yorgunluğunu duymaya başladı. Geceyi geçirdiği izbeden (*) çıktığı zaman yapayalnızdı ve bir an bir ürküntü duydu. Çöldeki Hacer öyküsü aklına gelince biraz yüreklendi; haç çıkardı, kendini Tanrı'ya emanet edip yola koyuldu. Birkaç ev geçtikten sonra geceyi geçirdiği kulübenin üstündeki kartal işaretini gördü. O zaman anladı ki, Petersburg yolunu tutacak yerde ters yöne, geldiği yere gitmişti. Yönünü belirlemek için durunca ev sahibini gördü. Kadın kapısının eşiğinden ona gülümseyerek, "Siz böyle yolculuk ederseniz pek uzaklara gidemez, evinize dönmüş olursunuz, bu da sizin için daha hayırlı olur," diye seslendi.

Sonraları da birkaç kez yolunu şaşırdı ve çok uzaklardan geldiğini söyleyip de Petersburg'a nereden gidildiğini sorduğunda, kendisiyle alay ediyorlardı; bu da onu büyük bir sıkıntıya düşürüyordu. Praskovi, ülkenin coğrafyası konusunda hiçbir bilgisi olmadığından, annesinin pek çok söz ettiği ve dinsel çevrelerde pek ünlü olan Kiev kentini aklınca Petersburg'a giden yolun üzerinde sanıyordu. Geçerken orada günah çıkartmayı ve giriştiği işi başarabilirse, yine orada rahibe olmayı düşünüyordu.

Petersburg'un yolunu sordukça, kendisiyle alay ediyorlardı. Kiev'in yönünü de yanlış bildiğinden, gelene ge-

(*) İzbe: Kuzey ülkelerinde bir tür kulübe; içindeki başlıca eşya, kocaman bir sobadır.

çene Kiev'in yolunu sormaya başladı; bu ötekinden de daha kötü oldu.

Hele bir seferinde, bir yol çatağında ne yana sapacağını bilemezken, öteden doğru gelen bir Kibik'in (*) yaklaşmasını bekledi ve içindeki yolculardan, bu yolların hangisinin Kiev'e gittiğini sordu. Yolcular bunu şaka sanıp, "Hangisini canınız isterse ondan gidin, hepsi de hem Kiev'e, hem Paris'e, hem de Roma'ya gider," dediler. Praskovi, ortadakini yeğledi; bereket versin ki onun gideceği yol da oydu. Ne geçtiği yollar, ne de kafasında birbirine karıştırdığı köylerin adlan konusunda ayrıntılı bir bilgisi vardı. Şöyle önemsiz, küçücük bir köye varınca, daha ilk kapısını çaldığı evin sahipleri onu hep iyi karşılardı; güzel görünüşlü evleri olan büyük köylerde, çoğu kez sığınacak bir yer bulmak için çok güçlük çekerdi. Praskovi'yi ahlak düşkünü bir serseri sanırlardı; bu çok haksız kuşku, yolculuğunda birçok üzüntüye yol açtı.

Uzun ve güçlüklerle dolu geçen bir günün akşamında Kamuiçev'e yaklaşırken, güçlü bir fırtınaya yakalanmıştı. Çok uzak olmadığını sandığı köyün ilk evlerine ulaşmak için adımlarını sıklaştırdı; ama kasırga gözünün önünde bir ağacı devirince, korkusundan yandaki ormanda sığınacak bir yer aramak zorunda kaldı. Rüzgânn gücünden kendini koruyabilmek için yüksek fundalıklarla çevrili bir çam ağacının altına yerleşti. Fırtına bütün gece sürdü; genç kız, o fırtınalı geceyi bu ıssız yerlerde, ancak sabaha karşı dinen sağnak yağmurun altında, sığınaksız geçirdi. Şafak sökerken yolunu sürdürmek için, soğuktan ve açlıktan

(*) Rusya'da kullanılan bir tür araba.

bitkin olarak yola sürüklendi. Bereket versin ki, oradan geçen bir köylü durumuna acıdı da, ona yük arabasında bir yer verdi. Sabahın sekizine doğru büyük bir köye geldiler. Köylü orada durmayacağı için kızcağızı yolun ortasına bıraktı, kendi yoluna gitti. Praskovi, burada iyi bir kabul göremeyeceğini önceden anladı; evlerin çok güzel bir görünüşü vardı. Bununla birlikte açlık ve soğuktan bir an önce kurtulmak için alçak bir pencereye yaklaştı; kırk elli yaşlarında bir kadın, orada nohut ayıklıyordu; Praskovi kadından kendisini evine kabul etmesini rica etti. Köylü kadın birkaç saniye aşağılayan gözlerle baktıktan sonra kızcağızı kaba sözlerle kovdu.

Gelirken bindiği arabadan inerken düşmüş, üstü başı çamurlanmıştı. Ormanda geçirdiği o korkunç gece ve açlık, hiç kuşkusuz yüzünü bozmuş, ona hoş olmayan bir görünüm vermişti. Karayazılı kızcağız, başvurduğu bütün kapılardan kovuldu. Sonunda yorgunluğa dayanamadı, bir kapının eşiğine çöktü. Ters suratlı ev sahibi kadına, kendisini o gece evinde konuk etmesi için yalvardı; ama kadın onu korkutarak, defolup gitmesini, evinde hırsızları, serserileri banndıramayacağını söyledi. Genç kızın gözüne bir kilise ilişti, oraya doğru yürümeye başladı, "Hiç olmazsa oradan beni kovmazlar," diyordu. Kilisenin kapısı kapalıydı; kapının önündeki basamaklara oturdu. Kadın aşağıladığı zaman çevresini alan çocuklar kiliseye dek peşini bırakmamışlar; hâlâ "Hırsız, hırsız!" diye bağmyorlardı. Soğuktan, açlıktan neredeyse ölecekti; bu denemede kendisine yardım etmesi ve güç vermesi için Tann'ya yalvanyordu.

Bu sırada bir kadın yanma geldi, başına gelenleri sor-

du. Praskovi ormanda geçirdiği o korkunç geceyi anlattı; oradan geçen köylüler de kulak kabarttılar. Köyün muhtarı pasaportunu gözden geçirdi, yasalara uygun olduğunu söyledi. O zaman iyi yürekli kadın acıdı ve Praskovi'yi evine aldı. Ama, zavallı kızın ayakları öyle uyuşmuştu ki, oturduğu yerden kalkmak istediğinde ona yardım etmek zorunda kaldılar. Ayakkabısının bir tekini yitirmişti. Çıplak ayağını, şişmiş bacaklarını gösterdi. Kendisine kötü davranılmasına yol açan o haksız kuşkuların yerini, herkesin ona acıması aldı. Praskovi'yi bir yük arabasına oturttular; biraz önce onu aşağılayan çocuklar bile, arabasını sürmek için birbirleriyle yarış ettiler. Praskovi'yi büyük bir dostlukla kabul eden köylü kadının evine dek götürdüler. Praskovi orada birkaç gün kaldı. Bu dinlenme sırasında iyilik seven bir köylü ona bir çift potin yaptı; yeniden güçlenip de sağlığı düzelince, iyi yürekli kadından izin isteyip yola çıktı. Yorgunluğunun, bir de gördüğü konukseverliğin elverdiği ölçüde, çeşitli köylerde az ya da çok kalarak, kış tam basıncıya dek yolculuğunu sürdürdü. Konuk kaldığı yerlerde yararlı olmaya çabalıyordu; evi süpürüyor, çamaşırları yıkıyor, dikiş dikiyordu. Bir eve konuk olup da içeri alınmadıkça öyküsünü anlatmazdı, çünkü nereden gelip nereye gittiğini önceden anlatırsa, onu serüven peşinde koşan biri sanıyorlardı. Praskovi buna dikkat etmişti. Gerçekten, insanlar etkilenmek istendiklerini anlayınca, terslenmeye eğilimlidirler; insanları, hiç sezdirmeden etkilemelidir; onlar bir kimseye değer vermekten çok, iyilik etmeyi severler. Bunun için Praskovi de, önce biraz ekmek istemekle işe başlıyor, sonra evlerine kabul etsinler diye yorgunluğundan söz ediyor; sonunda içeri alındıktan

sonra adını söylüyor ve öyküsünü anlatıyordu. İşte böylece bu güç yolculukta, yavaş yavaş insanları tanırken acı bir çıraklık dönemi geçiriyordu.

Çoğu kez, önce onu kovmuş olan insanlar ağlayarak uzaklaştığını görünce yeniden çağırıp ona iyi davranmaya başlıyorlardı. Kovulmaya alışmış olan dilenciler, böyle duygulu olamazlardı. Ama Praskovi yazgının cilvesiyle acınacak bir duruma düşmüş olsa da, yolculuğundan önce hiçbir zaman böyle başkalarının acımasını dilenecek bir durumda değildi. Bu nedenle, yüreğinin bütün dayanıklılığına ve yazgısına boyun eğmişliğine karşın, kovulmak, hele kendisi için besledikleri kötü düşünceler yüzünden kovulmak, ona çok dokunuyordu.

Yukarda anlattığımız olayın bir yaran oldu; ev sahiplerinden hoş davranış görmek istediğinde, artık pasaportunu gösteriyordu. Orada yüzbaşı kızı olarak kayıtlıydı, birçok durumda, bunun çok yararını gördü. Geri çevrilme yıkımına uğradığı çok ender oluyordu; buna karşılık, iyilikle, insanca davranış gördüğü de pek çoktu. Sonradan öyküsünü anlatırken, "Herkes benim yolculuğumun çok zor geçtiğini sanıyor, çünkü ben yalnızca çektiğim sıkıntıları ve zorluklan anlatıyorum; rasladığım çok güzel yerlerden söz etmiyorum; kimse de onlann öyküsünü sorup öğrenmek istemiyor," diyordu.

Yolculuğu sırasında başından geçen pek zorlu anlardan birinde, kızcağız ölüm tehlikesi geçirdi; bu olay pek şaşırtıcı olduğu için, anlatmaya değer:

Bir akşam, yatacak bir yer bulmak için köyün birinde evlerin önünden geçiyordu; bir köylü terslenerek Praskovi'yi kovduktan sonra konukseverliği tuttu ve kızı geri

çağırdı. Suratsız, yaşlı bir adamdı bu. Praskovi, adamın önerisini kabul edip etmemekte hem duraksıyor, hem de başka yatacak yer bulamama korkusuyla onun arkasından gidiyordu. İzbede, adamın suratından daha uğursuz suratlı bir kadından başka kimse yoktu. Köylü, kapıyı dikkatle kapadı, pencerelerin kepenklerini indirdi. Bu insanlar Praskovi'yi evlerine konuk ederlerken hiç de güler bir yüz göstermemişlerdi. Öyle garip bir durumları vardı ki, Praskovi korkuyor, kaldığına pişman oluyordu. Ev sahipleri yer gösterip oturttular. İzbede aydınlık olarak, duvarın içindeki bir oyuğa sokulmuş alevli çıralardan başka bir şey yoktu, çıralar tükendikçe yerine yenilerini koyuyorlardı. Çıraların iç karartıcı aydınlığında, kızın gözleri ev sahiplerine rasladıkça onların dik dik kendisine baktıklarını görüyordu. Sonunda, birkaç dakika sessizlikten sonra, yaşlı kadın, "Nereden geliyorsunuz?" diye sordu.

"İşim'den geliyorum, Petersburg'a gidiyorum."

"Oh, oh! Böyle bir yolculuğa çıkabilmek için demek epey paranız olmalı?"

Zavallı yolcu, korka korka, "Seksen bakır kapikim kaldı," diye yanıt verdi. Yaşlı kadın, "Yalan söylüyorsun!" diye bağırdı, "evet, yalan söylüyorsun! Hiç bunca az bir parayla böyle uzun bir yolculuğa çıkılır mı?"

Genç kız, onları bütün varının yoğunun bu olduğuna boş yere inandırmaya çalıştı, ama bir türlü inanmıyorlardı. Kadın kocasına dudak bükerek, "Tobolsk'tan Petersburg'a seksen kapikle gidilir doğrusu!" diye alay ediyordu. Talihsiz kızcağız, saldırıya uğramış gibi titriyordu. Gözyaşlarını zor tutuyor, usulcacık Tanrı'ya yalvarıyor, ondan yardım istiyordu. Bununla birlikte, Praskovi'ye bir-

kaç patates verdiler ve patatesleri yer yemez gidip yatmasını söylediler. Ev sahiplerinin hırsız olduklarından iyice kuşkulanan Praskovi, ellerinden sağ salim kurtulabilmek için parasının hepsini vermeye razıydı. Geceleyin yatacağı sobanın (*) üstüne çıkmadan önce, parasını kolayca sayabilsinler de üstünü başını araştırmasınlar diye çantasını, ötesini berisini aşağıda onların kolayca yetişebilecekleri bir yerde bıraktı.

Kızın uyuduğu kanısına varır varmaz, iki yaşlı insan araştırmalara başladılar. Praskovi onların konuşmalarını korkuyla dinliyordu. "Yanında daha parası vardır," diyorlardı, "onda kesinlikle kâğıt para da vardır." Yaşlı kadın, "Ben gördüm," diyordu, "boynundan bir kordon sarkıyordu, ucunda da bir torba asılıydı. Para o torbadadır." Bu torba, içinde pasaportunu sakladığı muşamba bir torbaydı. Yaşlı karı koca, daha yavaş konuşmaya başladılar. Praskovi'nin ara sıra işittiği sözler hiç de ona güven verici sözler değildi. Alçaklar, "Bize girerken onu kimse görmedi," diyorlardı, "onun köyde olduğunu bile bilen yok."

Seslerini daha da yavaşlattılar. Birkaç saniyelik bir sessizlikten sonra kafasında en büyük yıkımları canlandıran genç kız, birdenbire yanıbaşında, sobanın üzerine tırmanan kadının korkunç suratını gördü; bütün kanı damarlarında dondu. Yaşamını kendisine bağışlasın diye kadına yalvardı; hiç parası olmadığına ant üstüne ant içti; ama katı yürekli kadın hiç yanıt vermeden, kızın giysilerini, ayağından çıkardığı potinlerini aramaya başladı. Erkek de ışık

(*) Rusya'da bu sobalar pek büyüktür. Köylülerin karyolaları olmadığı için, ya kerevetlerin üzerinde ya da en sıcak ve geniş yer olan bu sobaların üzerinde yatarlar.

getirdi. Pasaportun torbasını incelediler, avuçlarına baktılar; sonunda bütün araştırmaların boşa çıktığını görünce, karı koca bizim yolcuyu ölüden beter bir durumda bırakıp aşağı indiler.

Bu korkunç sahne, hele yinelenmesi korkusu, kızcağızı uzun zaman uyutmadı. O sırada ev sahiplerinin horultulu soluklarından uykuya daldıklarını anlayınca yavaş yavaş yatıştı, yorgunluk da korkuya üstün geldiğinden, derin bir uykuya daldı. Yaşlı kadın onu uyandırdığında, gün epey ilerlemişti. Sobanın üzerinden indi, kadının da kocasının da daha doğal ve iyiliksever davrandığını görünce, şaşırdı. Hemen gitmek istedi, alıkoydular, yiyecek verdiler. Yaşlı kadın akşamkinden daha coşkulu bir biçimde hazırlık yaptı. Sobadan çi (*) tenceresini çekti, önüne bir tabak dolusu koydu; bu sırada kocası döşemenin bir tahtasını kaldırmış kvas (**) kovasını çıkarıyordu. Praskovi'ye bir testi dolusu verdi. Bu iyi davranışlardan biraz gönlü rahat eden kızcağız, onların sorularına içtenlikle yanıt verdi ve serüveninin bir bölümünü anlattı, ilgilenmiş gibi davrandılar, geceki davranışlarını açıklamak için de Praskovi'nin hırsız olmasından kuşkulandıkları için parası olup olmadığını araştırdıklarını, kendilerinin de hırsız olmadıklarını anlaması için parasını sayabileceğini söylediler. Sonunda Praskovi onlardan izin istedi, kendilerine teşekkür etmek gerekli mi, değil mi, pek bilemiyordu; ama o evden kurtulduğuna da çok sevinmişti.

Köy dışında birkaç verst yürüdükten sonra, parasını

(*) Rusya'da ekşi lahana ye tuzlu etten yapılan bir çorba.
(**) Çavdar unundan yapılan bira.

saymak aklına geldi. Onun şaştığı gibi, okurlar da kesinlikle şaşacaklardır. Praskovi, torbasında seksen yerine yüz yirmi kapik buldu. Ev sahipleri, parasına kırk kapik daha katmışlardı.

Praskovi, Tann'nın koruyuculuğunun, bu kötü insanların yüreklerini bile birdenbire değiştirdiğini kanıtlamak için, bu öyküyü sık sık anlatmayı pek severdi. Birkaç zaman sonra, onu çok korkutan başka türlü bir tehlike atlattı. Bir gün uzun bir yol yürümesi gerektiğinden, konakladığı yerden sabahın ikisinde yola çıktı. Tam köyden çıkacağı sırada, çevresini saran bir köpek sürüsünün saldırısına uğradı. Elindeki sopayla kendini koruyarak koşmaya başladı, köpekler büsbütün kudurdular. Hayvanlardan biri, eteğinin ucunu yakaladığı gibi parçaladı. Praskovi kendini Tanrı'ya emanet edip yere kapandı. Bir aralık, inatçı bir köpeğin ıslak burnunu ensesinde dolaştırdığını bile duydu. "Beni fırtınadan, hırsızların elinden kurtaranın, bu tehlikeden de koruyacağını düşünüyordum," diyordu. Köpekler ona hiçbir şey yapmadılar, o sırada oradan geçen bir köylü hepsini dağıttı.

Mevsim ilerliyordu; Praskovi, bir köyde sekiz gün mola vermek zorunda kaldı. Öylesine kar yağmıştı ki, yaya gidenler için bütün yollar kapanmıştı. Yollar kızaklarla iyice çiğnendikten sonra yaya olarak büyük bir korkusuzlukla yola çıkmaya hazırlanıyordu. Ama evlerinde konuk olduğu köylüler ona tehlikeyi anlattılar ve bu düşüncesinden vazgeçirdiler. Böyle zamanlarda yola çıkmak, en güçlü insanlar için bile olanaksızdı; kar, bu donmuş çöllerde bütün yollan kapadığı zaman, kim olsa kesinlikle ölürdü.

Talihine, Noel bayramı için Ekatcrinemburg'a yiye-

cek götüren bir kızak topluluğu köye geldi. Sürücüler kızaklarında ona da bir yer verdiler; ama, üstü başı mevsime göre olmadığı için, bu mert insanların bütün özenlerine karşın, eşya sardıkları bir hasırın içinde kışın dondurucu soğuğuna pek zor dayanıyordu. Dördüncü gün soğuk öyle arttı ki, topluluk durduğu zaman, Praskovi soğuktan donmuş gibiydi; kızaktan inecek gücü yoktu. Kızcağızı bir yerleşim yerinden otuz verstten çok uzaklıktaki bir hana, tek başına götürdüler; orada at konağı da vardı. Köylüler, kızın yanaklarının donduğunu anladılar, yanaklarını iyice karla ovdular; ama oradan öteye de götüremeyeceklerini söylediler. Git gide daha artacak olan soğukta kürksüz yola çıkmanın ne denli büyük bir tehlike yarattığını anlattılar. Genç kız acı acı ağlamaya başladı, bir daha böyle güzel bir fırsatı eline geçiremeyecek, böyle iyi insanlara raslayamayacaktı. Öte yandan, han sahiplerinin Praskovi'yi orada alıkoymaya hiç de niyetleri yoktu; ne pahasına olursa olsun, kızı kimler getirdiyse gene onların götürmelerini istiyorlardı. Ta Ekaterinemburg'a dek güvenlik içinde gidebileceğini umarken, bu durum karşısında umudunun boşa çıktığını görünce, Praskovi odanın bir köşesinde acı acı ağlamaya başladı.

Kızakçılar ona acıdılar. Rusya'da beş rubleye satılan bir koyun kürkü almak için, aralarında para topladılar; ama, talihsizlik bu ya, bir tek kürk bile bulamadılar. Bu soğuk ülkede, kimse özveride bulunmak istemiyordu; çünkü kürkü yerine koymak pek kolay bir şey değildi. Köylüler handa bulunan bir kizm kürküne yedi ruble önerdilerse de o geri çevirdi. Bu kargaşalık içinde, kızakçılarm en genci birdenbire çok garip bir çözüm yolu önerdi; on-

ların bu iyi niyetleri Praskovi için çok yararlı oldu. Genç kızakçı, "Hepimiz nöbetleşe kürkümüzü ona veririz," diyordu, "ya da, daha doğrusu ben kendiminkini bütün bütün vereyim; sonra biz kendi aramızda kürkleri her verst başında değiştiririz." Bu öneriye hepsi birden sevinçle razı oldular. Hemen uzaklığın ve kürklerin hesabını yaptılar. Rus köylüleri hesaplarını iyi bilirler, kolay kolay da aldanmazlar. Praskovi kürk mantosuna sımsıkı sarıldı ve bir kızağın üstüne oturdu. Kürkünü ona vermiş olan genç kızakçı, kızın bıraktığı hasıra bürünerek bağdaş kurup oturdu ve gırtlak patlatırcasına şarkı söyleyerek yola çıktı. Kürkleri değiştirme işi, verstleri gösteren direklerin başında düzenli olarak yapıldı ve Ekaterinemburg'a çabucak neşe içinde ulaşıldı.

Praskovi, bütün yol boyunca, kızakçılar yaptıkları bu iyilik yüzünden hastalanmasınlar diye Tanrı'ya dualar etti.

Ekaterinemburg'a geldiklerinde, Praskovi kızakçıların indikleri handa kaldı. Hancı kadın, kızakçılardan genç kızın başından geçenlerin birazını öğrenmişti, onların anlattıklarına göre kızcağızın beş parasız olduğunu da anladığından, hemen kentte iyi yürekli diye tanınan kimselerin adlarını söyledi; kıza, yapacağı bu uzun yolculukta yardımlarını ve korumalarını istemek için, onlara başvurmasını salık verdi. Bundan başka, Madam Milin adında bir kadını ayrıca övdü. Bu kadının iyiliği, bütün kentte bilinirdi; yoksullara çok iyilik etmiş, çok iyi yürekli bir kadındı. Praskovi, hancı kadının bunları ne amaçla söylediğini anlamamış bile olsa, yatmak için kendisine başka bir yer bulmak zorunda kalacaktı. Han, Rusya'da "postoaile-

roi dvor" (*) dedikleri konukevlerinden biriydi. Bunlar çoğu kez atlar için kocaman bir sundurmadan oluşur; üstünü de yalnızca bir dam örter; dört köşesinden birinde sıcak bir oda vardır. Yolcular buraya sığışırlar; sobanın üzerinde yer bulamayanlar yerlerde yatarlar.

Praskovi, ertesi gün Madam Milin'e gitmek niyetiyle erkenden yola çıktı, ama her zamanki gibi önce kiliseye gitti; tapmakta çok kalabalık vardı; Praskovi hiç bu denli çok insanı bir arada görmemişti. Günlerden pazardı. Candan tapınması da, yanında yabancı olduğunu belli eden çantasıyla giysisi gibi dikkati çekiyordu. Kiliseden çıkarken, bir hanım ona kim olduğunu sordu. Praskovi, bu hanımın sorusuna birkaç sözcükle yanıt verdi; ondan ayrılmak üzereyken de, herkesin iyilik ve insanlığından söz ettiği Madam Milin'den kendisini evine kabul etmesini rica edeceğini söyledi. Konuştuğu kadın Madam Milin'in ta kendisiydi. Dalkavukluk olması olanaksoz bir dille kendi övgüsünü işitiyordu. Bu iyi kadın kendisini Praskovi'ye tanıtmadan önce, onun şaşkınlığıyla bir parça eğlenmek istedi; "Bu Madam Milin size öyle övdükleri gibi ve düşündüğünüz derecede iyiliksever bir insan değildir. Bana inanır da birlikte gelirseniz, ben size daha iyi bir yer bulurum," dedi.

Handa Madam Milin için söyledikleri onca iyi sözün üzerine, Praskovi bu yeni tanıdığına güvenemedi. Önerisini geri çevirmeyi de göze alamadı, kabul de etmedi; ama arkasından yürümeye başladı. Madam Milin, onun adımlarını yavaşlattığını görünce, "Siz kesinlikle bu kadının evine

(*) Postoaileroi, yerleşim yerlerindeki hanlara verilen addır; bunlann daha alçakgönüllü biçimi, yerleşim alanları dışındaki büyük yolların üzerinde olanlardır, bunlara da Harstma adı verilir.

gitmek istiyorsanız," dedi, "işte, evi iki adım ötede; gidelim oraya, bakın sizi nasıl kabul edecekler; ama bana söz verin, sizi orada alıkoymazlarsa, benimle birlikte geleceksiniz." Praskovi hiç yanıt vermedi, evden içeri girdi, Madam Milin'in hizmetçilerine, hanımın evde olup olmadığını sordu. Hizmetçi kadınlar hanımlarının yanında böyle bir soru sorulmasından şaşırmışlar, susuyorlardı. Praskovi, "Madam Milin'i görebilir miyim?" diye yeniden sordu. Sonunda hizmetçilerden biri, "İşte kendisi burada ya!" dedi. Praskovi başını çevirince kendisine doğru kollarını açan Madam Milin' i gördü. Genç kız, kadının ellerini öperek, "Oh! Ben Madam Milin'in kötü bir kadın olamayacağını biliyordum aslında," dedi. Bu küçük sahne, Madam Milin'e büyük zevk verdi.

Kendisi gibi iyi ve acıma duygusu olan madam G.'ye haber gönderip çağırttı. Genç yolcuyu ona da salık verecek, birlikte ona yararlı olmanın yollarını araştıracaklardı. Kahvaltıdan sonra, Praskovi de bu yeni koruyucularına biraz alışınca, annesiyle babasının acıklı öykülerini, en ufak ayrıntısına dek anlattı; babasını bağışlatmak için Sen Petersburg'a dek gitme konusundaki şaşırtıcı kararını da onlardan saklamadı.

Genç kızın bu girişiminde başarılı olabileceğini Madam Milin'in pek aklı kesmediyse de, onu bundan vazgeçirmeye de çalışmadı; ama iki kadın Praskovi'yi ilkyaza dek alıkoymaya karar verdiler. Soğuk pek artmıştı. Yolcunun kendisi de, kışın bu yeğin zamanında yolculuğu sürdürmenin olanaksız olduğunu görüyordu; onu alıkoymak isteyen iki kadın da, başarılı olması için ellerinden gelebilecek yardımdan söz etmediler; sonradan bu yardımları da gene ona bildirmeden yaptılar.

Praskovi, onların yanında pek mutluydu. Bu seçkin insanların gösterdikleri sevecenlik ve içtenliğin, onun için yepyeni bir çekiciliği vardı; onların çevresinde geçirdiği bu mutlu zamanlan hiç unutmuyordu. Sonradan öyküsünün bu bölümünü anlatırken, Madam Milin'in sevgili adı hep gözlerini minnet yaşlarıyla doldurdu.

Bununla birlikte, sağlığı çok sarsılmıştı; ormanda geçirdiği o ürkünç geceden sonra, ağır bir nezleye tutulmuş, hastalığı kışın soğuğuyla da bütün bütün artmıştı. Ekaterinemburg'da otururken sağlığına bakmak ve okuyup yazma öğrenmek fırsatını buldu. Lopulof'la kansının ömür boyu sürgünlükleri, onlara toplumun en aşağı bir sınıfında yaşaması kaçınılmaz görünen kızlanna öğretilecek her şeyin gereksiz, üstelik de tehlikeli olduğunu düşündürmemiş olsaydı, bir tanecik çocuklarının öğrenimini böyle savsakladıklarından dolayı onlar konusunda, insan kötü düşünebilirdi. Bilisizliği ve o zamana dek tümüyle başıboş yaşamış olması, ruhunun bu soylu coşkunluğuna başka bir olağanüstülük veriyordu. Praskovi, Sibirya'da her zaman ev işleriyle uğraştığından, pek küçücükken öğrendiği azıcık okumayı da tümüyle unutmuştu. Olanca coşku ve çabasıyla okumaya sanldı ve birkaç ay içinde koruyuculannın kendisine verdikleri bir dua kitabını okuyabilecek duruma geldi. Çoğu kez, onu okumaktan, zorla ayırabiliyorlardı. Praskovi bu dualarda, yüreğinin doğal duygularının öyle apaçık, öyle dokunaklı bir biçimde açıklanmış olduğunu görmekten öyle zevk alıyordu ki, bu ona, büyük bir öğrenme isteği veriyordu. "Dinlerini böyle güzel öğrenen ve tapınmak için böyle güzel kitaplan olan, Tann'nın ken-

dilerine bağışladığı bunca iyiliğe şükranlarını böyle güzel bildirebilen kibar insanlara, ne mutlu!" diyordu.

Madam Milin, genç kızın bu düşüncelerine gülümsüyordu; ama içinden de, 'Bu denli gerçek inançlı, böyle candan tapman bir insan için olanaksız hiçbir şey yoktur,' diye düşünüyordu. Bu düşünce, bu iyiliksever kadınları, her şeyden önce tasarladığı işi hoş görmek ve kendisini koruduğu gün gibi açık olan Tann'ya emanet etmek gereğine inandırdı. Madam Milin'le arkadaşı, o zamana dek kızı düşüncesinden caydırmak için hiçbir şeyi unutmamışlardı; onu yanlarında alıkoymak için en uygun, en çekici önerileri de yaptılar; ama hiçbir şey Praskovi'yi sarsmadı. Ekaterinemburg'taki mutluluğunu bile kendine çok görüyordu. "Babacığım şimdi o çöllerde yapayalnız ne yapıyor acaba? Kızı burada, yaşamın bütün zevkleri içine dalmış, avunuyor!" diyordu. Praskovi'nin kendi kendine, hep yinelediği buydu, iki kadın, Praskovi'ye, yolculuğunu sürdürebilmesi için gereken şeyleri vermeyi aralarında kararlaştırdılar, ilkyaz gelince, Madam Milin, Praskovi'nin gereksinme duyabileceği şeylerin hepsini sağladıktan sonra, bir yük gemisinde ona bir yer tuttu; onu ticaret işleri için Nijeni'ye giden ve bu sıkıntılı yolculuğa alışık olan bir adama emanet etti.

Ekaterinemburg'u Nijeni'den ayıran Ural dağlarını geçmeden önce, bu dağlardan çıkan ve kuzeye doğru akan ırmakların üzerinde gemilere binilir. Tobol'a dek böyle su üzerinde gidilir, sonra dağlara yaklaşmak için karaya çıkılır. Geçit ne öyle çok yüksek, ne de yalçındır. O geçit de geçilince Volga'ya akan suların üzerinde yeniden gemilere binilir. Praskovi'nin bir araba bulup karadan gidecek pa-

rası olmadığından, Çusava ile Hama üzerinde Rusya'ya demir ve tuz taşıyan mavnalardan birine bindi.

Genç kızı götüren adam, onu bu uzun yolculuğun bütün sıkıntılarından kurtardı; yoksa kızcağız büyük tehlikelerle karşılaşmadan, tek başına bu yolculuğu yapamazdı. Fakat terslik bu ya, adamcağız boğazı geçerken hastalandı ve Hama kıyıları üzerinde küçük bir köyde kaldı. Praskovi, yine her türlü korumadan yoksun olarak kendi başına kalmıştı. Hama'nın Volga'ya dökülen ağzma-dek yolculuğu çok iyi geçti. Buradan sonra, gemiler ırmağın akıntısına karşı atlarla çekilirdi. Genç kız bu yolculukta çok tehlikeli bir kaza geçirdi. Bu bölgelerde pek sık çıkan o büyük fırtınalardan birinde gemiciler mavnayı kıyıdan uzaklaştırmak istediler, dümen görevini gören koca bir küreğe hızla asıldılar; güvertede, küreğin geldiği yanda birkaç kişi oturuyordu, bunlar oradan çekilmeye fırsat bulamadılar, Praskovi'yle birlikte üç yolcu ırmağa döküldü. Düşenleri hemen çıkardılar, Praskovi hiç yaralanmamıştı; ama herkesin önünde üstünü başını değiştirmeye utandığı için çamaşırını üstünde kuruttu; bu nedenle de, pek ağır bir nezleye tutuldu.

Ekaterinemburg'taki kadınlar, Praskovi'yi götüren adama Nijeni'den sonraki yolculuğu için gereken önlemleri almasını söyledikleri halde Nijeni'de onu kimseye salık vermemişlerdi; çünkü Praskovi'nin bu kentte kalmaya niyeti yoktu. Oraya gelince tanıdıksız ve koruyucusuz kalakaldı. Gemiciler onu Madam Milin'in iyiliğiyle büyüyen dengiyle birlikte ırmağın kıyısına bıraktılar.

Volga kıyısında karaya çıkılan köprünün karşısındaki bir tepenin üzerinde bir kilise, bir de rahibe manastırı

vardı. Praskovi her zamanki gibi dua etmek için önce oraya yollandı; sonra da kentte kendisine yatacak bir yer aramaya niyetleniyordu. -

Kiliseye girdiği zaman burasını pek ıssız buldu, parmaklığın arkasından akşam dualarını bitiren rahibelerin ilahi söylediklerini işitti; bunu hayırlı bir belirti diye yorumladı; "Günün birinde Tanrı dualarımı kabul ederse," diyordu, "ben de rahibe olacağım, artık Tanrı'ya şükretmekten başka bir şey yapmayacağım."

Kiliseden çıktığında gün batıyordu; gözlerinin önündeki güzel görünüm pek hoşuna gitti, kapının altında bir süre durdu. îki büyük ırmağın, Volga ile Oka'nın kavşak noktasında kurulmuş olan Nijeni Novogorod kentinden görülen görünüm, pek güzeldir. Bu görünümün genişliği Praskovi'ye uçsuz bucaksız gibi görünüyor, ona bir tür ürküntü veriyordu. ,

işim'den yola çıkarken, Praskovi yalnız maddi tehlikeleri düşünüyordu; açlığın, soğuğun en yeğinine dayanmayı göze almıştı; ölümü bile., ama insanları tanımaya başladığından beri, karşısındaki engelleri başka yönden görmeye başladı; bu engeller onun bütün direncini kırıyordu. Çöllerden kurtulduktan sonra, büyük kentlerin o ürkünç yalnızlığını görüyordu; büyük kentlerin kalabalığı arasında yoksul insan, yapayalnızdır. Çevresinde korkunç bir büyünün etkisindeymiş gibi kendisine bakmayan gözler, yakınışlarım işitmeyen kulaklar vardır.

Ekaterinemburg'daki kadınları tanıdığından beri, yaşamın kuralları konusunda içinde beliren yeni bir duygu, belki de biraz gurur, durumu gereği yapmak zorunda kaldığı başvuruları güçleştiriyorlardı. "Ne yazık! Orada bıraktığım insanlar gibi dostları, bir daha nerede bulabilirim?"

diyordu, "işte şimdi onlardan bin versten daha da uzaktayım. Burada yoksul bir hana gitmek için bile tir tir titrerken, Petersburg' a vardığımda imparatorun sarayına yaklaşınca durumum ne olacak?"

Bu düşünceler kafasında öyle güçlü olarak belirdi ki, ilk kez korkunç bir yılgıya kapıldı, gözlerinden yaşlar boşandı. Belki de boşu boşuna ayrıldığı babasının anısı onu pişmanlığa ve korkuya düşürdü. Ama hemen bu zayıflığından ve Tann'ya karşı gösterdiği bu güvensizlikten dolayı kendini ayıpladı; koruyucu meleğinden kendisini bağışlamasını diledi. Sonradan yaşamının bu bölümünü anlatırken, "Kuşkusuz, kiliseye gidip yitirdiğim umudu yeniden vermesi için dua etmemi esinleyen de odur," diyordu.

Tanrı'dan yardım istemek için yeniden kiliseye girdi. O sırada bir rahibe kapıyı kapamak üzere oraya gelmişti. Yabancı kızın döndüğünü ve candan dua ettiğini görünce, kim olduğunu sormak ve kapıları kapamak zamanının geldiğini haber vermek için ona yaklaştı. Praskovi biraz şaşırdı, tapınağa neden öyle birdenbire girdiğini söyledi. Gidip handa yatacak bir yer aramaktan nasıl nefret duyduğunu anlattı, sonunda avluda bile yatmaya razı olduğunu söyleyerek, manastırda kalmasına izin verilmesini rica etti. Kapıcı kadın, manastırda yabancıların kalmasına izin vermediklerini, ama başrahibenin kendisine yardımda bulunabileceğini söyledi. Praskovi, içinde birkaç para bulunan bir kese göstererek, "Ben de bu akşam yatacak bir yerden başka bir şey istemiyorum," dedi, "o iyi yürekli kadınlar birkaç zaman sadaka verebilmem için bana biraz para verdiler; ben bu akşam manastırın beni korumasından başka bir şey istemiyorum. Yarın gene yoluma gideceğim."

Rahibe, Praskovi'yi başrahibeye götürmeye razı oldu. Odasına girdikleri zaman, saygıdeğer başrahibe dua ediyordu. Kapıcı rahibe, kapının yanında durup diz çöktü; Praskovi de ona uydu ve başrahibenin yüreğini yumuşatması için Tann'ya yalvardı. Başrahibe duasını bitirdikten sonra, diz çökmüş duran genç kıza yaklaştı, büyük bir sevecenlikle onu yerden kaldırdı. Praskovi adını söyledi, yolculuğunun nedenini anlattı, pasaportunu gösterip o gece için konuk edilmesini istedi. Bu isteğini kabul ettiler. Meraktan dolayı başrahibenin dairesine dolan başka rahibeler dc kızın çevresini aldılar. Praskovi kendisine sordukları bin türlü soruya yanıtlar verdi, yolculuğunda başından geçen sıkıntılı olayları öyle yalın sözlerle, öyle doğal bir biçimde anlattı ki, dinleyenlerin gözlerinden yaşlar getirdi; hepsinde büyük bir ilgi uyandırdı. Ona bol bol sevgi ve özen gösterdiler; başrahibe, Praskovi'yi kendi dairesinde yatırdı, o andan sonra manastırda alıkoyup kendisine çömez yapmayı tasarladı.

Praskovi, giriştiği işte basan elde ederse rahibe olmayı çoktandır aklına koymuştu. Ekaterinemburg'a gelinceye dek Kiev'i Petersburg yolu üzerinde sandığını önceden görmüştük. Adaklarını böylece yerine getirmeyi kendi kendine söz vermişti; ünlü türbeleri görmek, onların içindeki kutsal vücutların manevi huzurlarında saygıyla eğilmek ve gelecek için bu din evlerinin birinde kendine bir yer ayırmak umudundaydı.

Yanılgısını anladıktan sonra, son sığınak olarak Nijeni Manastırı'nı seçmekte hiç titizlik göstermedi; ama bunu yalnızca başrahibeye söz verdi. Ant içirmek için onu sıkıştırıyorlardı, ama genç kız geri çevirdi: "Tanrı benden ne

istiyor, ben bilebilir miyim?" diyordu, "ben son günlerimi burada geçirmeyi yürekten isterim, Tann'nm isteği de bu yoldaysa, ona kim engel olabilir?"

Hem dinlenmek, hem de Moskova'ya gitmenin yollarını araştırmak için birkaç gün Nijeni'de kalmaya razı oldu; ama bir süre sonra bir yorgunluk duymaya başladı ve ağır biçimde hastalandı. Volga ırmağında suya düştüğünden beri sürekli öksürüyordu. Arkasından bir de yüksek ateş geldi; bununla birlikte, doktorlar bile yaşamından umut kestikleri halde kendisi hiç kaygılanmıyordu. "Son saatimin gelmiş olduğunu hiç sanmıyorum," diyordu, "giriştiğim işi bitirmeme Tann'nm izin vereceğini umuyorum." Gerçekten, yavaş yavaş da olsa kendine geldi; ilkyazın son günlerini manastırda geçirdi. Henüz pek zayıf olduğundan, yaya olarak yolculuğunu sürdüremeyeceği gibi, posta arabalarında da hiç gidemezdi; kendine rahat bir araba bulamayınca, sıradan arabalann yorgunluğunu duymadan Petersburg'a gidebilmek için kızaklann işlediği zamanı beklemek zorunda kaldı. Bu süre içinde manastınn tapmılanna katıldı. Bu, belki iyi olmasını biraz geciktirdi, ama bilgisini artırdı. Bu davranışı, başrahibeyle rahibelerin güvenini kazanmasını da sağladı; ona gerçek bir sevgiyle bağlandılar. Bir gün gelip manastırlannda rahibe olacağı konusundaki sözünde duracağından hiç kuşkuları kalmadı.

Sonunda kış yollan yeniden açılınca, Praskovi üstü kapalı kızaklarda kendisiyle aynı yolun yolcusu olan insanlarla birlikte Moskova'ya gitmek üzere girişimde bulundu. Genç kızı bundan vazgeçiremeyen başrahibe, ona Moskova'daki dostlarından Matmazel dö S.'ye verilmek üzere bir mektup verdi. Onun evine her zaman sığınabileceğini,

girişiminde başarılı olsun olmasın, kendisine orada her zaman evin sevgili kızı gibi davramlacağmı söyledi.

Praskovi, Moskova'ya kazasız belasız ulaştı. Matmazel dö S., ona çok saygı gösterdi; Petersburg'a dek yoldaşlık edecek birini bulmak için genç kızı birkaç gün alıkoydu.

Praskovi sonunda, kendi atlarıyla yolculuk eden bir tüccarla birlikte yola çıktı, yollarda yirmi gün oyalandılar. Ekaterinemburg'taki kadınların verdiği salık mektuplarından başka, Matmazel dö S. de, Petersburg'da çok yaşlı, çok saygıdeğer Prenses dö T. için bir mektup vermişti. Şubat ayının ortalarına doğru, Sibirya'dan yola çıkmasından on sekiz ay sonra başkente ulaştığı zaman Praskovi'nin elinde bu salık mektupları, yüreğinde de ilk yola çıktığı günün gözüpekliği ve umudu vardı.

Petersburg'da, kendisini getiren adamın Ekaterinski Kanalı kıyısındaki evinde kaldı; bir süre ne yapacağını, mektupları yerlerine nasıl vereceğini bilemez bir durumda, bu koca kentin içinde yitip gitmiş gibi oldu; bu durum ona epey bir zaman yitirtti.

Kendi ticaret işleriyle uğraşan tüccarın onu pek düşündüğü yoktu; oysa Prenses dö T.'nin oturduğu yeri o bulacaktı; bu sözünü yerine getirmeden önce, Praskovi'yi karısına emanet ederek kendisi Riga'ya gitmek zorunda kaldı; kadın, Praskovi'ye çok iyi davranıyorsa da başka işleri için bir yardımı dokunmuyordu.

Madam G.'nin mektubu, Neva'nın karşı kıyısında oturan birine yazılmıştı. Adres iyice ayrıntılı olduğu için, tüccar gittikten birkaç gün sonra Praskovi ev sahibi kadınla birlikte Vassili Ostrov'a gitmek üzere yola çıktı. Ama Neva dalgalıydı, buzların çözülmesi yakındı, polis ırmağı

geçmeyi yasaklamıştı. Hiç beklemediği bu terslikten dolayı pek umutsuz bir durumda eve döndü. Üzüntü içinde oturup dururken, tüccarın evine gelip gidenlerden biri Praskovi'ye, hiç ilgisi olmadığı halde, babasının davasını temyiz etmeleri için senatoya bir dilekçe vermesini salık verdi. Dilekçeyi yazdırmak için de adam bulacağına söz verdi. Tobolsk valisine yazdığı dilekçenin iyi sonuç vermiş olması, kızın karar vermesini sağladı. Pek kötü bir dilekçe hazırladılar; Praskovki'nin anlatmak istediği şeyle hiç ilgisi olmayan, kurallara uymayan bir dilekçe yazdılar. Bu yüzden kendisine daha yararlı olabilecek salık mektuplarını gereğince hızlı olarak yerine veremedi.

Elinde dilekçesiyle, bizim ricacı, bir gün Senatoya gitti; büyük merdiveni çıktı, dairelerden birinin içine dek girdi; ama o kalabalığın içinde kime başvuracağını bilemedi; pek sıkıldı. Elinde dilekçesiyle yanlarına yaklaştığı yazmanlar, ona şöyle bir bakıp soğuk soğuk yazılarına dönüyorlardı; odada rasladığı başka kimseler onu dinleyip dilekçesini alacaklarına, sanki yollarını kapayan bir eşya, bir sütun görmüşler gibi, arkalarım çeviriyorlardı. Sonunda daire korumanlarından sakat bir adam, hızla sofadan geçerken karşısına Praskovi çıkınca, yoluna gitmek için sağa döndü; o sırada aynı zamanda Praskovi de ona yol vermek için sağa döndü ve çarpıştılar. Ters huylu yaşlı koruman, ona ne istediğini sordu. Genç kız dilekçesini uzattı, onu senatoya vermesini adamdan rica etti. Adam, kızı dilenci sandığından yanıt verecek yerde kolundan tuttuğu gibi kapı dışarı etti. Kız yeniden içeri girmeyi göze alamadı, bütün gün ilk geçecek olan senato üyesine dilekçesini vermek niyetiyle merdivenlerde bekledi. Göğüsleri nişanlı

birçok kimsenin arabalardan inip merdivenlerden çıktıklarını gördü. Hepsinin kılıçlan, çizmeleri vardı, üniforma giymişlerdi; kimilerinin de apoletleri vardı. Praskovi, bunların subaylarla generaller olduklarını düşündü; o hep senatör bekliyordu; kendi kendine edindiği düşünceye göre, senatörün tanınmasını sağlayacak bir özelliği olmalıydı; bu nedenle de, dilekçesini kimseye veremedi. Sonunda, öğleden soma saat üçe doğru, herkes çekilip gitti; Praskovi yapayalnız kalınca senatoda bunca çok insan gördüğü halde bir senatöre raslamayışma pek şaştı, herkesten sonra, o da gitti. Eve döndüğünde, tüccarın karısına olanlan anlattı; kadın ona senatörlerin de öteki insanlar gibi olduklarını anlatmakta epey güçlük çekti. Praskovi'nin gördüğü kimselerin kesinlikle senatörler olduğunu, dilekçesini onlardan birine verebileceğini söyledi.

Ertesi gün, senatonun açılış saatinde, Praskovi merdivenlerdeydi. Senatörleri kaçırmamak için, giyinişlerinden hâlâ kuşkulandığı halde her gelene dilekçesini uzatıyordu; ama, hiç kimse dilekçeyi almak istemedi. Sonunda, kırmızı kordon lu, kınnızı üniformalı, göğsünün iki yanında da birer nişan, yanında iki kılıç bulunan iri yarı bir adamın geldiğini gördü. Ricacı kız, "Artık, bu kesinlikle bu dünyadan izi kalkan senatördür," diye düşünerek adama yaklaştı; kendisini kabu! etmesini rica ederek, elindeki kâğıdı uzattı. Bunu söylerken yolu kapattığı için senatörün uşağı, kızı yavaşça yol üstünden çekti, efendisi de onu bir dilenci sanıp "Tanrı versin," diyerek merdivenleri çıktı.

Praskovi, belki on beş günden çok, hiçbir şey elde edemeden senatoya gidip geldi. Çoğu kez, nemli ve soğuk merdivenin üstünde ayakta durmaktan yorulur, buz gibi ol-

muş ayaklarını ısıtmak için basamaklardan birinin üzerine çömelirdi; gelenin geçenin yüzlerinde biraz.acıma, biraz iyilik anlamı bulmaya çalışırdı. Gelenin geçenin onun halinden haberleri olsaydı, Praskovi bu anlamı onların yüzünde hiç kuşkusuz görebilecekti.

Büyük kentlerdeki toplum işte böyledir; yoksulluk ve bolluk, mutluluk ve yıkım, orada hep karşı karşıyadır; birbirlerine rasl arlar ama birbirlerini görmezler. Bunlar aralarında hiçbir ilişki olmayan iki dünyadır. Ama, Tann'nm da bildiği birkaç iyi yürekli insan, kimi zaman bu iki dünyanın birleştikleri noktayı oluştururlar.

Bununla birlikte, bir gün bir memur Praskovi'nin yanında durdu, bu adam kızı kesinlikle daha önce de görmüştü. Dilekçesini aldı, cebinden bir deste kâğıt çıkardı, karayazılı kızcağız bir an için umuda düştü; adamın cebinden çıkardığı bir deste kâğıt paraydı, içinden beş rublelik birini çekip dilekçenin arasına koydu ve ricacıya verdi. Praskovi buna pek üzüldü. Parayı elinde buruştura buruştura çekilip gitti. Bir gün ev sahibi kadına, "Eminim, madam Milin'in bir erkek kardeşi bu senatörlerin arasında bulunsaydı, beni bilmese de dilekçemi alırdı," diyordu.

Paskalya zamanında senato toplanmadığı için, Praskovi biraz dinlenmiş oldu. Bu fırsattan dua etmek için yararlandı. Kendini tapmıya vererek girişiminin başarısı için yeniden dualar etmeye başladı. O denli içten bir inancı vardı ki, komünyondan sonra bir kez daha senatoya giderse, artık dilekçesini kabul ettireceğine tümüyle inanıyordu; bunu da tüccarın karısına söylemekte duraksamadı. Bu kadın onun gibi düşünmüyordu; Praskovi'ye de, bu yoldan vazgeçmesini söyledi. Ama senatonun açıldığı gün,

İngiliz rıhtımında görülecek işleri olduğundan, Praskovi'nin de o yöne yaya olarak gittiğini görünce, onu droşkiyle (*) götürmeyi önerdi. Yolda giderken, "Bunca başvurunuzdan bir sonuç çıkmadığı halde, nasıl oluyor da bu işten yılmıyorsunuz, bilmiyorum. Ben sizin yerinizde olsam, senatoyu da senatörleri de bir yana bırakırdım; nasıl olsa bir şey yapacakları yok," dedi. Soma da tam yamndan geçtikleri Büyük Petro'nun yontusunu göstererek, "Dilekçenizi ha bu yontuya sunmuşsunuz, ha onlara; hiçbir ayrımı yok!" diye ekledi. Praskovi:

- Ben öyle umuyorum ki, diye yanıt verdi, yüreğimdeki inanç, beni kurtaracak. Bugün senatoya son kez başvuracağım. Dilekçemi kesinlikle kabul edecekler. Tanrı'nın gücü her şeye yeter.

Sonra droşkiden inerken ekledi:

"Evet, Tanrı'nm gücü her şeye yeter; isterse o adamın başını eğer ve benim dilekçemi kabul ettirir."

Tüccarın karısı, bu sözlere kahkahayla güldü. Praskovi'nin coşkusu geçti, o da güldü. Bununla birlikte, genç kız düşüncesinden başka bir şey söylememişti.

Praskovi yontuyu incelerken, arkadaşı, bulundukları yere pek yakın olan Neva Köprüsü'nün açıldığını gösterdi; sayısız araba Vassili-Ostrov'a gidip geliyordu. Kadın, "Madam dö L; için yazılan salık mektubu yanınızda mı?" diye sordu, "ivedi bir işim yok, sizi kapısına dek götürebilirim."

Daha erkendi, Praskovi razı oldu. Köprüyü geçtiler; on beş gün önce burası buzlarla dolu bir yerken, şimdi bü-

(*) Dört tekerlekli alçak, küçük araba.

tün buzlar erimiş, ırmak her türden gemi ve tekneyle dolmuştu. Bu, Praskovi'nin pek hoşuna gitti. Çevresinde her şey kıpır kıpırdı; hava pek güzeldi; genç kız, biraz sonra yapacağı ziyaretten iyi sonuçlar çıkacağını duyumsuyor, umudu iki kat artıyordu. Kadına, "Tanrı her zaman benimle birlikteymiş de hiç beni bırakmayacakmış gibi geliyor bana," diyordu.

Madam dö L., Ekaterinemburg'dan aldığı bir mektuptan Praskovi'nin geleceğini haber almıştı; kızın uzun zamandan beri Petersburg'da olduğunu öğrenince, ona tatlı tatlı sitem etti. Madam dö L.'nin bu denli candan, bu denli sevgiyle karşılaması, Praskovi'ye hemen Madam Milin'in evini, çevresini anımsattı. Tanışıp da aralarında içtenlik kurulduktan sonra, Praskovi babasını kurtarmak için tasarladığı planı açıkladı; senatoya yaptığı sonuçsuz başvuruları anlattı; Mme. dö L., genç kızın dilekçesini inceledi, doğru yazılmamış olduğunu gördü.

"Bu işte benden başka size yardım edecek kimse yoktur," dedi. "Yakın bir akrabam, senatoda önemli bir memurdur. Ama size eskiden beri tanıdığım bir dostummuşsunuz gibi açık söyleyeyim, bir zamandan beri o akrabamla dargınız. Ama, bu fırsat kaçırılmaz. Önemsiz bir nedenden doğan bu dargınlıkta, ilk barışma girişimini ben yapmak istiyordum; şimdi artık durmaya gerek yok. Aslında, Paskalya yortusundayız, sizin sayenizde barışırsak, çok sevinirim."

Genç kızı öğle yemeğine alıkoydular; yavaş yavaş başka konuklar da gelmeye başladı. Hepsi Praskovi'ye çok ilgi gösterdiler. Tam yemeğe oturacakları sırada, biraz önce sözü geçen akraba, Paskalya zamanında gelenek oldu-

ğu gibi "Christos voscres" (*) diyerek yemek salonundan içeri girdi.

Hemen sessiz ama içten bir sarmaşma oldu. M. dö L., akrabasının güler yüzünden yararlanarak, ona Sibiryalı kızı tanıştırdı. Yemek sırasında Praskovi'nin işini konuştular. Hepsi de senatoya başvurması gerektiğini söyleyenlerin ona kötü bir yol göstermiş olduklarında birleştiler. Babasının davasını yeniden temyiz etmek uzun bir zamana bakardı. Doğrudan doğruya imparatorun iyiliğine başvurmanın daha yararlı olacağını düşünüyorlardı. Bunun da bir yolunu bulacaklarına söz verdiler. Sonunda bütün çağrılılar kendilerini epey güldüren senato serüvenlerine bir daha atılmamasını salık verdiler. Akşama doğru, Madam dö L., Praskovi'yi hizmetçisiyle tüccarın evine yolladı.

Praskovi, konuk olduğu eve dönerken, Tann'nın kendisini nasıl iki akraba tam barışacakları sırada, hem de sanki ona iyilik etsinler diye, M. dö Z.'nin evine gönderdiğine şaşıyordu. Senato'nun önünden geçerken, buraya artık bir kez daha gelmemek için Tann'ya nasıl dua ettiğini anımsadı. "Tann'nın iyiliğine bakın," diye düşünüyordu, "istediğimden daha iyisi oldu." Sonra da, Büyük Petro'nun yontusuna bakarak, "Tann sayesinde, bu tunçtan adamın da bana yaran dokundu; o olmasaydı, belki de köprünün onanlmış olduğunu anlayamayacaktım; bana yardım için söz veren bu insanlarla tanışmayacaktım; şimdi de onlann korumalan sayesinde, dilerim babam özgürlüğüne kavuşsun."

Bütün davranışlannı çok güçlü bir inancın destekleyip yönettiği Praskovi, işte böyle düşünüyordu. Bununla

(*) İsa dirildi.

birlikte, Vassili-Ostrov'daki dostlarının ona gösterdikleri bütün ilgiye karşılık, genç kızın mutluluğu başka bir kaynaktan gelecekti.

Bir süre önce Riga'dan dönen tüccar, Praskovi'yi hâlâ kendi evinde görünce şaşırdı, genç kızda Prenses T. için yazılmış bir salık mektubu vardı; tüccar hemen Prenses T.'nin oturduğu evi bulmak için araştırmalarına başladı; Prenses de Praskovi'nin geleceğini bildiği için evinde onu bekliyordu. Tüccar, Prenses'i gördü, ondan Praskovi'yi kendisine getirme buyruğunu aldı. Kızcağız iki aydır oturduğu evden, özellikle tüccarın o iyi yürekli karısından üzüntüyle ayrıldı; ama üst düzeyde bir kadının koruması altına girmek umutlarına öyle uygun geliyordu ki, bu güçlü çıkar duygusu, hemen üzüntüsünü bastırdı.

Praskovi, tüccarla birlikte Prenses'in evine geldiğinde kapıyı açan kapıcıyı baştan,başa sırma içinde görünce, o sırada evden çıkan bir senatör sanıp reverans yaptı. Tüccar usulcacık, "Prenses'in kapıcısı," diye fısıldadı. Merdivenin yukarısına geldikleri zaman kapıcı iki kez zili çaldı. Praskovi bunun anlamını pek anlayamadı; ama kimi dükkânların kapılarında da böyle zil gördüğü için, bunu hırsızlara karşı bir önlem sandı. Salona girdiklerinde, oradaki resmi havayı ve sessizliği yadırgadı; ama hiç bu denli süslü, bu denli aydınlık bir yer görmemişti. Salonda kalabalık vardı; insanlar kümeleşerek oturmuşlardı. Gençler odanın bir köşesinde, bir masanın çevresinde oyun oynuyorlardı; herkesin gözleri ona çevrildi. Yaşlı Prenses, öteki üç kişiyle birlikte bir boston (*) partisi yapıyordu; genç kızı görür görmez yaklaşmasını söyledi:

(*) Dört kişiyle oynanan bir kâğıt oyunu.

"Bonjur yavrum, bana bir mektup getirdiniz mi?" dedi.

Ne yazık ki, Praskovi mektubu hazır etmeyi unutmuşta, koynundan bir torba çıkarmak zorunda kaldı. İçindeki mektubu bin güçlükle buldu. Orada bulunan gençler yavaşça fısıldaşıp gülüştüer. Prenses mektubu aldı, dikkatle okudu. Bu sırada, sırası gelip de oyununu oynamış olan o üç kişiden birinin canı sıkılmaya başlamıştı, sabırsızlıktan masanın üstünde parmaklarını tıkırdatıyor, keyfini kaçıran bu ziyaretçiye bakıyordu; genç kız bu adamı senatoda dilekçesini almayan iri yarı adama benzetti. Adam, Prenses'in mektubu yeniden katladığını görünce, kaim bir sesle, "Boston!" dedi. Onun dik dik bakmasından da şaşırmış olan Praskovi, bu sözü kendisine söylendi sanarak, "Efendim" diye yanıt verdi. Bu da herkesi güldürdü. Prenses onun güzel ahlakından, anasına babasına karşı gösterdiği sevgiden pek hoşnut olduğunu söyledi. Kendisine yararlı olacağına söz verdi. Evindeki kadınlardan birine Fransızca olarak birkaç söz söyledikten soma, başının bir işaretiyle de Praskovi'yi savdı.

Praskovi, Prenses' in evindeki ilk birkaç günü çok yalnız, çok sıkıntı içinde geçirdi; Vassili-Ostrov'daki dostlarının ya da tüccarın evinde kalmayı yeğlerdi. Bununla birlikte, birkaç gün sonra artık yabancılık duymamaya başladı, evde oturanlarla tanıştı, kaynaştı. Hanımları ne kadar iyi yürekli ve acıma duygusu olan bir insansa, hizmetçiler de o kadar iyilik seven insanlardı. Prenses'in sofrasında yemek yiyordu, ama Prenses'in ilerlemiş yaşı ve güçsüzlüğü, çoğu kez sofrada bulunmasına engel oluyor, Praskovi de onunla özel olarak konuşma fırsatını bulamıyordu. Prenses'in çevresinde bulunan kimseler, artık Praskovi'nin var-

lığına alışmışlar, onunla ilgilenmez olmuşlardı. Gerçi kız, yolculuğunun amacını ye umutlarını birkaç kez Prenses'e birisi aracılığıyla söyletmiş; ama ya prenses bu işin başarılmasını olanaksız bulduğu için ya da aracı olan kimseler söylemeyi unuttuklarından, ricaları sonuçsuz kalmıştı. Şimdi bütün umutlan sık sık görüştüğü Vassili-Ostrov'daki dostlarındaydı.

Praskovi daha ilk konuk kaldığı evdeyken,Ana împaratoriçe hazretlerinin yazmanlığını yapan ve mühürdarlık dairesi görevlilerinden bir subay olan M. V kendisine yardımı olacağı için bir dilekçe sunmasını salık vermiş, onu kovuşturmayı da kendi üstlenmişti. M.V, sıradan yoksul bir insana yardım ediyorum sanısıyla Praskovi'ye elli ruble ayırtmış, evine uğrasın diye de haber göndermişti. Bir sabah, kentteyken, Praskovi onlara uğradı. Madam V, onu büyük bir dostlukla karşıladı, başından geçenleri büyük bir zevk ve şaşkınlıkla dinledi. Kocası dönünceye dek beklemesini Praskovi'den rica etti; birlikte uzun uzadıya konuştukça, Madam V'nin ilk görüşmede duyduğu ilgi iki kat artıyordu.

Gerçekten değerli ve iyi ruhlu insanlar, birbirlerini gördükleri zaman asla yeni tanışmış gibi olmazlar; onlar, birbirlerinden uzaklık ya da toplumsal koşulların uyuşmazlığı dolayısıyla ayrı düşmüş de yeniden görüşmüş eski dostlar gibidirler.

Bu hanımın evinde geçirdiği ilk saatten sonra, Praskovi gene umutlannı hiç boşa çıkarmayan o yalın ve candan karşılama biçimini büyük bir coşkunlukla tanımış ve mutluluğunu daha önceden duymuştu; yüreğinde şimdiye dek duyduğundan daha çok güven vardı, iyi yüreklilikle

dinlenip umutla desteklenen duaları öyle candandı ki, genç kızın başarılı olamaması düşünülemezdi.

M. V evine döndüğünde, karısının duygularını paylaştı; genç kızı tanımadan önce ona ayırttığı parayı artık vermek istemedi. Hemen yeniden saraya dönmek zorundaydı; işlerinden fırsat bulursa Praskovi'yi İmparatoriçe hazretlerine salık vereceğine söz verdi; saraydan getireceği yanıtı alabilmesi için de genç kızı yemeğe alıkoydu.

İmparatoriçe aynı günün akşamı, saat altıda Praskovi'yi getirmelerini buyurdu. Genç yolcu, bunca mutluluğu hiç ummuyordu. Bunun gerçek olduğuna onu inandırdıklarında sarardı, neredeyse bayılacaktı. M. V.'ye teşekkür edeceği yerde ellerini göğe doğru kaldırarak, "Oh, Tanrım!" diye bağırdı; "Umutlarımı sana boşuna bağlamadım!" Kendisini sarsan bu yürek çarpıntısı içinde, yeni koruyucusuna da minnetini nasıl anlatacağını bilemiyor, M. Vnin ellerini öpüyordu: "Babamı kurtaracak olan kimseye şükranlarımı kabul ettirebilecek tek insan sizsiniz!" diyordu.

Akşama doğru, Praskovi'nin sıradan giysisinde hiçbir değişiklik yapmadan, biraz saçını başını düzelttiler; M. V, genç kızı saraya götürdü. İmparatorluk sarayına yaklaşırken, genç kız babasını anımsadı. Babası ona saraya girmenin nasıl güç bir iş olduğunu söylemişti. Yanında giden M. V'ye, "Babam beni şimdi görseydi," diyordu; "kim bilir nasıl da sevinirdi. Tanrım, Tanrım, sen bu işin sonunu getir!"

Huzura kabul edildiğinde, kendisini nasıl tanıtacağıyla ilgili bir şey sormadan, nasıl davranacağını da bilmeden, Inıparatoriçe'nin dairesinden içeri, soğukkanlılıkla girdi.

Ana împaratoriçe, onu kendine özgü iyi yürekliliğiyle kabul etti. M. V'nin verdiği özel bilgi üzerine, Praskovi'nin serüveninin ayrıntıları konusunda sorular sordu. Praskovi, kibarların dünyasının görgüsünü bilen bir kimsenin yapabileceği gibi kendisine güvenen bir alçakgönüllülükle yanıtlar verdi. Yolculuğunun amacından söz etti, babasının suçsuz olduğuna emin olduğu için onun bağışlanmasını değil, davasının yeniden görülmesini istedi. Ana împaratoriçe, genç kızın bu yürekliliğini ve babasına olan sevgisini beğendi, imparatora da söyleyeceğine söz verdi. Şimdilik ilk gereksinmelerine karşılık olarak, Praskovi'ye üç yüz ruble vermelerini buyurdu.

Praskovi saraydan çıkarken, Imparatoriçenin gösterdiği iyilikseverlikle ve kendi mutluluğuyla o denli doluydu ki, eve döndüklerinde, M. V, huzura kabul edildiğinden dolayı hoşnut olup olmadığını sorunca, gözlerinden sel gibi yaşlar boşandı, başka yanıt veremedi.

T.'nin evinde bir hanım, sabahleyin giden genç kızın hâlâ geri dönmediğini görünce, götüren uşağa sormuş ve kızın M. V.'yle birlikte bir arabaya binip saraya gittiğini öğrenmişti. Böylelikle kızın huzura kabul edildiğinden onların da bilgileri vardı. Akşamın dokuzuna doğru Prenses'in evine döndüğü zaman, hemen ve ilk kez olarak salona çağrıldı. Elde ettiği basan, herkesin görüşünde değişiklik yapmıştı. Genç kızın mutluluğu bütün dostlarını, şimdiye dek ona karşı ilgisiz davrananları bile, çok sevindirdi. Biçimli bir vücudu, güzel gözleri olduğunun ayranına vardılar. Ana Imparatoriçe'nin verdiği sözleri; babasının kurtarılmasındaki umutlarını anlattıkça, bunu pek do ğal buldular ve kolaylıkla elde edilebileceğini söylediler.

Orada toplananların birçoğu onu bakana söyleyip korumak istediklerini bildirdiler; sonunda bu hoşnutluk genelleşti, boston oyuncusu bile oyunun hesabını gördükten soma, Praskovi'ye karşı duygulu bir ilgi gösterdi.

Genç kız biraz sonra dua etmek ve bu ummadığı iyiliklerden dolayı Tann'ya şükürler etmek için odasına kapandı. Mutluluğundan saatlerce gözüne uyku girmedi; o uyku ki bir zamanlar bütün bütün başka nedenlerden dolayı da saatlerce semtine uğramazdı.

Ertesi gün uyandığı zaman, bir gün önce geçen olayları anımsayınca, sevincinden bağırdı: "Bütün bunlar acaba yalancı bir düş mü? Ben gerçekten Imparatoriçe' yi gördüm mü? Imparatoriçe benimle öyle sevecenlikle konuştu mu?"

Uyku sersemliği geçip de düşünceleri daha açıldıkça, mutluluğunun verdiği taşkınlık da artıyordu. Çabucak giyindi; olayların gerçekliğinden daha çok emin olmak için hemen bir çekmeceyi açtı; içinde Imparatoriçe'nin buyruğuyla verilmiş üç yüz ruble duruyordu.

Birkaç gün sonra, Ana Imparatoriçe, Praskovi'ye bir aylık bağlattı; onu tmparator'la İmparatoriçeye kendi tanıştırdı, onlar da genç kızı çok iyi karşıladılar. Onların iyilik ve eliaçıklıkları da kendisine beş bin rublelik bir armağan kazandırdı. Babasının davasının yeniden görülmesi için de buyruklar verildi.

İçişleri Bakanı M. dö K.'nm Praskovi'nin işiyle ilgilenmesi, bütün güçlükleri yok etti. Bu saygıdeğer adamın, yüksek konumlardaki insanların hepsinde bulunmayan iki artamı vardı: İyilik etme isteği ve etki; birçok kez severek yaptığı bu iyilikler kaç zavallının işlerini kolaylaştır-

mıştı. M. dö K., üstüne aldığı bu davayı da bitirmek için kendi yaradılışının gerektirdiği bütün iyi niyetiyle çabaladı; bu dikkate değer ricacının, bu andan sonra geleceğindeki talihi konusunda artık hiçbir kaygısı kalmadı. Sarayda tanınmış olması, Bakan'ın kendisine iyi davranması üzerine, halkın kendisine karşı gösterdiği ilgiye, Praskovi sevinçten çok şaşırarak bakıyordu. Yabancı elçiler, en önemli kişiler, hep onu görmek istiyorlar; ona güzel dileklerde bulunuyorlardı.

Prenses Y. ile Madam V de, ona yüzer ruble yıllık maaş bağladılar.

Bu genel ilgi, onun davranışlarında hiçbir değişiklik yapmadı; ona en ufak bir gurur bile vermedi. Bu kibar çevre içinde, onda hep saflığın, masumluğun verdiği yüreklilikten doğma diyebilirim, bir güven vardı.

Çevrenin derin incelemesi, o incelemeyi yararlı bir biçimde yapanları her zaman yalın ve alçakgönüllü görünmeye yöneltir. Öyle ki, kimi zaman başlanması gereken noktaya varmak için uzun zaman uğraşılır. Praskovi, gerçekten yalın ve alçakgönüllü olduğundan, öyle görünmek için hiçbir çaba göstermeye gereksinmesi yokta; kendisini iyi bir çevrede hiçbir zaman yabancı bulmuyordu. Sağlam düşünme yeteneği, doğru ve doğal düşünmesi, öğrenimsizliğini ve bilgisizliğini örtüyordu; birçok kez, kendisinden umulmayan kesin yanıtlar, sözünü sohbetini bilmeyen kimseleri utandırmıştı.

Bir gün, kalabalık bir toplantıda biri genç kızın sözünü kesip, hangi cinayeti işlediğinden dolayı babasını böyle sürdüklerini sordu. Bu saygısızca soru üzerine, ortalığı herkesin hoşnutsuzluğunu belli eden bir sessizlik kapladı

Praskovi, bu saygısız adama haklı bir küskünlükle soğuk soğuk baktıktan soma, "Beyefendi, kızının gözünde bir baba hiçbir zaman suçlu olamaz; kaldı ki benim babam, tümüyle suçsuzdur," dedi.

Başından geçenlerin ayrıntılarını anlatırken, hiç ayrımına varmadan soylu özyapısının erdemleri de ortaya çıktıkça, dinleyenlere verdiği beğenme duygusu, onu coşturmazdı bile. O, yalnızca kendisine sorulan sorulara yanıt vermek için anlatırdı. Yanıtları, her zaman bir uysallık duygusu altında verilmiş yanıtlardı ve parlayıp ortaya çıkmak, herkesin ilgisini çekmek için değildi. Yüzüne karşı kendisini övdüklerinde, çok şaşırırdı; bu övmeler pek abartılı ya da zevksizce olursa, hoşnutsuzluğu yüzünden belli olurdu.

Babasının çağırılması konusundaki kararnameyi beklerken, başkentteki zamanı çok neşeli geçti. Her şey onun için yeniydi, her şeye karşı ilgi duyuyordu. Onu sık sık gören kimseler, değişik şeyler konusundaki anlam dolu yargılama değer veriyorlardı. Saraydan, genç kızın özel bir sevgiyle sevdiği iki hanım, Kontes ...'ler, ona bir gün imparatorluk sarayının içini gezdirmek istediler. Bu denli zengin görkemin, bu denli geniş yerlerin genç kızda uyandırdığı şaşkınlığı seyretmek, konteslerin pek hoşuna gitti. Görkemli Sen Jorj Salonu'na girdiklerinde, Praskovi bir kiliseye girdiğini sanarak haç çıkardı, ilk huzura kabul edildiği gün geçtiği salonları bir daha gördü; o zamanlar aklı, onu buraya getiren önemli nedenle öylesine uğraşıyordu ki, bu salonların hiç ayrımına varmamıştı.

Büyük bir salondan geçerlerken böyle olağanüstü şeyler görmekten aklı duran Praskovi'ye, konteslerden biri lahtı gösterdi. Genç kız hem saygı, hem de çekingenlikle,

birdenbire durdu ve "Ah, Imparator'un tahtı bu ha? Sibirya'dayken onu düşündükçe nasıl kaygılanırdım!" dedi. Bir zamanlar bu düşüncenin kendisine verdiği korku, Imparator'un iyilikleri, babasının yakında kurtulacağı düşüncesi, minnet dolu yüreğini anlatılmaz bir heyecana düşürdü. Sapsarı kesildi, ellerini kavuşturarak bayılacak gibi titrek bir sesle, "İşte," diye yineledi, "işte Imparator'un tahtı!" Tahta yaklaşmak için izin istedi, titreyerek ilerledi, genç kızı gezdirenler koluna girmişlerdi, onlar da bu beklenmedik sahneden onun gibi etkilenmişlerdi. Praskovi, tahtın ayaklarına diz üstü kapanmış, coşkuyla basamaklarını öpüyor, göz yaşlarıyla ıslatıyordu. "Ah babacığım," diye bağırıyordu, "görüyor musunuz, Tanrı'nın gücü beni nerelere dek getirdi; oh Tanrım, bu tahtı kutsa, bu tahtta oturanı kutsa; beni mutluluğa kavuşturduğu gibi, onun ömrü de hep mutlulukla geçsin!"

Birkaç gün soma, kontesler onu Ermitage'a götürdüler. Güzelliği ve zenginliğiyle periler ülkesini anımsatan bu görkemli saray, Praskovi'nin şimdiye dek gördüklerinden daha hoşuna gitti. İlk kez bir tablo görüyordu; resim seyretmekten çok hoşlandı. Konulan kutsal kitaptan alınmış olanlarının birçoklarını tanıdı; ama Luca Giordano'nun, çevresini Bakus rahipleri ve satirler almış sarhoş Silen'i gösteren büyük tablosunun önünden geçerken, "İşte bu çirkin bir tablo!" dedi, "Neyi anlatmak istiyor?" Konusunun masaldan alındığını söylediler. Hangi masaldan olduğunu sordu. Mitoloji konusunda birşey bilmediği için, ona doyurucu bir açıklama yapmak güç bir işti. "Bütün bunların aslı yok değil mi? Keçi ayaklı insanlar! Delilik bu! Gerçek şeylerin kıtlığı varmış gibi, dünyada var olmayan

şeylerin resmini yapmak..." Böylece, herkesin daha çocukluğunda öğrendiklerini, o yirmi bir yaşındayken öğreniyordu. Bununla birlikte, merak onu hiç de incelikten uzaklaştırmıyordu. Gözüne yeni ve şaşırtıcı görünen şeyleri kendisi anlayıp keşfetmeye uğraşıyor, sık sık soru sormuyordu.

Kendisinin üstüne düşmeyen aydın insanların yanında bulunmak, onlann sözlerini dinlemek denli hiçbir şey, Praskovi'yi ilgilendirmiyordu. Her konuşan kimseye, söz söylediği sürece bakar, sözlerini özel bir dikkatle dinler, işittiği ve anlayabildiği şeyleri hiç unutmazdı.

içtenlikle görüştüğü kimselerle birlikte bulunduğu zaman, elinde olmadan sözü her iki imparatoriçenin de kendisini nasıl iyilikseverlikle kabul ettiklerine getirirdi. Onların söyledikleri sözleri coşkuyla anımsar, kirpiklerini minnet yaşları ıslatmadan onlardan söz edemezdi; o zaman gösterdiği beğenme duygulannda başkalarının daha ileri gittiğini görmekten pek mutlu olur ve herkesin bundan istediği derecede sık sık söz açmamasına şaşardı.

Babasının çağrılması konusundaki ferman beklediğinden çok gecikti. Dostları bu işteki zorluklan çözümlerken, Praskovi de İşim'den ayrıldığı sırada küçücük servetlerini onunla paylaşmak isteyen iki tutukluyu hiç unutmuyordu. Birçok kez onlann yazgılannı etkileyebilecek kimselere, bu iki tutukludan söz açmıştı; ama koruyucularının hepsi de babası için yapılan başvuruya onlarınkini karıştırmamasını salık vermişlerdi; yalnızca ailesinin işini bozmak korkusu, Praskovi'yi bu güzel niyetinde üstelemekten vazgeçirmişti. Bereket versin, imparatorun iyilikseverliği genç kıza bu iki karayazılıya yararlı olma fırsatını ver-

di. Babasının kurtarılması için verilen kesin ferman Sibirya'ya gönderildiğinde, imparator, Praşkovi'ye bu güzel haberi vermek için gönderdiği içişleri Bakam'na kızın ayrıca kişisel bir isteği olup olmadığını da sordurmuştu. Genç kız da, hemen, imparator babasını kurtarmakla kendisine bağışladığı mutluluğa bir iyilik daha eklemek istiyorsa aynı iyiliği annesiyle babasının yanında bulunan iki karayazılı insana da yapmasını dilediğini söyledi. M. dö K., Sibirya'dan yola çıkarken kendisine birkaç kapik veren bu iki adama iyilik etmek gibi genç kızın yüreğinde taşıdığı soylu minnet duygularını Imparator'a bildirdi; dileği kabul edildi. Adamların çağrılması için verilen buyruk, babasmkinden birkaç gün soma Sibirya'ya gönderildi.

Böylece yoksul bütçelerinden genç yolcuya yardım etmek için gösterdikleri eliaçıkça davranış, bu iki adama özgürlüklerini bağışlamış oldu.

Praskovi istediklerinin hepsini elde edince, hemen adaklarını yerine getirmeyi düşündü ve hac amacıyla Kiev'e yola çıktı. Bu dinsel görevi yaptığı sırada, özellikle Tanrı'nm, kendisine gösterdiği iyilik ve sevecenliği düşünürken, artık yaşamını Tamı'ya adamak için kesin kararını verdi. O Kiev'de rahibe olup da kendini böyle Tanrı'ya vermeye hazırlandığı sırada, babası Sibirya'da hiç ummadığı bir zamanda özgürlüğe kavuştuğu haberini alıyordu; kızı gideli yirmi aydan çok olmuştu; yazgının anlaşılmaz bir cilvesi olarak da, anne ve baba kızlarından hiçbir haber alamamışlardı. Bu sırada imparator Alexandr tahta çıkmıştı. Bu mutlu olay dolayısıyla birçok tutuklu geri çağrılmıştı. Ama Işim'dekiler, bunların listesine girmiyordu. Lopulof'la karısının yaşamları, eskisinden de çok zorlaş-

mıştı. Yaşamı onlar için biraz dayanılır kılan sevgili kızları yanlarında yoktu; bütün umutlarını yitirmişlerdi; bu yıkımların ağırlığına artık dayanamayacaklardı. O sırada Tobolsk valisinden bir haberci gelip onları bu yıkımdan kurtardı. Özgürlüğe kavuşma fermanıyla birlikte, Rusya'ya girebilmeleri için birer pasaport, yol giderleri için de biraz para verilmişti.

Bu olay ve nedenleri, Sibirya'da büyük gürültüler kopardı. Lopulof u tanıyan yerlilerle köydeki öteki tutuklular, işi haber alır almaz hemen geldiler. Praskovi'nin bu girişimini gülünç bir şey sayan eski tutukluluk arkadaşları, özellikle yola çıkacağı sırada yapabilecekleri yardımı esirgeyenlerin hepsi, bir zamanlar bu yardımı yapmış olmayı şimdi nasıl da isterlerdi. Lopulof, herkesin kutlamalarını minnetle kabul ediyordu; o iki dostun da başlarına doğan talih güneşinden daha henüz haberleri olmadığı için, onların tutsaklıkta kalmalarına üzülmese, mutluluğuna son olmayacaktı.

Çoktan yaşlanmış olan bu iki adam, daha gençliklerinde, yazık ki Pugaçef ayaklanmasına karışmışlardı; o zamandan beri de sürgündüler. Lopulof, kızı gittikten soma onlarla daha sıkı fıkı olmuştu; bütün tanıdıklarının içinde, yalnızca bu iki adam Praskovi'nin yaptıklarıyla ilgilenmişlerdi. Uzun zamandan beri aralarındaki konuşmalar, umudun ve kaygının da yönlendirmesiyle, kimi zaman mutlu, kimi zaman üzüntülü durumda sandıkları Praskovi'nin üzerine dönüyordu. Lopulof kendisine gönderilen paranın birazını onlara bırakmak istedi; ama onlar, bu öneriyi kabul etmediler. Biri, "Bizim gereksinmemiz yok ki," dedi, "kızınızın kabul etmediği gümüş para, hâlâ duruyor."

Öneriyi geri çevirmeleri, hiçbir kıskançlığın etkisiyle değildi; ama bu iki karayazılı insana, tek dostları olan Lopulof tan ayrılmak büyük bir yılgınlık veriyordu. Praskovi'nin giderken kendilerine verdiği sözü anımsadılar. İşim'de kopan bunca gürültü üzerine, bütün köy halkıyla birlikte onlar da, genç kızın sonsuz iyiliklerine ulaştıklarına inanmışlardı. Unutulduklarını sandılar; kızın babasına bir yakınmada bulunmadıkları için, içlerini kemiren bu üzüntüyü yüreklerinde sakladılar.

Lopulofların gideceği günden bir gün önce, onları uğurlamayacaklarını, bu acıya katlanamayacaklannı söyleyerek özür dilemek istediler. Akşamın saat dokuzunda Lopuloflardan çıkıp, yürekleri insanların ölmeden dayanabileceği acıların en korkuncuyla kıvranarak kulübelerine çekildiler.

Onlar gittikten sonra, Lopulof la karısı bu iki dostun sonu ne olacak diye uzun uzun ağladılar. "Kızımız onları unutmamıştır elbet; belki de bir zaman sonra onları da bağışlatır. Biz gidersek onlar için de yeniden başvurmasını söyleriz," diyorlardı. Bu avuntuyla, ertesi gün yola çıkmak üzere yataklarına girdiler.

Henüz dalmışlardı ki, kapıya hızlı hızlı vurulduğunu işittiler. Onlara iyi haberler getiren aynı haberci, getirdiği zarfın gönderildiği ispravnick (*) yüzbaşıyı bulamadığı için, iki dostun da bağışlanma kâğıdını evlerini bildiği Lopulof'lara getirmişti. Lopulof adama yol göstermek için hemen kalktı.

İki karayazılı, korkunç bir umutsuzluk içinde kulübe-

(*) Bizdeki kaymakamın görevini yapan kişi.

lerine çekilmişlerdi. Boş kulübeye girerken, karanlıkta bir kerevetin üzerine çökmüşler, derin bir sessizliğe dalmışlardı. Birbirlerine ne söyleyebilirlerdi? Bütün umutlarını yitirmişlerdi. Şimdiden soma sonsuz bir sürgünlük, bütün ağırlığıyla üstlerine çökmüş bulunuyordu.

Hem şimdiki üzüntülerini, hem geleceklerini düşünerek, iki saattir acı içindeydiler.

O sırada, küçücük pencerelerinin önünde birdenbire bir fenerin ışığı belirdi, dinlediler; kulübelerinin önünde birçok kimse yürüyor ve konuşuyordu. Kapıya vuruldu; çok iyi tanıdıkları dost bir ses işitildi: "Dostlarım, açın; siz de, siz de bağışlandınız, kapıyı açın!"

Böyle bir durumu hiçbir dil anlatamaz. Birkaç dakika: "Bağışlanmak! İmparator! Ah, Tanrı razı olsun; Tanrı'ya şükürler olsun! İyi yürekli Praskovi'nin üzerinden Tanrı'nın iyiliği eksik olmasın! Bizi unutmadı!" diye kesik kesik tümcelerden başka bir şey duyulmadı. Hiçbir ev bu denli mutlu insanları içinde banndırmamıştır; yıkımın en büyüğünden en umulmayan mutluluğa geçiş anı, hiçbir zaman ve yerde, bu denli çabuk olmamıştır.

Yüzbaşı evine döndüğünde, bir habercinin kendisini aradığını öğrenince, hemen kendisi iki arkadaşın evine koştu, zarfı açtı, zarfın içinden iki arkadaş için iki pasaport, Praskovi'nin babasına yazdığı bir de mektup çıktı. Genç kız, babasına, bu ikinci bağış iznini de aldıktan sonra eski dostlarının yol harcamaları için yeniden para isteyemediğini yazıyordu; ama Sibirya'dan yola çıkarken onların büyük bir eliaçıklıkla yaptıkları önerinin ödülü olarak Tann ona bu parayı buldurmuştu. Praskovi mektubu gönderirken, yanında iki yüz ruble de para yollamıştı.

O sıralarda genç kız, Kiev'de, babasının döndüğünü bildirecek bir haberi sabırsızlık içinde bekliyordu. Zamanı hesaplarken, babasının ona bir şey yazmış olabileceğini tahmin ediyordu.

Kiev'de rahibe olurken, orada yerleşip kalmaya hiç niyeti yoktu. Nijeni'deki başrahibeye söz verdiği gibi, gidip sonsuza dek orada kalmak istiyordu. Dinsel tören bittikten sonra başrahibeye yazdı, onun yanına gitmek üzere de hemen yola çıktı. İyi yürekli başrahibe de onu sabırsızlıkla bekliyordu. Genç kıza güzel bir sürpriz yapmak için babasının geldiğini hiç yazmamıştı. Lopulof la karısı, bir süreden beri Nijeni'deydiler. Praskovi gelince, kendisini karşılamak için manastırın kapılarına dek inen başrahibenin ayaklarına kapandı. Hemen, "Babamdan hiçbir haber yok mu?" diye sordu. Başrahibe, "Gel yavrum, çok iyi haberler var, gel o haberleri sana bizde söyleyeceğim," dedi. Başka bir şey söylemeden, Praskovi'yi manastırın dehlizlerinden geçirdi. Rahibeler de susuyorlardı. Hepsinin yüzlerindeki hoşnut gülümseyişi görmeseydi, genç kız bu gizemli tavırlardan kaygılanacaktı.

Başrahibenin dairesine girince, tıpkı kendisi gibi hiçbir şeyden haberleri olmayan annesiyle babasını buldu. Kızlarını rahibe giysisi içinde gördükleri bu ilk şaşkınlık anında, hem şükran hem de acı duygularının karışık etkileri altında, anne ve baba diz çöktüler; bunu görünce Praskovi de acı bir çığlık kopardı, o da diz çöktü, "Ne yapıyorsunuz babacığım," diye bağırdı, "Tanrı; hepsini yapan yalnızca Tanrı! Ona şükredelim, bizim için gösterdiği iyiliklere şükredelim."

Başrahibeyle rahibeler de gördüklerinden etkilendi-

ler; onlar da Tanrı'ya şükredip bu mutlu ailenin dualarına ortak oldular. Bu duaları sevgi dolu sarmaşmalar izledi; ama kızının rahibe giysisine baktıkça, annesinin gözlerine yaşlar doluyordu.

Lopulof ailesinin birbirlerini buldukları için duydukları sevinç çok sürmedi. Praskovi'nin girdiği rahibelik mesleği, onu yaşlı annesiyle babasından ayrı yaşamak zorunda bırakıyordu. Bu yeni ayrılık, onlara birincisinden daha zor geliyordu, çünkü sonunda bir umut yoktu. Lopulof la karısının, Nijeni'de yaşamaları olanaksızdı; kadının Vladimir'de akrabaları vardı. Onları yanlarına çağırıyorlardı. Onlar da bu çağrıyı kabul etmek zorunda kaldılar. Böylelikle, tam mutlu olurlarken, yakında ayrılacakları akıllarına geldikçe üzülerek, zaman zaman üzüntü ve sevinç nöbetleri içinde sekiz gün geçti. Sonra yeni yerlerine gitmeye karar verdiler; özellikle zavallı anne, hiç avunamıyordu. "Öylesine istediğimiz bu özgürlük neye yaradı sanki?" diyordu, "Sevgili kızımızın bunca çabası, bunca başarısı, bizden bütün bütün ayrılmak için miydi? Dilerdim ki, onunla birlikte olsaydık da hâlâ Sibirya'da bulunsaydık!" Talihsiz annenin yakınmaları işte böyleydi.

Yakınlarından ve dostlarından sonsuza dek ayrılmak, insan için yaşamın her zamanında büyük bir üzüntüdür. Ama yaşlılık çoktan omuzlarımıza çöktüğü zaman, gelecekten umacak bir şeyimiz kalmadığı zaman, bu çok korkunç bir şeydir.

Praskovi, başrahibenin dairesinde, annesi ve babasıyla esenleşirken, o yılın içinde Vladimir'e onları görmeye geleceğine söz verdi. Sonra aile, başrahibe ve birkaç da rahibeyle birlikte kiliseye gitti. Bu acı ayrılıştan annesi den-

li üzüldüğü halde, genç rahibe daha metin, daha kabullenmiş davranıyor; annesini yüreklendirmeye çalışıyordu. Bununla birlikte, son dakikalarda acılarının taşmasına engel olmak için birkaç saniye kilise mihrabının dibinde dua ettikten soma, usulcacık uzaklaştı; öteki rahibelerin de bulunduğu koronun içine karıştı ve parmaklığın öte yanma geçti. "Güle güle sevgili annem, sevgili babam; kızınız artık Tann'nın kızıdır. Ama sizi unutamaz. Sevgili babacığım, sevecen anneciğim. Tanrı'nm size buyurduğu bu özveriyi gösterin; gösterin de, Tanrı sizi bin kez kutsasın!" Çok duygulanan Praskovi, parmaklığa dayandı; uzun süreden beri mttuğu gözyaşları yanaklarından aşağı akmaya başladı. Karayazılı anne, kendisini yitirmiş gibi kızının üstüne atıldı; başrahibe eliyle bir işaret yaptı; aynı anda bir perde çekildi. Rahibeler mezmurlardan bir parça okumaya başladılar: "Efendimizin izinde giden ve vicdanında lekesi olmayan insanlara ne mutlu!" Lopulof 'la karısını kilisenin kapısına doğru sürüklediler, araba orada onları bekliyordu; kızlarını son kez olarak görmüşlerdi.

Yeni rahibe, manastırın sıkı kurallarına sıkıntı çekmeden alıştı; görevlerini büyük bir düzenle yapıyor, gün geçtikçe bütün manastır halkının daha çok sevgisini kazanıyordu; ama bu yeni yaşamm gerektirdiği sıkıntılı yaşama gitgide bozulan sağlığının dayanabileceği söylenemezdi. Ciğerleri hastalanmıştı. Rüzgârların dövdüğü bir dağın tepesinde kurulmuş olan Nijeni Manastırı, bu tür hastalıklar için hiç de iyi bir yer değildi. Bir yıl geçtikten soma, doktorlar Praskovi'ye kesinlikle yer değiştirmesini öğütlediler.

Başrahibe, işleri için Petersburg'a gidecekti. Praskovi'yi de yanında götürmeye karar verdi. Bu yolculuğun, kı-

zın sağlığına yaramasından başka, başrahibe genç kızın Petersburg'daki ününün ve herkese kendisini sevdirmiş olmasının, manastırın çıkarlarına yarayacağını da hesaba katmıştı. Praskovi, hiçbir kişisel çıkar beklemediği halde, pek yararlı bir ricacı gibi davrandı. Ama, yeni durumun gerektirdiği töreye uyarak, ilk gelişinde olduğu gibi toplulukların içine girmedi, yalnızca dostluk ve minnet duygulan duyduğu kimseleri görmek boynunun borcu olduğu için, onları görmeye gitti.

O sıralarda genç kızı için için yiyen o süreğen hastalıktan dolayı yüzü epey bozulmuştu; ama bu çökme durumunda bile, onunki gibi ince, özellikle onunki gibi anlamlı bir yüz, kolay kolay bulunamazdı. Orta boylu, ama biçimli bir kızdı; bütün saçlannı örten tülün çevrelediği yüzünün güzel, oval bir biçimi vardı; gözleri çok kara, alnı açıktı. Bakışlannda, gülümseyişinde dingin bür üzünç sezilirdi.

Hastalığını ve hastalığın bütün tehlikelerini biliyordu; tıpkı günlük hizmetini yapmış da kendisine verilecek olan ödülü bekleyerek dinlenen bir işçi gibi, bütün düşünceleri, korkmadan ve yüreği çarpmadan beklediği başka bir dünyaya çevrilmişti.

Başrahibenin işleri bitince, ikisi de Nijeni'ye dönme hazırlıklanna başladılar. Yola çıkmadan bir gün önce, Praskovi kendisine arabalarını göndermiş olan birkaç dostuyla esenleşmeye gitti. Onlann evlerine gireceği sırada, merdivenlerde, ta en alt basamaklara oturmuş üstü başı dökülen bir genç kız gördü. Dilenci kız, Praskovi'yi arkasında evin özel uşağıyla görünce koynundan bir kağıt çıkanp uzattı; "Babam inmeli," dedi, "benim dilenip de götürece-

ğim paradan başka bir geliri yok; ben de hastayım, belki yakında ben de ona bakamayacağım." Praskovi elleri üreyerek telaşla kâğıdı aldı. Kâğıt kilise daire papazının verdiği iyi hal ve yoksulluk belgesiydi. Praskovi o anda Senato'nun merdivenlerinde herkesten yardım beklediği kötü günlerini anımsadı. Bu genç kızın durumuyla, bir zamanlar kendi çektikleri arasındaki benzerlik, onu çok üzdü. Yanındaki pek az parayı ona uzattı; başka yardımlarda da bulunacağına söz verdi. Esenleşmek üzere evlerine gittiği kimseler, bu karayazılı kıza yardım edilmesi konusunda söylediklerini hemen kabul ettiler; o günden sonra da, yoksul kızın babasını koruma altına aldılar.

Praskovi, Petersburg'dan yola çıkmadan önce, rahibelerin kırk yaşından önce kesin antlarını içmelerini yasaklayan yasadan bağışık olma kararını istemişti; o zamana dek hep geri çevrilen bu isteğin gerçekleşmesi için de her yola başvurmuştu.

Nijeni'ye dönerken, başrahibe Novogorod'da kuralları daha gevşek, yeri de zavallı genç rahibenin sağlığına daha uygun olan bir manastırda birkaç gün kaldı. Praskovi, Novogorod'daki manastırda bir kız kardeşi bulunan genç bir arkadaşıyla birlikte Nijeni Manastın'na özel olarak bağlanmıştı. O genç arkadaşının kız kardeşi, Praskovi Novogorod'da bulunduğu sürece onun sevgisini kazanmaya çalıştı; ablasının da manastırını değiştirmek için izin aldığını, Novogorod'a geleceğini haber verdi ve Praskovi'nin de Novogorod'a gelmesini istedi. Sevgili küçük rahibesinin gözlerinin önünde söndüğünü gören başrahibe de, bu işe razı oldu. Ona karşı beslediği sevecen sevgiye karşın, Nijeni'ye gelince bu iş için gereken başvuruları yaptı.

Praskovi bir süre sonra, eski manastırından ayrıldı; ayrılırken de bütün manastır halkının ve kentte kendisini tanıyanların içten üzüntülerini de birlikte götürdü. Novogorod'a gelince, ilk iki ay içinde biri arkadaşına, biri de kendine özgü olmak üzere iki hücreli, küçücük ahşap bir cv yaptırdı; çünkü geldikleri zaman orada onlara göre boş bir yer yoktu. Praskovi, yeni evinden pek hoşnuttu. Onu önceden tanıyan arkadaşları, genç rahibenin manastırlarına gelişini Tanrı'nın bir iyiliği sayarak, onun sağlığına göre yorucu olan işleri hemen kendi üzerlerine aldılar. Gösterilen bu özen, bir de geçirdiği sessiz yaşam Praskovi'nin ömrünü 1809 yılına dek uzattı.

Doktorlar, çoktandır onun yaşamından umut kesmişlerdi. Ama genç kız, yaşamını seve seve vermiş olmasına karşın, ölümünün pek yakın olduğunu sanmıyordu/Hiçbir umarı olmayan böyle bir hastalıkta, sanki kimsenin bilmesinin uygun olmadığı o korkunç anın yaklaştığını gizlemek içinmiş gibi, yaşamın bırakmak üzere olduğu vücudu biraz canlandırıp biraz umutlandırması, kuşkusuz Tanrı'nın iyicilliğinin bir belirtisi olsa gerekti.

Praskovi ölmeden bir gün önce, her zamanki gibi yorgunluk duymadan manastırın dehlizlerini dolaştı. Sıcacık kürküne sarınmış olarak, manastırın kapısına oturdu. Kış güneşi sanki ona canlılık veriyordu; aydınlık, karla kaplı gölünüm, ona Sibirya'yı vc geçmiş günleri anımsatıyordu. Bir yolcu kızağı yanından geçip çabucak uzaklaştı; Praskovi'nin yüreği gene umutla çarptı. Arkadaşına dönüp, "İlkyaza biraz iyi olursam, Vladimir'e annemi, babamı görmeye giderim; siz de benimle gelirsiniz değil mi?" dedi. Bu sözleri söylerken sevinçten gözleri parlıyor, ölüm-

se dudaklanndabeliriyordu. Arkadaşı ona neşeli görünmek istiyor, akmak üzere olan gözyaşlarını zor tutuyordu.

Ertesi gün, 8 Aralıkta, Kutsal Sakal Yortusu günü sabahı kiliseye gidip şaraplı ekmek yeme töreninde bulunmak için gene kendinde güç buldu; ama akşamleyin saat üçte kötüleşti, biraz dinlenmek için giysisini çıkarmadan karyolasının üzerine uzandı. Odasında birçok rahibe vardı. Genç kızın öleceğini düşünemedikleri için, onu eğlendirmek amacıyla yüksek sesle konuşup gülüşüyorlardı; oysa bunca kişinin odada bulunması onu çok yoruyordu. Rahibeleri akşam duasına çağıran çanın sesini işitince, hepsini kiliseye gönderdi ve "Bugün de benim iyiliğim için Tanrı'ya dua edin, ama birkaç hafta sonra artık ruhumun dinlenmesi için dua edersiniz," dedi. Genç kızın odasında yalnızca arkadaşı kaldı. Praskovi, görevini sonuna dek tamamlamak için, her zaman okuduğu akşam duasını okumasını arkadaşından rica etti. Rahibe yatağının yanında diz çöktü, usulcacık okumaya başladı; ama ilk ayetlerden sonra, hasta gülümseyerek eliyle işaret etti. Arkadaşı yaklaştı, sesini zorlukla işitebiliyordu. "Sevgili kardeşim, besteyle söylemeyin, dua edemiyorum, yalnızca okuyun," dedi.

Rahibe yeniden diz çöktü. O dua ederken, ölmek üzere olan genç kız zaman zaman haç çıkarıyordu. Gece iyice karardı.

Rahibeler ellerinde ışıkla döndüklerinde, Praskovi artık yaşamıyordu. Sağ eli göğsünün üzerinde kalmıştı; parmaklarının durumundan, son nefesini haç çıkarırken verdiği anlaşılıyordu.

KAFKAS TUTSAKLARI

(Les prisonniers du Caucase)

Kafkas dağları, Rusya'nın olmadığı halde, öteden beri Rus İmparatorluğu içinde kalmıştır.

Bu dağların, dil ve türlü çıkarlar bakımından birbirinden ayrılan yabanıl yerli halkı, birbirleriyle pek az siyasal ilişkileri bulunan, ama hepsi de aynı bağımsızlık ve yağma aşkıyla çırpınan bir sürü küçük oymak oluştururlar.

Bunların en kalabalığı, hem de en korkuncu, yüksek koyakları ta Kafkas tepelerine dek uzanan küçük ve büyük Kabarda ilindeki Çeçenlerdir.

Bu oymağın erkekleri yakışıklı, yürekli, zeki, ama soyguncu ve acımasızdırlar; Kuban'dan Terek'e dek, Hazar Deniziyle Karadeniz arasında sıralanan karakollardaki Rus birlikleriyle de sürekli savaşmaktadırlar.

İşte bu tehlikeli oymakların arasından ve bu koskoca dağ sırasının tam ortasından Rusya, Asya'daki kendine bağlı ülkelere bir yol açmıştı.

Yer yer kurulan küçük güçlü korunaklar, yolu Gürcistan'a dek güvenlik altına alır; ama hiçbir yolcu bu korunaklar arasındaki yolu yalnız başına aşmayı göze alamaz.

Haftada iki kez, bir piyade koruman birliği top ve çok sayıda Kazak'la birlikte hem yolcuları, hem de hükümetin resmi yazılarını koruma altında götürür.

Bu korunaklardan dağların geçit ağzında kurulmuş olan biri, epey kalabalık bir kasabaya dönüşmüştü.

Konumundan dolayı, ona Vladi-Kafkas diyorlardı; yukarıda söz ettiğimiz zor görevi yapan birliklerin komutanı, burada oturuyordu.

Yunan asıllı bir aileden gelme kibar bir Rus olan, Vologda alayından Binbaşı Kaskambo, gidip Kafkas boğazlarındaki Lars Karakolu'nun komutasını ele alacaktı.

Görevinin başına bir an önce gitmek istediği ve son derece yürekli bir adam olduğu için, elindeki elliye yakın Kazak'la birlikte yola çıkma aymazlığında bulundu; bundan daha büyük bir sakınmasızlığı da, bu niyetinden herkese söz edip önceden övünmesi oldu.

Sınırlara yakın oturan, "barışsever Çeçenler" diye anılan Çeçenler, Rusya'ya boyun eğmiş oldukları için Mosdok'a özgürce girip çıkarlardı; ama bunların çoğu eşkıyalarla ilişkilerini sürdürdükleri gibi, çoğu kez onların soygunlarına da yarı yarıya katılırlardı.

Bu eşkıyalar, Kaskambo'nun ne zaman yola çıkacağını haber alıp büyük bir kalabalıkla yolunun üstünde pusu kurdular.

Kaskambo, Mosdok'a yirmi verstlik bir uzaklıktaki küçük bir çalılık tepenin dönemeç yerinde, yedi yüz atlının saldırısına uğradı.

Geri dönmek olanaksızdı; Kazaklar atlarından indiler, yakınlarındaki bir korunaktan yardım gelir umuduyla, uğradıkları saldırıya büyük bir dayanma gücü göstererek karşı koydular.

Kafkasyalılar teker teker yürekli oldukları halde, bir arada saldıramazlar; bundan dolayı da ustalıkla döğüşen bir birlik için az tehlikeli sayılırlar; ama çok iyi silahları vardır, pek de nişancıdırlar.

Onların sayıca üstün olmalarından dolayı, bu savaş hiç de denk bir savaş değildi.

Uzun süren bir karşılıklı ateşten soma, Kazakların yarısından çoğu ya öldürüldü ya da savaş dışı edildi; geri kalanlar, ölen atlarla kendilerine çember biçiminde bir siper yaparak, arkasından son kurşunlarını attılar.

Çeçenler, her sefere çıkışlarında yanlarında asker kaçağı Ruslar bulundururlar ve gerektiğinde bunları çevirmen olarak kullanırlardı. O gün de bu kaçaklarını Kazaklara:

- Binbaşınızı teslim edin, yoksa hepinizi son erinize dek öldürürüz, diye bağırtıyorlardı.

Kaskambo, adamlarının kesin olarak kırılacağını anlayınca, hiç olmazsa kalanları kurtarmak için teslim olmaya karar verdi. Kılıcını Kazaklanna emanet edip Çeçenlere doğru tek basma ilerledi. Amaçlan onu diri diri elde ederek bir kurtuluş akçası koparmak olan Çeçenler hemen ateşi kestiler.

Kaskambo tam teslim olduğu sırada, kendisine yardım gönderildiğini uzaktan gördü; ama artık iş işten geçmişti. Eşkıyalar çabucak uzaklaştılar.

Emir eri, binbaşının eşyasını taşıyan katırla birlikte geride kalmıştı.

Kazaklar ona raslayıp da komutanın tutsak olduğunu haber verdiklerinde bir derenin içinde saklanmış, savaşın sonunu bekliyordu.

Kahraman er hemen komutanını talihiyle başbaşa bırakmamaya karar verdi ve katın yedeğine alarak atları izleye izleye Çeçenlerin çekildikleri yöne doğru yola koyuldu.

Tam karanlık olup da artık izleri yitirmeye başladığı sı rada arkada kalmış bir düşman erine rasladı; o da onu Çeçenlerin toplanma yerine götürdü.

Emir erinin kendi isteğiyle komutanının talihsizliğini paylaşmaya geldiğini gören tutsak Kaskambo'nun ne duyumsadığını düşünebilirsiniz.

Çeçenler, gelen ganimeti hemen paylaştılar; eşyanın arasında buldukları bir kitarayı da alay olsun diye binbaşıya bıraktılar. İvan adındaki emir eri, hemen kitarayı aldı ve komutanının buyurduğu gibi kaldırıp atmak istemedi:

- Yılgınlık da ne oluyor? diyordu; *Rusların Tanrısı büyüktür* (*); eşkıyalara işine gelen, sizi korumaktır. Size hiçbir kötülük yapamazlar.

Topluluk birkaç saatlik bir moladan sonra yola düzüleceği sırada, eşkıyaların adamlarından biri gelip Ruslara hâlâ ilerlediklerini, başka korunaklardaki güçleriyle birleşip onları izlemeleri olasılığı olduğunu haber verdi.

Çetenin elebaşları bir danışma toplantısı yaptılar; gizlenecekleri yeri bildirmemek gerekiyordu; yalnızca tutsağı koruyabilmek için değil, düşmanın köylerinin yolunu şaşırtmasını sağlamak ve böylece de onun öc almasını engellemek için bu gerekiyordu.

Çete başka başka yollara dağıldı.

On kişi yaya olarak tutsakları götürmekle görevlendirildi. Yüze yakın atlı da, toplu olarak Kaskambo'nun gideceği yoldan ayrı bir yönde yürüdü.

Kaskambo'nun demirli çizmelerinin tanınır bir iz bırakması olasılığına karşı, ayağından çizmelerini çıkarttılar; îvan'ı da, onu da sabahleyin bir süre yalnayak yürüttüler.

Yürürken bir selin yanına geldiler; küçük topluluk

(*) Tehlike sırasında Rus askerlerinin söylediği atasözü.

yarım verst kadar bir yamacı, selin kıyısı boyunca, çimenlerin üzerinden yürüyerek çıktı; soma geçtikleri yolda hiçbir iz bırakmamaya dikkat ederek kıyıların en yalçın olduğu bir yerden, dikenli çalılıkların arasından aşağı indiler; Binbaşı öyle yorulmuştu ki, jrmağa dek götürmek için onu destekle yürütmek gerekti.

Ayakları kan revan içinde kalmıştı; geri kalan yolu yürüyebilmesi için çizmelerini vermeye razı oldular.

ilk ulaştıkları köyde yorgunluğundan olduğu kadar üzüntüsünden de bütün bütün hastalanan Kaskambo, korumanlarına o denli zayıf, o denli bitkin göründü ki, yaşamından kaygılandılar ve artık ona daha insanca davranmaya başladılar.

Biraz dinlendirdikten soma da altına bir at verdiler; ama hem Rusların bir araştırma yapmaları olasılığına karşı onlara yollarını şaşırtmak için, hem de tutsağın saklandıkları yeri arkadaşlarına haber vermesini engellemek için, zavallıyı bir köyden öteki köye, bir koyaktan öteki koyağa, hem de bir önlem olmak üzere birkaç kez gözlerini de bağlayarak sürükleyip durdular.

Böylece bir ırmaktan da geçtiler; Kaskambo bunun Sonja ırmağı olduğunu tahmin etti.

Bu yolculuk sırasında Kaskambo'ya çok iyi bakıyorlardı; karnını güzelce doyuruyorlar, gerektiğinde de dinlendiriyorlardı.

Ama, onu büsbütün hapsedecekleri o uzak köye gelir gelmez, Çeçenler artık ona karşı tavırlarını birdenbire değiştirdiler; türlü eziyetler ettiler.

Ayaklarına, ellerine kelepçe vurdular, boynuna ucu bir meşe kütüğüne bağlı bir zincir taktılar.

Emir erine karşı öyle acımasız davranmıyorlardı; ona bağladıkları demirler daha hafif olduğu için komutanına biraz hizmet etme olanağını buluyordu.

Durum böyleyken, her kötü davranışın arkasından Kaskambo'nun yanına Rusça konuşan bir adam gelir ve on bin ruble olarak saptadıkları kurtuluş akçesini istemek için dostlarına mektup yazmasını salık verirdi.

Karayazılı tutsağın bu kadar çok parayı ödeyecek gücü yoktu; yalnızca bir umudu vardı ki, o da hükümetin koruyuculuğuydu. Birkaç yıl önce de böyle eşkıyaların eline düşen bir albayı, hükümet kurtarmıştı.

Çevirmen ona kâğıt bulacağına, mektubunu da göndereceğine söz veriyordu; ama Kaskambo'yu razı ettikten soma, birkaç gün hiç ortada görünmedi ve bu, birkaç gün Kaskambo'ya daha çok eziyet çektirdikleri günler oldu.

Aç mı bırakmadılar, üzerinde yattığı hasırı, başını koyduğu Kazak eyeri yastığını mı almadılar... Sonunda çevirmen yeniden geldiğinde, istedikleri parayı sınırdakiler vermeyecek ya da vermekte gecikecek olurlarsa, Çeçenlerin onun giderlerinden ve üzüntüsünden kurtulmak için öldürmeye karar verdiklerini gizlice haber verdi. Böylece acımasızca davranmaktan amaçlan, Kaskambo'nun mektubunu çabuk yanıt alacak biçimde yazmasını sağlamaktı.

Sonunda Tatarların kullandığı bir kamış kalem, bir de kâğıt getirdiler. Özgürce yazabilsin diye, ellerindeki, boynundaki zincirleri çıkardılar; Kaskambo mektubu yazıp bitirince, onu sınır komutanına götürecek olan başkanlara çevirdiler.

O günden sonra, artık biraz daha yumuşak davranma-

ya başladılar, üzerinde yalnızca sağ eliyle ayağını bağlayan bir tek zincir bıraktılar.

Kaskambo'nun ev sahibi, daha doğrusu zindancısı, özyapısının da yalanlamadığı korkunç görünüşü, dev gibi boyuyla altmışlık, yaşlı bir adamdı.

Oğullarından ikisi Ruslarla çarpışırken ölmüştü, tutsağın gardiyanlığını yapmak üzere bütün köy halkı arasından onun seçilmesi bu yüzdendi.

Adı İbrahim olan bu adamın bütün ailesi, oğlunun otuz beş yaşlarındaki dul karısıyla, yedi sekiz yaşlarında Mehmet adındaki bir çocuktan oluşuyordu.

Çocuğun annesi, yaşlı gardiyan gibi kötü huyluydu; üstelik kötü huylarına ondan daha çok kapılan bir yaratıktı.

Kaskambo çok acılar çekti, ama Mehmet'in sevecen arkadaşlığı, bu kötü günlerinde onun için gerçek bir dayanak olmaya başladı.

Bu çocuk Kaskambo'yu öyle sevdi ki, dedesinin ne korkutmaları, ne de azarlan onun fırsat buldukça tutsağın yanına gelip oynamasına engel olabildi. Kaskambo'ya kendi dillerince dost ve konuk anlamına gelen koniak adını vermişti. Eline geçirdiği yemişleri gizlice getirir, Kaskambo'yla birlikte yerdi; küçük Mehmet, aç bırakarak binbaşıya işkence ettikleri zamanlarda, annesinin ve dedesinin bir anlık uzaklaşmalarından bile büyük bir beceriyle yararlanıp ona külde pişmiş patates ya da ekmek getirirdi.

Mektup gönderildiğinden beri, aradan geçen birkaç ay içinde, hiçbir önemli olay olmamıştı.

Bu süre içinde İvan, kadınla yaşlı adamın gözlerine girmeyi bilmiş; hiç olmazsa onlann çok işlerine yarayan bir adam olmayı becermişti.

Bir birlik subayının mutfağına girebilecek bütün bilgileri biliyordu. Çok nefis kisliçit (*) yapabiliyordu; hıyar turşusu kuruyordu; ev sahiplerini kolay yapılan tatlılara alıştırmıştı.

Daha çok güvenlerini kazanmak için, onlara şaklabanlık etmeye, her gün yeni bîr şaklabanlıklar bularak onları eğlendirmeye başladı; ibrahim özellikle onun Kazak oyununu seyretmekten pek hoşlanıyordu.

Kimi zaman köyden konuk geldiğinde, zincirlerini çözüp ona oyun oynatırlardı. Her zaman seve seve bu oyunları oynar, her seferinde de adımlarına gülünç sıçramalar eklerdi.

Böyle bağlılıkla hizmeti sayesinde, köyde istediği gibi dolaşma özgürlüğünü elde etmişti. Yollarda onun şaklabanlığından hoşlanan bir sürü çocuk da her zaman arkasından gelirdi; Tatarca'yı da bildiği için, ona pek benzeyen yerli dili çabucak öğrendi. Bihbaşı bile çoğu kez bu yabanıl insanları eğlendirmek için kitara çalmak, îvan'la birlikte Rus şarkıları söylemek zorunda bırakılırdı.

Önceleri ondan bu isteklerini yerine getirmesini istediklerinde, sağ elinin zincirlerini çözerlerdi; ama kadın, kimi zaman kendi can sıkıntısını gidermek için bu zincirlere bağlı olarak da kitara çalabildiğini anlayınca artık bu hoşgörüyü göstermez oldular; zavallı çalgıcı, bu becerilerini göstermiş olduğuna çok pişman oldu.

Özgürlüğüne kavuşabilmesi için, bu kitaranın günün birinde nasıl yardımı dokunacağını henüz bilmiyordu.

Bu iki tutsak, çok istedikleri bu özgürlüğü elde etmek

(*) Undan yapılan bir tür bira.

için, hep uygulaması pek zor olan bin türlü yol tasarlıyorlardı.

Köye yeni geldikleri zaman, tutsakları daha sıkı koruyabilmek için köy halkı her gece nöbetleşe bir adam yollardı. Sonraları yavaş yavaş bu önlemi gevşettiler.

Çoğu kez nöbetçi de gelmezdi. Çocukla kadın bitişik bir odada yatıyorlardı; onlarla yalnızca ibrahim kalıyordu; ama kelepçelerin anahtarını bütün dikkatiyle kendi üzerinde saklıyor, en ufak bir gürültüden de uyanıveriyordu.

Tutsağa karşı davranışları, günden güne daha da sertleşmeye başladı... Mektuplara yanıt gelmedikçe, Çeçenler sık sık hapsettikleri yere gelip onu aşağılıyorlar, en acımasızca işkencelerle korkutuyorlardı.

Yemek de vermiyorlardı. Bir gün küçük Mehmet ona birkaç muşmula getirdi diye insafsızca dayak yedi. Buna tanık olmak, Kaskambo'yu çok üzdü.

Kaskambo'nun içinde bulunduğu bu zor durumda dikkati çeken bir nokta da, kendisine işkence edenlerin ona besledikleri güven ve Kaskambo'nun onlara aşıladığı saygıydı.

Bu yaban adamlan, durup dinlenmeden onu aşağıladıktan halde, çoğu zaman gelip her şeyi ona danışırlar, aralarındaki anlaşmazlıklarda onu yargıcı yaparlardı.

Onun vereceği yargıya bıraktıkları bütün anlaşmazlıkların içinde, şaşırtıcı oluşu dolayısıyla, şu aşağıdaki özellikle anlatılmaya değer: \

Adamın biri, yakınlardaki bir koyağa giden arkadaşına, birine teslim edilmek üzere beş rublelik bir havale vermişti.

Emaneti götüren adamın atı yolda giderken öldü; o da

bu zararını ödetmek için beş rubleyi alıkoymanın hakkı olduğunu sandı.

Tam bir Kafkaslıya yakışan bu düşünce, para sahibinin hiç de hoşuna gitmemişti.

Yolcu döndüğünde köyde bir kızılca kıyamet koptu. İkisi de çevrelerine akrabalarını, dostlarını topladılar; oymağın yaşlıları, onları yatıştırmak için boşuna uğraştıktan sonra davayı tutsağın kararına bırakmaya razı etmeselerdi, kavgadan kan çıkacaktı.

Bütün köy halkı, bu gülünç davanın sonucunu bir an önce öğrenmek için, bir gürültü patırtıyla Kaskambo'nun yanma geldiler. Kaskambo'yu hapsedildiği yerden çıkardılar, evin aynı zamanda dam olarak da kullanılan taraçasına götürdüler.

Kafkas koyaklarında, evlerin çoğu kısmen toprağın içine gömülüdür, yerden de ancak üç dört ayak kadar yüksektir; dam, dövülmüş balçık çamurundan bir tabakayla örtülü düz bir yüzeydir. Köy halkı, özellikle kadınlar, güneş battıktan sonra bu taraçalarda otururlar; çoğu kez güzel havalarda geceyi bile orada geçirirler.

Kaskambo damın üzerinde görününce, ortalığı derin bir sessizlik kapladı.

• Bu az görülür mahkemede, hançerli ve tabancalı davacıların, zincire vurulmuş, açlıktan ve çektiklerinden yarı ölü bir duruma gelmiş, ama vereceği yargı kesin olan ve kararlarına her zaman uyulan bu yargıcın huzuruna çıkmaları, kuşkusuz şaşırtıcı olacaktı.

Suçluya düşündüklerini anlatabilmekten umudunu kesen Kaskambo, hiç olmazsa alaydan hoşlananları haklı yana çekmek için ona şu soruları sordu:

- Arkadaşın alacaklısına senin aracılığınla beş ruble yerine yalnızca selam gönderseydi, atın yine ölmeyecek miydi?

Adam:

- Belki, diye yanıt verdi.

- O zaman bu selamı ne yapacaktın? Zararını karşılamak için selamı getirmeyip, onunla yetinmeyecek miydin? Öyleyse, hadi bakalım, sen parayı ver, arkadaşın da sana selam versin.

Bu yargı, seyircilere çevrilince kopan kahkahalar bu yeni Süleyman'ın akıl ve bilgeliğini ta uzaklara dek duyurdu.

Adam bir süre tutsakla çekiştikten soma razı olmak zorunda kaldı; elindeki paraya bakarak:

- Bu köpek Hıristiyan işe karışınca, ben yitireceğimi biliyordum aslında, dedi.

Bu şaşırtıcı güven, bu halkın Avrupalıların üstünlüğü konusundaki düşüncesini ve en yabanıl insanların arasındaki, yaradılıştan gelen adalet duygusunu gösterir.

Kaskambo tutuklandığından beri üç mektup yazmıştı; hiçbirine de yanıt alamadı. Bir yıl böyle geçti.

Zavallı tutsak, yaşayan bir insana gerekli bütün rahatlıklardan yoksun, çırılçıplak denecek bir durumda, gitgide sağlığının da elden gittiğini görüyor; umutsuzluğa düşüyordu. Ivan bile, bir süreden beri hastaydı. Katı yürekli ibrahim, Ivan'ın hastalığı sırasında kelepçelerini çıkarmış, onu yeniden özgür bırakmıştı. Binbaşı buna çok şaşmıştı.

Bir gün İvan'ı bu konuda sorguya çekti. Er:

- Komutanım, dedi, ne zamandır kafamda olan bir tasarı için size danışmak istiyordum. Muhammed dinini kabul edersem, iyi olacak sanırım.

- Sen aklını kaçınyorsun, ha!

- Hayır, aklımı kaçırmıyorum; size yararlı olabilmemin bundan başka yolu yok. İmamın bana dediğine göre, sünnet olursam bana bir daha kelepçe vuramazlarmış; o zaman size de yararım dokunabilir, olmazsa size temiz yiyecek bulurum, çamaşır bulurum, daha da kimbilir? Özgür olursam... Rusların Tanrısı büyüktür! Görürüz...

- Sen Tann'nın yolundan saparsan, Tanrı da seni yüz üstü bırakır, alçak!

Kaskambo emir erini azarlarken, bir yandan da bu gülünç düşünceye gülmemek için kendini zor tutuyordu; ama, kesin olarak bu işe girişmesini engellemek istediği zaman, İvan:

- Komutanım, diye yanıt verdi, sözünüzü dinlememe olanak yok; sizden saklamak istiyordum, ama bir kez olan oldu. Beni hasta sandığınız, kelepçelerimi çıkardıkları o günden beri ben Müslümanım. Şimdi adım Hüseyin'dir. Bunda ne kötülük var sanki? Ne zaman istersem, ne zaman siz buradan kurtulursanız, yeniden Hıristiyan olamaz mıyım ki? Görüyorsunuz ya, kelepçeli değilim! Elverişli bir fırsatta sizinkileri de çıkarabilirim; böyle bir fırsatın çıkacağını da çok umuyorum.

Haydutlar gerçekten sözlerinde durdular, İvan'ı artık bir daha zincirlerle bağlamadılar; o da o zamandan soma tam bir özgürlüğe kavuştu. Ama bu özgürlük, az kalsın onun ölümüne yol açacaktı.

Kaskambo'yu ele geçirmek için yapılan saldırının elebaşlan, aradan biraz zaman geçince, bu yeni Müslümanın sıvışmasından korkmaya başladılar.

Uzun süredir aralarında oturması, sonra dillerini bil-

mesi, ona hepsini adlarıyla tanımak ve sınıra dönecek olursa, hepsini orada tanıtmak olanağını veriyordu; bu da onları kendi eliyle Rusların öç alma tutkularına teslim etmek gibi bir şeydi; imamın bu yersiz çabasını hiç doğru bulmadıklarını açıktan açığa söyleyip duruyorlardı.

Öte yandan, herkesin gözüne girmesi için, mollanın öğrettiği gibi damın üzerinde kıbleye doğru dönüp namaz kılarken, îvan'ın çoğu kez alışkanlık ya da dikkatsizlik yüzünden haç çıkarması; kimi zaman da kıbleye arkasını dönmesi, Müslüman olduğu sıralarda onu koruyan sofu Müslümanların gözlerinden kaçmamıştı. Bundan dolayı da, onun dinini gerçekten değiştirmiş olmadığından kuşkulanıyorlardı.

Bu yalandan Müslüman oluşunun üzerinden birkaç ay geçtikten sonra, Ivan yerlilerle kendi arasındaki ilişkilerde büyük bir değişiklik olduğunu gördü ve kimi belirtilerden, adamların niyetlerinin kötü olduğunu anladı.

Bu değişikliğin nedenini boş yere araştırıp dururken, bir gün Îvan'ın iyi dostları olan birkaç genç, yakında yapacakları bir sefere onun da katılmasını istediler.

Niyetleri Mosdok'a giden tüccarları soymak için Terek ırmağını aşmaktı. Ivan, hiç duraksamadan önerilerini kabul etti.

Çoktandır kendisine bir silah edinmek istiyordu; yağmadan ona da bir pay söz veriyorlardı.

Yeniden komutanının yanına döndüğünü gördüklerinde, onun kaçacağından kuşkulanan kimselerin artık güvensizlik göstermelerine bir neden kalmaz diye düşünüyordu.

Bununla birlikte, binbaşı bu düşünceye kesinlikle karşı çıkmıştı; bu sorunu artık hiç aklına bile getirmiyormuş

gibi durduğu bir sırada, bir sabah uykudan uyandığı zaman îvan'ın üzerinde yattığı hasırın duvarın dibine doğru kıvrılmış olduğunu gördü; er, geceden çıkıp gitmişti.

îvan'ın arkardaşlan ertesi gece Terek'i aşacaklar, geçecekleri yolu casuslarından öğrendikleri tüccarlara saldıracaklardı.

Çeçenlerin ona böyle güven göstermeleri, îvan'ın kafasında bir kuşku uyandırmalıydı. Böyle kurnaz, böyle kuruntulu insanların, tutsak bir Rus'u kendi yurttaşlarına karşı yapılan bir saldırıda yanlarına almaları akılcı olamazdı.

Sonradan, salt onu öldürmek amacıyla birlikte gelmesini önerdikleri anlaşıldı.

Müslümanlığı daha yeni kabul etmiş olması, Çeçenlerin kendilerini sakınmak için önlemler almalarını gerektirdiğinden, yolda giderken onu gözden ayırmamışlar; tam saldırı sırasında, sanki savaşta ölmüş süsü vererek önce onun hakkından gelmeyi aralarında kararlaştırmışlardı.

Bu gizi içlerinden birkaçı biliyordu, ama olaylar onların bu niyetini bozdu.

Tam pusuya yatıp da tüccarlara saldıracakları sırada, bir Kazak alayı onları gördü ve öyle bir hızla üzerlerine atıldı ki, Çeçenler geri dönüp ırmağı yeniden geçmek için adamakıllı sıkıntı çektiler.

Tehlikenin büyüklüğünden, aralarında kurdukları kumpası unutuverdiler, îvan da onlarla birlikte kaçmıştı.

Suları hızlı akan Terek ırmağını darmadağınık olarak geçerlerken, genç bir Çeçen'in hayvanı ırmağın ortasında kapaklandı ve akıntıya kapılıp sürüklenmeye başladı.

Onun arkasından gelen Ivan, kendisinin de akıntıya kapılması tehlikesine karşın atını sürdü; genç Çeçeni tam

suların ortasında gözden yitreceği sırada yakalayıp öbür kıyıya getirmeyi başardı.

Ortalık aydınlanmaya başladığı için, Kazaklar îvan'ı üniformasından ve başındaki kasketinden tanıdılar, üzerine doğru nişan alıp:

- Kaçak! Yakalayın kaçağı! diye bağırmaya başladılar.

Atılan kurşunlardan üstü başı delik deşik olmuştu.

Sonunda bütün fişeklerini atıp bitirdikten sonra, yaralı ve bitkin durumda, ama arkadaşlarından birinin yaşamını kurtarmış ve hepsine yararı dokunmuş olma onuruyla köye döndü.

Kaçma fırsatını yakalamışken böyle davranması, ona herkesin sevgisini değilse bile, hiç olmazsa bir dost kazandırdı; yaşamını kurtardığı genç, onu kendisine koniak (*) edindi; herkese ve her şeye karşın onu koruyacağına ant içti.

Ama bu dostluk, îvan'ı belli başlı yerlilerin öfkesinden korumaya yetmiyordu.

Gösterdiği yiğitlik, komutanına olan bağlılığı, onların tasalarını artırdı.

Artık ona, şimdiye dek olduğu gibi, elinden hiçbir iş gelmez bir soytarı gözüyle bakamıyorlardı; onun da katıldığı ve başaramadıkları o saldırıyı düşündükçe, Rus birliklerinin, ordugahlarından o denli uzak olan bir yerde, lam o sırada karşılarında bulunuvermelerine şaşıyorlar ve bu işi onlara önceden haber verme yolunu bulmuştur diye Ivan'dan kuşku duyuyorlardı.

(*) Kafkas dağlılarının büyük bir saygı gösterdikleri kimselere verdikleri kutsal san.

Her ne kadar bu tahmini gerçek bir nedene bağlayamıyorlardıysa da, gene de onu daha yakından göz altında tutmaya başladılar.

Yaşlı ibrahim bile, tutsakların kaçırılması için kurulacak bir kumpastan korktuğundan onların sık sık buluşmalarını engelliyordu; askercik komutanıyla konuşmak istediği zaman onu korkutuyorlar, kimi zaman dayak bile atıyorlardı.

işler bu yolda giderken, iki tutsak, ibrahim'i kuşkulandırmadan aralarında anlaşmanın yolunu buldular.

Aslında birlikte Rus şarkıları söyleme alışkanlığında olduklarından, binbaşı, ibrahim'in yanında Ivan'a anlatmak istediği önemli bir şeyi olduğunda kitarasını alıyor ve şarkıların sözleriyle ona sorular soruyordu; İvan da aynı ezgilerle ona yanıt veriyor, bu sırada komutan da kitarayla Ivan'a eşlik ediyordu.

Bu, hiç de yeni bir önlem değildi; ama başkalarına bir şey sezdirmemek için bu yola pek seyrek baş vurduklarından kimse işin kurnazlığını anlayamadı.

O uğursuz seferden beri üç ay geçmişti ki, Ivan bir gün köyde olağanüstü bir devinim olduğunun ayrımına vardı.

Koyağa barut yüklü birkaç katır gelmişti.

Erkekler silahlarını temizliyorlar, fişeklerini hazırlıyorlardı. Çok geçmeden, Ivan onların yeni bir sefere hazırlandıklarını öğrendi.

Rusların korumasına geçen ve kendi topraklarında bir korunak kurmalarına izin veren komşu oymağa saldırmak için bütün oymak toplanacaktı.

Amaçları, o oymağın bütün halkını ve oradaki korunak yapımını gözeten Rus taburunu tek insan kalmamacasına yok etmekti.

Birkaç gün sonra, Ivan kulübesinden çıktığı zaman ortalıkta in cin bulamadı.

Eli silah tutabilen bütün erkekler, daha geceden çıkıp gitmişlerdi.

Haber almak için köyü dolaştığı zaman, kendisi için kötü niyetler beslendiğini daha iyi anladı.

Yaşlılar onunla konuşmaktan çekmiyorlardı.

Küçük bir oğlan çocuğu, babasının onu öldürmek istediğini açıkça söyleyiverdi.

Sonunda komutanının yanına düşünceli düşünceli dönerken, bir evin damından bir kadının peçesini kaldırdığını, büyük bir korku içinde Rusya yolunu göstererek, eliyle uzaklaşması için işaretler yaptığını gördü; bu, Terek suyunu geçerken canını kurtardığı Çeçen'in kız kardeşiydi.

Eve döndüğü sırada, yaşlı İbrahim, Kaskambo'nun kelepçelerini gözden geçiriyordu.

Odada bir de yabancı vardı; bu adam sıtmalı olduğu için arkadaşlarıyla birlikte gidememişti. Köy halkı köye dönünceye dek tutsakları gözaltında daha iyi tutabilmek için onu İbrahim'in evine yollamışlardı.

İvan hiç şaşırma belirtisi göstermeden bu önlemi sezdi.

Köy halkının bulunmayışı, planlarının uygulaması için uygun bir fırsattı; ama gardiyanının daha dikkatli davranması ve özellikle o sıtmalı adamın da orada bulunuşu, bu işin başarılmasını çok zorlaştınyordu.

Bununla birlikte, köylünün dönmesini beklerse ölüm kesindi; onların bu savaşımı da yitireceklerini ve kendisinin artık öfkelerinden kurtulamayacağını duyumsuyordu.

Komutanını bırakıp gitmek ya da onu hemen kurtarmaktan başka umar yoktu.

Sadık uşak, komutanını bırakıp gitmektense bin kez ölmeye razıydı.

Artık bütün umutlarını yitirmiş olan Kaskambo, bir süreden beri bir tür şaşkınlık içinde ağzını açıp tek sözcük söylemez olmuştu.

İvan her zamankinden daha dingin, daha neşeli görünüyor, yemekleri daha lezzetli pişiriyor; bir yandan da Rusça şarkılar söylüyor, bu şarkıların arasına komutanını yüreklendirecek sözler karıştırıyordu. Her tümcenin sonunda, bir Rus türküsünün, hiçbir anlamı olmayan *"hay lûli, hay lûli"* biçimindeki nakaratını ekleyerek:

- Zaman geldi, diyordu; ya bu çektiklerimize bir son vermek ya da yok olmak zamanı geldi. Yarın *hay lûli, hay lûli,* şimdi adını anmak istemediğim bir kentin, güzel bir kentin, *hay lûli,* yolunda olacağız; korkmayın komutanım; gözünüz pek olsun! Rusların Tanrısı büyüktür.

Artık yaşamı da ölümü de bir sayan Kaskambo, erinin taşanlarından haberi olmadığı için, ona yalnızca:

- Ne istersen yap ve sesini kes, deyip kesti.

Sıtmalı adamı alıkoyabilmek için kendisine karşı pek eliaçık davranmışlardı. Adam o gün iyi bir öğle yemeği yedikten başka, akşamleyin de eğlencelik niteliğinde şiş kebabı yemiş; sonra da çok şiddetli bir nöbet geldiği için çıkıp evine gitmek zorunda kalmıştı.

Ivan neşesiyle İbrahim'e pek güven verdiği için, o da pek güçlük çıkarmadan adamın gitmesine izin vermişti.

Her türlü güvensizlik havasını dağıtmak için, İvan duvarın yanındaki kerevetin üzerine erkenden çekilip uzandı; İbrahim'in uyumasını bekledi; ama beriki bütün gece uyumamaya kararlıydı.

Her zaman yaptığı gibi, ocağın yânında duran bir hasırın üstüne yatacağına, tutsağın tam karşısındaki bir kütüğün üzerine oturdu; gelinini, çocuğun yattığı bitişik odaya gönderip kapıyı üzerine kapadı.

Ivan, çekilmiş olduğu karanlık köşeden önündeki durumu dikkatle denetliyordu. Zaman zaman alevlenen ateşin ışığında, duvarın oyuk bir yerinde bir balta parlıyordu.

Uykusunu yenemeyen yaşlı adamın başı, arada sırada göğsüne düşüyordu.

îvan zamanın uygun olduğunu görüp ayağa kalktı.

Kuruntulu zindancı, bunu hemen gördü, sert sert:

- Sen ne yapıyorsun orada? dedi.

Ivan yanıt vereceği yerde, derin bir uykudan uyanmış bir kimse gibi esneyerek ateşe yaklaştı.

Kendi göz kapaklarının da ağırlaştığını duyumsayan İbrahim, uyanık durabilmek için Kaskambo'ya kitara çalmasını buyurdu.

Kaskambo geri çeivirecek oldu, ama **Ivan** gereken işareti vererek kitarayı ona uzattı.

- Çalın komutanım, dedi, size söyleyeceklerim var.

Kaskambo, aleti akort edip de şarkı söylemeye koyulunca karşılıklı şu korkunç düete başladılar.

Kaskambo:

- Hay lûli, hay lûli, bana ne söylemek istiyorsun? Kendini sakın! dedi ve başladı (Her soru ve yanıtta, ikisi birlikte şu Rus halk şarkısının bir kıtasını söylüyorlardı):

Çok üzgünüm, tasalıyım,
Ne olacak bilmiyorum,
Sevgilimi bekliyorum,

Nerde kaldı gelecekti.
Hay lûli, hay lûli,
Pek de üzgün onsuz gönlüm.

îvan:

- Şu baltayı görüyorsunuz ya, ona sakın bakmayın. Hay lûli, hay lûli; şu alçağın kafasını yaracağım.

Oturup yün büküyorum,
Yün elimde hep kopuyor;
Bugün pek de üzgünüm ben;
Yarın büksem daha iyi.
Hay lûli, hay lûli.
Sevgilim de neredeki?

Kaskambo:

- Boşuna bir cinayet! Hay lûli, hay lûli. Bu kelepçelerle nasıl kaçarım?

Nasıl buzağı anasının,
Çobancık da koyunların
Arkasından koşuyorsa,
Nasıl oğlak koyaklarda
Bir yeşil ot arıyorsa,
Hay lûli, hay lûli.
Ben de onu arıyorum...

îvan:

- Anahtarlar haydudun cebindedir.
Sabahlan su çekmeye

Kuyu başına gidince,
Kova elde dalgın dalgın,
Sevgilimin kapısına
Hay lûli, hay lûli,
Giden yollara düşerim.

Kaskambo:

- Kadın yardım çağırır. Hay lûli, hay lûli.
Hain benden uzaklarda,
Başka sevgili yanında;
Belki beni aldatıyor...
Hay lûli, hay lûli,
Sevgilim elden gidiyor.

îvan:

- Kısmet neyse o olur, nasıl olsa açlıktan, acılardan ölecek değil miyiz?
O gerçek bir vefasızsa,
Beni böyle aldatırsa,
Köyüm yansın baştan başa;
Ben de yanayım birlikte.
Hay lûli, hay lûli,
Onsuz yaşam boşmuş meğer.

Yaşlı adam kulak kabartmaya başlayınca, "hay lûli"leri iki katına çıkarıp çalgının tellerine de üst üste vurarak çıkardıkları gürültülü sesler arasında asker:

- Çalın komutanım! Kazak havasını çalın; odanın için-

de oynayacağım, baltaya yaklaşacağım, daha yüksek çalın! dedi.

Kaskambo:

- Pek iyi! Öyle olsun! Bu cehennem yaşamı bitsin artık, diye başını çevirdi, askerin istediği oyun havasını bütün gücüyle çalmaya başladı.

İvan, Kazak dansını yaşlı adamın özellikle hoşuna giden kaba saba devinimlerle oynamaya başladı; adamın dikkatini çekmek için sıçramalar, atlamalar yapıyor, naralar atıyordu.

Onun baltaya yaklaştığını duyumsadığı zaman Kaskambo'nun kaygıdan ve korkudan yüreği duracak gibi oluyordu. Kurtuluşlarını sağlayacak olan gereç, duvarın içine oyulmuş küçük bir nişte duruyordu. Ama îvan' ın ancak yetişebileceği bir yükseklikteydi.

îvan onu elinin yetişeceği bir yere koymak için uygun bir andan yararlandı; bir anda alıp İbrahim'in vücudunun gölgelediği bir yere koyuverdi.

İbrahim gözlerini ona diktiği zaman, îvan dans ede ede çoktan oradan uzaklaşmış bulunuyordu.

Bu tehlikeli sahne, epey zamandır sürüp gidiyordu; Kaskambo artık çalmaktan yorulmuşta; askerin ya baltayı kullanmayı göze alamadığını ya da uygun bir zaman kollayamadığını düşünüyordu. ,

Gözlerini ona çevirince, bu gözüpek oyuncunun baltayı yakalayarak yaşlı hayduda indirmek üzere, kararlı adımlarla ilerlediğini gördü.

Binbaşı öyle heyecanlandı ki, çalgıyı elinden bırakıverdi; kitara kucağına düştü.

Yaşlı adam da, o sırada ateşe biraz çalı çırpı sürmek için eğilmişti. Kuru yapraklar alevlenince, odaya büyük bir aydınlık yayıldı. İbrahim oturmak için geri döndü.

İvan bunu fırsat bilip de girişimi başlatsaydı, kesinlikle göğüs göğüse bir kavga olacaktı. O zaman asıl korktukları şey başlarına gelecek, gürültü kopacaktı; ama İvan çabucak verdiği kararla kurtuldu.

Kaskambo'nun şaşkınlığını gören İbrahim'in de ayağa kalktığını görünce, baltayı haydudun oturduğu kütüğün arkasına koydu ve gene oyununa başladı. Komutanına:

- Çalın Tanrı aşkına! Ne düşünüyorsunuz? dedi.

Binbaşı düşüncesiz davrandığını anlayarak, usulcacık çalgısını çalmaya başladı.

Yaşlı zindancı hiçbir şeyden kuşkulanmadı; yeniden yerine oturdu; ama onların da artık çalgıyı bırakıp yatmalarını buyurdu.

İvan sessiz sedasız gidip kitaranm kılıfını aldı, ocağın üzerine koydu; ama komutanının kendisine uzattığı çalgıyı eline alacağı yerde birden ibrahim'in arkasında duran baltayı kapıp tam kafasının üstüne öyle bir vuruş vurdu ki, adamcağız gık bile diyemedi, kaskatı uzaniverdi; suratı da ateşin içine girdi; uzun sakalı tutuştu; ivan onu ayaklarından çekti, üzerine bir örtü örttü.

Kadın uyandı mı acaba diye ikisi de çevreyi dinledikleri sırada, o da bunca gürültüden sonra birden çöken bu sessizlikten meraklandığı için olacak, kapısını açtı, tutsaklara doğru yürüyerek:

- Burada ne yapıyorsunuz? Bu yanık saç kokusu da nerden geliyor? diye sordu.

Ateş darmadağın olmuştu; ortalığa hemen hemen hiç aydınlık vermiyordu.

îvan ona da vurmak için baltayı kaldırdı; kadın ancak başını çevirecek zamanı bulabildi, baltayı göğsünün üzerine yedi; korkunç bir çığlık kopardı; şimşekten daha hızlı ikinci bir vuruş da kadın düşerken üstüne indi ve onu cansız olarak Kaskambo'nun ayağı dibine serdi.

Hiç beklemediği bu ikinci cinayetten ürken binbaşı, îvan'ın çocuğun odasına doğru gittiğini görünce hemen önüne geçti.

- Nereye gidiyorsun; alçak! dedi, bana bunca iyilik eden bu çocuğu da mı kurban edeceksin; bu vahşiliği de mi yapacaksın? Beni bu cinayetlerin karşılığı olarak özgürlüğe kavuşturacaksan, sınıra vardığımız zaman seni ne bana bağlılığın, ne de hizmetlerin kurtarabilir.

îvan:

- Orada ne isterseniz yaparsınız, diye yanıt verdi, ama burada işi bitirmeliyim!

Kaskambo bütün gücünü toplayarak onu yakasından yakaladı, öteki geçmek için zorlarken, Kaskambo:

- Aşağılık yaratık, dedi, onun canına kıyacak olursan, bir kılına dokunacak olursan, burada Tanrı'nın önünde ant içiyorum işte, Çeçenlere gidip kendim teslim olurum, senin vahşiliğin de boşa gitmiş olur.

Er kanlı baltasını komutanın başının üzerinde kaldırıp:

- Çeçenlere teslim olmak mı! diye haykırdı, onlar sizi asla canlı olarak yakalayamazlar; böyle bir şey olmadan önce, ben onları da, sizi de, kendimi de öldürürüm. Bu çocuk ölümümüze yol açabilir; sizi bu durumda yakalayıp hapsetmek için kadınlar bile yeter.

Kaskambo, elinden kurtulup gitmek isteyen Ivan'a:

- Dur, dur, canavar dur! diye bağırdı, bu cinayeti işlemeden önce öldür beni!

Ama hem pek zayıf olduğundan, hem de kelepçeler yüzünden pek kımıldayamadığı için, bu yabanıl delikanlıya engel olamadı; şaşkınlıktan ve korkudan neredeyse bayılacak durumda yere düştü. İlk kurbanların kanlarına bulanmış olarak düştüğü yerden kalkmak için çabalıyor:

- İvan, onu öldürme, yalvarırım sana, bu suçsuzun kanını akıtma! diye bağırıyordu.

Biraz güç bulur bulmaz çocuğun yardımına yetişmek için koştu, ama kapının eşiğine gelince karanlıkta Ivan'a çarptı. Komutan umutsuz sitemlerde bulundukça, İvan ona:

- Komutanım, her iş bitti, dedi, zaman yitirmeyelim; gürültü yapmayın, gürültü yapmayın diyorum size... Olan oldu, şimdi artık geri dönemeyiz. Özgür oluncaya dek karşıma kim çıkarsa ya ölür ya da beni öldürür. Biz buradan çıkmadan önce biri gelecek olursa, kadın mı, erkek mi, çocuk mu, dost mu, düşman mı hiç bakmadan onu da ötekilerin yanına yere sererim.

Bir çıra tutuşturdu, haydudun ceplerini, palaskasını araştırmaya başladı; kelepçelerin anahtarını oralarda bulamadı. Kadının üstünü, başını, anahtann nerede saklanması olasılığı varsa bütün oraları boş yere aradı.

İvan böylece çevreyi araştırırken, binbaşı sızlanıp duruyordu. İvan onu kendine göre avutmaya çalışıyordu:

- Şu bulamadığımız anahtar için ağlasanız daha iyi olur. On beş aydan beri size etmedikleri işkence kalmayan bu haydut soyunun nesine acıyorsunuz? Bizi öldürmek istiyorlardı, ne yapalım bizden önce onların sırası geldi. Benim suçum mu? Topunun da canı cehenneme! Bununla birlikte, kelepçelerin anahtarı bulunamamıştı; onları kıramazlarsa bunca cinayet bir işe yaramayacaktı.

îvan baltanın ucuyla eldeki halkayı açmayı başardı, ama zinciri ayağa bağlayan halka bütün çabalarına karşın açılmak bilmiyordu; İvan komutanının canını acıtmak korkusuyla bütün gücünü de kullanamıyordu.

Bir yandan da nerdeyse sabah olacaktı; tehlike çok yaklaşıyordu. Gitmeye karar verdiler.

îvan zinciri elinden geldiğince az rahatsız, edecek ve gürültü çıkarmayacak biçimde binbaşının belindeki kemere sıkıca bağladı.

Akşam yemeğinden kalan bir koyun budunu bir heybeye koydu, biraz da daha yiyecek ekledi, ölünün tabancasıyla hançerini de aldı. .

Kaskambo da burkasını (*) yakaladı; sessizce yola düzüldüler, kimseye raslamamak için evin çevresini dolaştılar; Mosdok'a doğru izleyeceklerini bildikleri için, o yana doğru gidecek yerde dağ yoluna saptılar.

Sabaha dek sağlanndaki yüksek tepeler boyunca yürüdüler. Ortalık aydınlanmaya başladığında, bütün dağı kaplayan bir kayın ormanına daldılar; bu orman, onlan uzaktan görülmek tehlikesinden koruyordu.

Aylardan şubattı; bu tepelerde, özellikle orman içinde yerler dona çekmiş ve karla örtülü olduğu için, yolcuların yürüyüşlerini geceleyin ve sabahleyin bir süre kolaylaştırmıştı; ama öğleye doğru güneşin sıcaklığından karlar yumuşayınca, her adımda içine gömülmeye başladılar; böylece yürüyüşleri de pek ağırlaştı.

(*) Keçeden yapılmış, uzun tüylü, ayı postuna benzer bir tür paltodur; yalnızca Kazakların ülkesinde yapılır.

Böylelikle birçok güçlük çekerek derin bir koyağın kıyısına geldiler; bu koyağın dibinde karlar erimişti. Onlarınsa buradan geçmeleri gerekiyordu; üzerinden geçile geçile açılmış bir yol, ırmağın sarmal akışı boyunca uzanıyor ve buraların işlek bir yer olduğunu gösteriyordu.

Binbaşı yorgunluktan bitkin durumdaydı; bu nedenle gece oluncaya dek orada bekleme kararını verdiler. Karların altından ortaya çıkmış bir iki kayanın arasına yerleştiler.

tvan çam dallan kesti, karların üzerine kalınca bir yatak yaptı, binbaşı da yattı.

O dinlenirken, Ivan da bulundukları yeri tanımaya çalışıyordu.

Tepesinde bulundukları koyak, aralarında hiçbir geçit bulunmayan yüksek dağlarla çevrilmişti; tvan o işlek yoldan vazgeçemeyeceklerini gördü; bu çıkmazdan kurtulmak için ırmak boyunca ilerlemek zorundaydılar.

Koyağa indiklerinde, saat on bire geliyordu; kar da yeniden sertleşmeye başlamıştı.

Ama yola koyulmadan önce bulundukları yerde bir ateş yaktılar; hem biraz ısınmak, hem de şiş kebabı yapıp karınlarını doyurmak istiyorlardı.

Bir avuç kar, içme suyunun yerine geçti; bir yudum içki de şöleni tamamlamış oldu.

Çok şükür kimseyi görmeden koyağı geçtiler; dimdik dağlann arasında ırmakla yolun sıkışmış kalmış olduğu dar geçide girdiler.

Bu daracık geçitte birisine raslama tehlikesi olduğunu bildikleri için, ellerinden geldiğince çabuk yürüdüler

ve ancak sabahleyin, saat dokuza doğru oradan çıkabildiler.

îşte o zaman, bu karanlık dar geçit birdenbire açıldı ve önlerinde birbirine kavuşan daha alçak dağların ardından uzaklardaki bir denize benzeyen geniş Rusya ufku göründü.

Binbaşının bu beklenmedik görünümden duyduğu sevinci anlatmaya sözcükler yetmez. Söyleyebildiği tek söz:

. - Rusya! Rusya! oldu.

Yolcular hem dinlenmek, hem de kavuşacakları özgürlüğü daha o anda tatmak için biraz oturdular.

Bu sevinç, binbaşının kafasında, tanığı olduğu ve arkasındaki kanlı giysisiyle zincirlerin bütün acımasızlığıyla canlandırdığı yıkımın korkunç anısıyla karışıyordu.

Gözleri çektiği acıların sona ereceği yere dikilmiş olduğu halde, yolculuğun güçlüklerini hesaplıyordu.

Ayaklanndaki zincirlere, yorgunluktan şişmiş bacaklarıyla daha yürümesi gereken uzun ve tehlikeli yola bakınca, doğduğu toprağı gördüğü zaman ansızın duyduğu sevinç, hiç izi kalmamacasına silinip gitti.

Bu düşüncelerin verdiği sıkıntıya bir de korkunç bir susuzluk ekleniyordu. Ivan, komutanına su getirmek için biraz ötede akan ırmağa doğru indi; orada önüne iki ağaç gövdesinden yapılmış bir köprü çıktı, uzaktan da bir ev göründü.

Bu, yazlık bir Çeçen evi, bir tür dağ köşküydü, şimdi bomboştu.

Böyle bir durumda bulunan kaçaklar için bu ıssız ev, çok değerli bir keşifti. Komutanını düşüncelerinden ayırıp

keşfettiği köşke götürmek için yanına geldi, onu eve yerleştirdikten soma da kendisi mahzeni aramaya koyuldu.

Çoğu yarı göçebe yaşamı süren ve çoğunlukla komşularının çapulcu akınlarına uğrayan Kafkas halklarının evlerinin yakınlarında, içlerine yiyeceklerini ve eşyalannı sakladıkları yeraltı mahzenleri vardır.

Dar bir kuyu biçiminde olan bu mahzenlerin üzeri bir tahta ya da geniş bir taşla örtülüdür; bu taşın ya da tahtanın üzerine de, özenle toprak dökerler; bu mahzenleri, çimenin yeşili arasında göze çarpar da kuyunun yeri belli olur korkusuyla, her zaman yeşillik olmayan yerlerde yaparlar.

Bütün bu önlemlere karşın, Rus askerleri çoğu kez bunları bulurlar; tüfeklerinin harbisiyle evlerin yakınlarındaki patikaların toprağına vururlar, duydukları seslerden aradıkları boşlukları bulurlar. İvan da evin bitişiğindeki bir sundurmanın altında böyle bir mahzen buldu; içinde toprak testiler, birkaç mısır başağı, bir kaya tuzu parçası, birçok da mutfak gereci vardı.

Yemek pişirmek için koşup su getirdi; yanında getirdiği koyun buduyla birkaç patatesi ocağa koydu.

Çorba pişedursun, bir yandan da mısırları kızartıyordu; sonunda gene mahzende buldukları birkaç fındıkla yemeklerini tamamlamış oldular.

Yemek bitince, tvan elinde daha bol zaman ve daha uygun gereçler bulunduğu için komutanını zincirlerden kurtarmayı başardı; daha rahatlayan ve bu koşullarda pek iyi denecek bir yemekle karnını doyuran binbaşı, derin bir uykuya daldı; uyandığında gece olmuştu.

Güzelce dinlenmesine karşın, yeniden yola çıkmak is-

tediğinde, şişen ve kaskatı kesilen bacaklarına en ufak bir kımıldanışta dayanılmaz sancılar saplanmaya başladı.

Bununla birlikte, gitmek gerekiyordu.

' Emir erine yaslanarak, gideceği yere hiçbir zaman ulaşamayacağı kanısına varmış bir durumda, üzgün üzgün yola düştü.

Adım atarken kanının devinime geçmesi ve bunun verdiği sıcaklık, yavaş yavaş bacaklarının sızısını azalttı.

Birçok kez duralayıp sonra hemen yola koyularak bütün gece yürüdüler.

Kimi zaman da, bütün bütün umutsuzluğa kapılıp kendini yere attığı ve efendisini kendi haline bırakıp gitmesi için Ivan'ı zorladığı oluyordu.

Yiğit yoldaşıysa, sözü ve davranışıyla ona örnek olmakla, söylev çekerek onu yüreklendirmekle kalmıyor; onu yerinden kaldırıp götürmek için zorluyordu da.

Yollarının üzerine, kesinlikle geçilmesi gereken tehlikeli, yalçın bir geçit çıktı. Sabahı beklemek onlar için yerine konmaz bir zaman yitimi demekti; uçuruma yuvarlanma tehlikesini göze alarak bu geçitten geçmeye karar verdiler; lvan, komutanını oraya sürüklemeden önce geçilecek yeri bir kez kendi yoklayıp geçmek istedi.

îvan geçide doğru inerken, Kaskambo kayanın tepesinde, tanımlanamaz yürek çarpıntıları geçirdi.

Gece karanlıkta, ayaklarının altındaki koyakta hızla akan bir ırmağın korkunç uğultusunu duyuyordu; yoldaşının ayaklarının altından kopup suya yuvarlanan taşlar, kıyısında durduğu uçurumun ne denli derin olduğunu ona anlatıyordu.

Yaşamının en son sıkıntısı olabilecek olan böyle bir anda, annesini anımsadı; sınırdan yola çıkarken, annesi oğlu için candan dua etmişti; bu düşünce onu yüreklendirdi. . -

Gizli bir önsezi, ona annesini yeniden görebileceği umudunu veriyordu.

- Tanrım, anamın duasını kabul et! diye bağırdı.

Tam bu kısa ama yanık duayı bitirmişti ki, îvan göründü.

Geçilecek yer, önceden sandıkları gibi zor değilmiş. Kayaların arasında birkaç kulaç indikten sonra, bayırın geçilebilecek yanına gelebilmek için dar ve eğimli, üzeri kaygan bir karla örtülü bir sıra kayalıktan geçmek gerekiyordu; bu kayalığın altında da, dağ dimdik yontulmuştu; îvan kolay geçilsin diye baltasıyla karın üzerinde çentikler açtı; ikisi de haç çıkardılar. Kaskambo:

- Hadi bakalım, dedi, ölürsem de hiç olmazsa yüreksizlik yüzünden ölmüş olmayayım; gözüpekliğimi yalnızca hastalık kırdı. Şimdi artık Tanrı bana güç verdikçe, gideceğim.

Bu tehlikeyi de atlatıp yürümeyi sürdürdüler.

Yollar, gitgide daha işlek, daha çiğnenmiş bir durumda görünüyordu; kar yalnızca kuzeyde, çukur yerlerde birikmişti. Talihlerine, kimseye rasgelmediler; ama, tam tan atarken, uzaktan iki adam gördüler; onlara görünmemek için, yere yatmak zorunda kaldılar.

Bu illerde dağlardan ayrıldıktan sonra hiç ormana **Tas**lanmaz; toprak buralarda çırılçıplaktır; pek seyrek raslanan büyük ırmakların kıyılarından başka yerlerde bir tek

ağaç aramak boştur, toprağın verimliliğine bakılırsa bu da şaşılacak bir şeydir.

Bir süreden beri, Sonja ırmağı boyunca gidiyorlardı, Mosdok'a varmak için bu ırmağı geçmeliydiler; daha az tehlikeli bir geçit bulabilmek için suyun akışının azıcık yavaşladığı bir yeri ararlarken, bir atlının kendilerine doğru geldiğini gördüler.

Bu tabak gibi düz yerde saklanmak için ne bir ağaç, ne de bir çalılık vardı.

Sonja ırmağının kıyısında, tam suyun yanına büzülüp oturdular.

Yolcu birkaç kulaç öteden geçiyordu.

Niyetleri bir saldırıya uğrayacak olurlarsa kendilerini savunabilmekti.

İvan hançerini çıkardı, tabancayı da binbaşıya verdi.

O sırada atlının on iki, on üç yaşlarında bir çocuk olduğunu görünce birdenbire üstüne atıldı, yakasına yapışıp çimenlerin üzerine attı.

Çocuk karşı koymak istedi, ama ırmağın kıyısında binbaşıyı elinde tabancasıyla görünce tabanları yağlayıp kaçtı.

Atın eyeri yoktu, dizgin yerine ağzından bir yular geçirmişlerdi.

İki kaçak, ırmağı geçmek için hemen bu ganimetten yararlandılar.

Bu raslantı, onlar için büyük bir talih oldu; çünkü biraz önce tasarladıkları gibi ırmağı yaya olarak geçmenin olanaksız olduğunu gördüler.

Altlarındaki hayvan, sırtındaki iki insan yüküne karşın az kaldı ırmağın hızlı akıntısına kapılacaktı.

Bununla birlikte sağ esen karşı kıyıya geçtiler; ama ne yazık ki, bu kıyı atın karaya ayak basmasına olanak vermeyecek denli dikti.

Yükünü hafifletmek için üzerinden indiler.

İvan yularından tutup da onu kıyıya çıkarmak için bütün gücüyle çekerken, yular kurtulup elinde kaldı.

Hayvan akıntıya kapıldı, kıyıya yanaşmak için epeyce çırpındıktan sonra sulara gömülüp boğuldu.

Atı ellerinden kaçıran, ama artık izlenmekten korkmayan yolcular, uzaktan gözlerine ilişen kayalık bir tepeciğe doğru yürüdüler; niyetleri orada gizlenmek ve geceye dek dinlenmekti.

O ana dek yürümüş oldukları yolu hesaplayınca, barışçı Çeçenlerden pek uzakta bulunmadıkları kanısına vardılar; ama onlara güvenmek de hiç doğru olmazdı; çünkü kendilerini ele verebilir ya da öldürebilirlerdi.

Bununla birlikte Kaskambo'nun bu zayıf bedeniyle Terek'i yardımsız geçebilmesi pek zor bir işti.

Yiyecekleri tükenmişti; kaygılarını birbirlerine söyleyemedikleri için, bütün günü düşünceli bir sessizlik içinde geçirdiler.

Akşama doğru, Binbaşı, İvan'ın derin bir iç çekişiyle elini alnına vurduğunu gördü.

Şimdiye dek hiç umutsuzluğa kapılmamış olan yol arkadaşının bu durumunu görünce şaşırdı; nedenini sordu.

ivan:

- Komutanım, dedi, ben büyük bir suç işledim.

Kaskambo haç çıkararak:

- Tamı suçumuzu bağışlasın, dedi.

ivan:

- Evet, diye yanıtladı; çocuğun odasında duran o güzel karabinayı almayı unuttum. Ne bileyim? Hiç aklıma gelmedi. Siz o sırada öyle sızlandınız, öyle patırtı ettiniz ki, ben de unutuverdim. Gülüyor musunuz? Ama köydeki karabinaların en güzeli oydu. Şimdi yanımızda olsaydı, karşımıza çıkan ilk adama işimizi görsün diye onu armağan ederdim; çünkü, sizi bu durumda gördükçe yolumuzu sürdürebileceğimizi hiç aklım kesmiyor.

O zamana dek güzel giden hava, gündüzün değişti. Rusya'nın o soğuk rüzgârı esmeye, yüzlerine ince dolu taneleri çarpmaya başladı. Akşam olunca, bir köye ulaşmak mı yoksa köylerden kaçınmak mı gerektiğini kestiremeden yola çıktılar.

Ama başlarına gelen bir kaza yüzünden, hem de yolları daha pek uzun olduğu için, bu ikinci düşünce tümüyle olanaksızlaştı.

Dibinde kar kalmış bir hendekten geçerlerken, ayaklarının altındaki buz kırıldı, dizlerine dek suya battılar.

Kaskambo sudan çıkmaya uğraşırken üstü başı sırsıklam oldu.

Yola çıktıklarından beri hiç bu denli keskin bir soğuk olmamıştı; çevre bulgur gibi iri kardan apaktı.

On beş dakika yürüdükten sonra, Kaskambo soğuktan bitkin ve her yanı sızlar bir durumda yere düştü; artık bir adım daha atamayacağını söyledi.

Bu yolculuğu sona erdiremeyeceğini görünce, yalnız başına kolayca kaçabilecek olan yoldaşını alıkoymayı bir vicdansızlık saydı:

- Dinle İvan, dedi. Şimdiye dek yaptığın yardımlardan yararlanmak için elimden geleni yaptığıma Tanrı tanığımdır; ama, şimdi görüyorsun ya, artık senin yardımın da beni kurtaramaz; alnımın yazısı böyleymiş. Sen sınıra git, sevgili İvan, alayımıza dön, bunu sana emrediyorum. Eski arkadaşlarıma, üstlerime beni burada kargalara yem olarak bıraktığını, talihlerinin daha açık olmasını dilediğimi söyle. Ama gitmeden önce, ta orada, gardiyanlarımızın kanları içinde içtiğin andı anımsa. Çeçenlerin beni sağ olarak ellerine geçiremeyeceklerine söz vermiştin; sözünü tut.

Bu sözleri söylerken yere yattı, üzerini de *burka'sıy*la örttü.

İvan:

- Bir umarımız daha var, dedi; bir Çeçen evi bulalım, sözlervererek sahibini elde edelim. Bizi ele verecek olursa, hiç olmazsa içimizde bir ukde kalmamış olur. Böyle birini buluncaya dek, biraz daha çaba gösterin.

Komutanın yanıt vermediğini görünce:

- Ya da, diye ekledi; ben yalnız gider Çeçen'in birini elde etmeye çalışırım; işler yolunda giderse, onunla birlikte gelir sizi alırım; yolunda gitmezse, ölür de yeniden dönmezsem, işte, alın tabancayı...

Kaskambo, burkanın altından elini çıkarıp tabancayı aldı.

İvan, kendisi gidip gelinceye dek bir kimse görür korkusuyla, Kaskambo'nun üzerini kuru ot ve çalı çırpıyla örttü. Tam gidiyorken komutanı ona yeniden seslendi:

- Son isteğimi bir daha dinle İvan, Terek'i geçersen, annemi görürsen...

İvan:

- Komutanım, diye sözünü kesti, akşama dek hoşça kalın. Ölecek olursanız, bir daha ne sizin anneniz sizi görebilir, ne de benimki beni...

Bir saate yakın yürüdükten sonra, alçak bir tepeden dört verst uzakta iki köy gördü; îvan'm aradığı bu değildi. O, ıssız bir yerde bir ev bulmak, kimseye görünmeden içine girmek ve ev sahibini elde etmek istiyordu.

Uzaklarda tüten bir baca, aradığı evin orada olduğunu gösteriyordu.

Hemen oraya gitti, hiç duraksamadan içeri daldı.

Ev sahibi yere oturmuş, kundurasının tekini onarıyordu. Ivan:

- Sana iki yüz rublelik bir kazanç öneriyorum, senden de bir hizmet istiyorum, diye söze başladı. Haydutların eline tutsak düşen Kaskambo'dan söz edildiğini elbet duymuşsundur. İşte ben onu kaçırdım, kendisi şurada, iki adımlık yerde; hasta ve senin elinde. Onu yeniden düşmanlarına teslim edersen, kuşkusuz hoşnut olurlar, ama bundan dolayı seni ödüllendirmeyeceklerini de bilirsin. Ama, onu üç gün için evinde saklayarak yaşamını kurtarırsan, ben Mosdok'a gidip sana iki yüz tane gümüş ruble getireceğim...

Sonra hançerini çekerek ekledi:

- Yerinden kıpırdarsan, beni yakalatmak için birini çağıracak olursan, şu dakika seni öldürürüm. Hemen söz ver ya da kendini ölmüş bil.

Îvan'm bu kesin sözleri Çeçen'e güven verdi; onu hiç kaygıya düşürmedi. Çizmesini sessizce bir yana koyup:

- Delikanlı, benim de kemerimde bir hançer var, seninki beni korkutmaz, dedi. Sen buraya dostça gelseydin, ben kapımın eşiğinden içeri giren bir insana asla kötülük etmezdim; ama şimdi, hiçbir şey için söz veremem. Otur şuraya da ne istiyorsun, onu anlat bakalım.

tvan nasıl bir insanla iş yapacağını anlayınca, hançerini kınına koydu, oturdu ve önerisini yineledi. Çeçen:

- Bu sözünü yerine getireceğin konusunda, bana nasıl bir güvence vereceksin? diye sordu.

- Sana binbaşının kendisini bırakacağım; on beş aydan beri çektiğim bunca sıkıntı, soma onu buralara, senin evine dek getirişim, bırakıp gitmek için değildir, öyle değil mi?

- Pek iyi, sana inanıyorum, ama iki yüz ruble çok azdır; dört yüz isterim.

- Neden dört bin olmasın? Yalandan söz vermek de parayla değil ya! Ama ben sözümü tutmak istediğim için, sana iki yüz ruble öneriyorum, çünkü bu parayı bulacağımı biliyorum; bir kapik bile çoğunu veremem. Yalan mı söyleyeyim istiyorsun?

- Peki, öyle olsun; iki yüz rubleye razıyım. Git, buraya gene yalnız olarak üç gün içinde döneceksin ha!

- Evet, gene yalnız olarak, hem de üç günde. Sana söz veriyorum! Sen de bana söz veriyor musun? Binbaşı senin konuğun olacak mı?

- Sen de, o da, bu andan sonra konuğumuzsunuz, söz veriyorum.

Birbirlerinin elini sıktılar, koşup binbaşıyı aramaya gittiler; zavallıyı soğuktan ve açlıktan yarı ölü bir durumda eve getirdiler.

îvan güçlü bir Kazak kışlasının bulunduğu Çervelyanskay-Saintza'nın daha yakın olduğunu öğrenince Mosdok yerine, dosdoğru oraya gitti.

Kendisine gereken parayı bulmakta hiç güçlük çekmedi.

içlerinden kimileri Kaskambo'nun özgürlüğüne mal olan o uğursuz olayda bulunmuş olan mert yürekli Kazaklar, kurtuluş parasını tamamlamak için hemen aralarında birleştiler.

îvan sonumda kararlaştırılan günde komutanını kurtarmak için yola çıktı. Ama kışlaya komuta eden albay, yeni bir ihanetten korktuğundan îvan'ın yalnız gitmesine izin vermedi; Çeçenle yapılan sözleşmeye karşın yanına birkaç Kazak kattı.

Bu önlem, az kaldı Kaskambo'nun ölümüne neden oluyordu.

Ev sahibi, daha uzaktan Kazakların mızraklarını görünce aldatıldığını sandı ve hemen halkına özgü yürekliliği göstererek, daha henüz iyileşmemiş olan Kaskambo'yu evin damına çıkardı, bir direğe bağladı, kendi de karabinasını eline alıp karşısına geçti; îvan sözlerini işitebilecek denli yaklaşınca:

- Daha çok ilerlerseniz, diye bağırdı, (sonra tüfeğini Kasambo'ya doğru çevirerek) bir adım daha atarsanız, binbaşının beynini yakarım, düşmanlarıma karşı ve onları buraya getiren o haine karşı kullanacak elli tane fişeğim var.

Komutanın yaşamı için içi titreyen er:

- Seni asla aldatmadım, diye bağırdı, yanıma onları zorla kattılar; ama ben iki yüz rubleyi getirdim, verdiğim sözü tutuyorum.

- Öyleyse Kazaklar uzaklaşsın, yoksa ateş ederim.

Kazakların çekilmeleri için Kaskambo kendi yalvardı, îvan bir süre müfrezenin arkasından gitti, soma yalnız olarak döndü; ama kuruntulu haydut, İvan'ın yaklaşmasına izin vermedi. Paraları evden yüz adım ötede, yolun üzerinde saydırdı; sonra da îvan'a uzaklaşmasını söyledi.

Paralan oradan alınca evin damına döndü, binbaşının ayaklarına kapanıp, kendi canını kurtarmak için başvurmak zorunda olduğu bu kötü davranışı unutup onu bağışlaması için yalvardı.

Kaskambo da:

- Beni konuk ettiğini ve sözünde durduğunu; yalnızca bunları anımsayacağım, dedi, ama benden özür dileyeceğine, önce şu bağlarımı çöz.

ivan'ın geri geldiğini gören Çeçen, Kaskambo'ya yanıt verecek yerde, damdan atladı ve yıldırım gibi gözden yitti.

Aynı gün, yiğit İvan komutanını artık onu görmekten umutlarını kesmiş olan dostlarının ellerine teslim etme onurunu ve mutluluğunu tattı.

Bu öyküyü derleyen, birkaç ay sonra geceleyin Yegoryevski'den geçiyordu; görünüşü güzel ve çok aydınlık bir evin önünden geçerken kibitkasından (*) indi, evin giriş

(*) Rısyada kullanılan bir tür araba.

katında verilen neşeli baloya bakıp biraz eğlenmek için pencereye yaklaştı.

Genç bir gedikli de evin içinde olup bitenlere dikkatle bakıyordu. Yolcu ona:

- Bu baloyu kim veriyor? diye sordu.

- Binbaşı evleniyor da.

- Binbaşının adı ne?

- Kaskambo.

Yolcu, subayın başından geçen şaşırtıcı öyküyü bildiği için, merak edip de arabadan indiğine sevindi. Şu sırada Çeçenleri de, ettikleri acımasızlıkları da hiç düşünmeyen güveyi, sevincinden neşeler saçarken görmeyi başardı. Sonra da:

- Kuzum, onu kurtaran o yiğit askeri de bana gösterin, ne olur! diye ekledi. Gedikli çavuş biraz duraksadıktan sonra:

- Benim, diye yanıt verdi.

Bu raslantıdan bir kat daha şaşıran yolcu, askeri bu denli genç gördüğüne büsbütün şaşırarak yaşını sordu.

Daha henüz yirmisini tamamlamamıştı, ama bağlılığından ve gözüpekliğinden dolayı hem para ödülü almış, hem de erbaşlığa yükseltilmişti.

Bu yiğit delikanlı, komutanın başına gelen yıkımlara kendi isteğiyle katlanıp ona yaşamını da, özgürlüğünü de kazandırdıktan sonra, şimdi düğününe böyle pencerelerden mi bakıp eğlenecekti?

Ama yolcu, onun neden eğlenceye katılmadığına şaşıp bu işte delikanlının eski komutanını suçlu gördüğünü

öyleyince, İvan ona ters ters şöyle bir baktı; sonra "hay uli, hay luli" şarkısını söyleyerek evden içeri girdi.

Biraz sonra da balo salonunda göründü; meraklı yol-:u, kafasına bir balta yemediğine şükrederek arabasına »indi.

Cumhuriyet
Aydınlanma Kitaplığı

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

Yayınlanan Kitaplar:

1- Sokrates'in Savunması (Platon)
2- Devlet Adamı (Platon)
3- Candide (Voltaire)
4- Atinalıların Devleti (Aristoteles)
5- Top Oynayan Kedi Mağazası (Balzac)
6- Devlet I-II (Platon)
7- Devlet I1I-IV (Platon)
8- Yüzbaşının Kızı (Puşkin)
9- Philebos (Platon)
10- İtalya Hikâyeleri I (Stendhal)
11- İtalya Hikâyeleri II (Stendhal)
12- Yaşlılık/Dostluk (Cicero)
13- Masallar (Aisopos)
14- Pazartesi Öyküleri I (Alphonse Daudet)
15- Pazartesi Öyküleri II (Alphonse Daudet)
16- Rönesans (Jules Michelet)
17- Dr. Jekyll ve Mr. Hyde (Robert L. Stevenson)
18- Alice Harikalar Ülkesinde (Lewis Carroll)
19- Yöntem Üzerine Konuşma (Descartes)
20- Gılgamış Destanı (Anonim)

21- Martı/Vişne Bahçesi (Çehov)
22- Gulliver Cüceler Ülkesinde (Jonathan Swift)
23- Totem ve Tabu I (Sigmund Freud)
24- Totem ve Tabu II (Sigmund Freud)
25- Değişen Kafalar (Thomas Mann)
26- Çin Öyküleri (Anonim)
27- Gulliver Devler Ülkesinde (Jonathan Swift)
28- Şiirler (Safo)
29- Üç Öykü (Gogol)
30- Mozart Prag Yolunda (Eduard Mörike)
31- Masallar 1 (Jacob ve Wilhelm Grimm)
32- Şeytanlı Göl (George Sand)
33- Çocukluk (Lev Tolstoy)
34- Tefeci Gobseck - Üç Öykü (Balzac)
35- Masallar II (Jacob ve Wilhelm Grimm)
36- Michael Kohlhaas (H. Von Kleist)
37- Yıkıntılar I (Volney)
38- Yıkıntılar II (Volney)
39- Pierre ve Jean (Maupassant)
40- Paul ve Virginie (Bernardin de Saint-Pierre)
41- Metafizik Üzerine Konuşma (Leibniz)
42- Ivan İvanoviç ile Ivan Nikiforoviç'in Öyküsü (Gogol)
43- Haksız Yönetime Karşı / Tembellik Hakkı
(Henry D. Thoreau / Paul Lafargue)
44- Sadık/Safdil (Voltaire)
45- Yunus Emre 1 (İlhan Başgöz)
46- Yunus Emre II (İlhan Başgöz)
47- Yunus Emre III (İlhan Başgöz)
48- Tours Papazı (H. de Balzac)
49- Bizans (Ferenc Herczeg)
50- Erzurum Yolculuğu /Byelkin'in Öyküleri (Puşkin)
51 - Macbeth (Shakespeare)
52- Genç Werther'in Acılan (Goethe)
53- Yeraltından Notlar (Fiyodor Dostoyevski)
54- Pâl Sokağı'nın Çocukları (Ferenc Molnar)
55- Yalnız Gezerin Düşlemleri (J. J. Rousseau)
56- Yaşamlar (Plutarkhos)
57- Öyküler I (Oscar Wilde)
58- Öyküler II (Oscar Wilde)
59- Yeniyetmelik (Lev Tolstoy)
60- Beyaz Geceler/Uysal Kız (Fiyodor Dostoyevski)

61 - Dr. Faustus (Christopher Marlowe)
62- Faust (Goethe)
63- Yazlık Dönüşü (Goldoni)
64- Karac'oğlan I (İlhan Başgöz)
65- Karac'oğlan II (İlhan Başgöz)
66- Bilinmeyen Başyapıt / Kırmızı Han (Balzac)
67- Sevil Berberi (Beaumarchais)
68- Ankara Anıtı (Augustus)
69- Peter Schlemihl (Adelbert von Chamisso)
70- Yeni Atlantis (Bacon)
71- Knulp (Hermann Hesse)
72- Gençlik I (Lev Tolstoy)
73- Gençlik II (Lev Tolstoy)
74- Sezar ve Kleopatra (George Bernard Shaw)
75- Kır Atlı (Theodor Storm)
76- Mektuplar (Platon)
77- Bayazıt (Racine)
78- Tula Teyze (Miguel de Unamuno)
79- Fıçıdan Öyküler (Storm)
80- Apartman I (Zola)
81- Apartman II (Zola)
82- Apartman III (Zola)
83- Yol Arkadaşım - Öyküler (Maksim Gorki)
84- Bartleby (Herman Melville)
85- Bozkırda Bir Kral Lear (Turgenyev)
86- Son tbni Sirac'ın Serüvenleri (Chateaubriand)
87- Korkunç Bir Gece - Öyküler (Anton Çehov)
88- Yahudiler (Gotthold Ephraim Lessing)
89- Benito Cereno (Herman Melville)
90- Konuşan Kaftan (Kalman Mikszath)
91- Alacakaranlıkta / Tonio Kroger (Thomas Mann)
92- Oyunculuk Üzerine Aykırı Düşünceler (Denis Diderot)
93- Üç Kısa Oyun (Luigi Pirandello)
94- Marie Grubbe I (Jacobsen)
95- Marie Grubbe II (Jacobsen)
97- Marie Grubbe III (Jacobsen)
98- Taras Bulba I (Gogol)
99- Taras Bulba II (Gogol)
100- Bu Hesapta Yoktu (Ostrovski)
101- Hastalık Hastası (Molière)
102- Konuşmalar (Konfüçyüs)

103- Yoksul Çalgıcı (Franz Grillparzer)
104- Bozkırda (Maksim Gorki)
105- Penguenler Adası I (Anatole France)
106- Penguenler Adası II (Anatole France)
107- Tristan ve Iseut (Anonim)
108- Stuttgart Cücesi (Eduard Mörike)
109- Jules Amcam (Guy de Maupassant)
110- Başkasının Karısı / Namuslu Hırsız (Dostoyevski)
111- Uğursuz Miras (E.T.A. Hoffmann)
112- Doğudaki Hayalet (Pierre Loti)
113- New York'u Nasıl Sevdi? (O'Henry)
114- Rudin I (Turgenyev)
115- Rudin II (Turgenyev)
116- Değirmenimden Mektuplar I (A.Daudet)
117- Değirmenimden Mektuplar II (A.Daudet)
118- Maça Kızı/Dubrovski (Puşkin)
119- Pasifik Öyküleri (Somerset Maugham)
120- Ivan llyiç'in Ölümü/Korney Vasilyev (Tolstoy)
121 - Sir Gawain ve Yeşil Şövalye (Anonim)
122-Bakır Atlı (Puşkin)
123- Empedokles (Hölderlin)
124- Lady Windermere'in Yelpazesi (O. Wilde)
125- Sylvie / Dizeler (Gérard de Nerval)
126- Iphigenie Tauris'te (Goethe)
127- Thérèse ile Laurent I (George Sand)
128- Thérèse ile Laurent II (George Sand)
129- Yaban Ördeği (Ibsen)

Okurlarımız, eksik kitaplarını Cumhuriyet Kitap Kulübü 'nden sağlayabilirler.

Cumhuriyet
Aydınlanma Kitaplığı
DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ
Çıkacak Kitaplar:

Yanlışlıklar Güldürüsü (Shakespeare)
Paris Sıkıntısı (Baudelaire)
Andrea Delfın (Paul Heyse)
Rüya Oyunu (Strindberg)
Konovalov - Öyküler (Gorki)
Öyküler (Charles Dickens)
Efendi ile Uşağı -Öyküler (Tolstoy)
Mavi Tilki (F.Herczeg)
Timaios (Platon)
Gülme (Bergson)